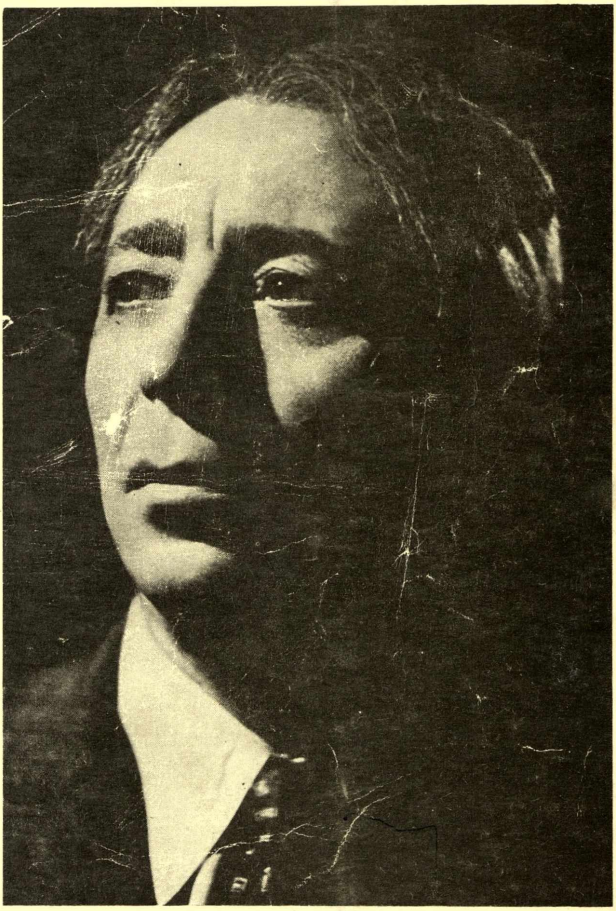
DECEMBER 1969 18

זשעלעבאָווער בולעטין

Hayim Greenberg

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

זשעלעכאווער בולעטין

December 1969 ------ 18

דערשינט זינט 1948 ארויסגעגעבן פון דער זשעלעכאווער משפחה

רעדאקציע: לייבוש וויסלעדער -שיקאגא

שאלעק אלטמאן -פאנאמא

פארוואלטערן - מלכהלע פרוכטענבערג -ברוקלין

אינהאלט :

דר חיים גרינבערג ז"ל	--דר שלמה ביקל	זיט 2
נים מארקסיסטישע געדאנקען	---	8
שבת- בייד ארבייטן פון דר חיים גרינבערג		18
באלפור-דעקלאראציע		25
דר גרינבערג	יעקב גלאטשטיין	27
דער העלד מארקוס		34
מיין לשון -	לעיעלעס גלאנץ	37
זשיראדאוו -דר העשיל קלעפפיש		39
זכרונות	מרדכי איש טוב	45
גייסטיקע מידקייט	שאלעק	52
לאמיד זיך פארטראכטן	יהודה בן שלום	58
דרוזן --		62
קוירק דאגלאס		65
משה מענדעלסאן --		71
חנך - יהואש		80
באנקעטן אין קאלאמביע ,		83
אויסטראליע באריכטן		91

****

****

איינער פון יענע יחידי־סגולהדיקע געשטאלטן, וואָס מיר, מיטצייטלער האָבן אין איר געזעען א מוסטער פון א ייִדישער פערזיינלאכקייט פון אונזערע טעג ---איז געווען חיים גרינבערג. (דר שלמה ביקל)

חיים גרינבערג

חיים גרינבערג

דר שלמה ביקל

וואס מער צייט עס רוקט זיך אפ פון ייענעם שבחדיקן פרימארגן ערגין אין דער קאלענדאריישער מיט צווישן פורים און פסח,וען חיים גרינבערג איז נאך לאנגע וואכן פון שווערע יסורים געבליבן ליגן א פארגלוועטער אין די ארימס פון טויט,אלץ בולטער און קלארער שטייט אויף פארן אינעוויניקסטן אויג זיין לעבעדיקע געשטאלט.

די טיפע וואריעס שטיים,וואס איז אין די יסורים וואכן וי פארנעפלט געווארן,טראגט זיך וידער אין פולער געליטערטקייט צו אונזער אויער. דאס לענגלאכע,מיט גייסטיקער זארג,שטענדיק באהעלטע פנים, וואס איז אין די טעג פון פיזישער פיין וי פארטונקלט געווארן,שיינט וידער אריין מיט זיין פולן ליכט אין אונזער געמיט.

עס ווערן אונז פונדאסנייי וואך חיים גרינבערגס לעבעדיקע רייד פון דער טריבונע,און בייי היימישע מסיבות. און ניט בלויז לעבן מיר איבער,און אפשר מיט מער אינטענסיווקייט וי דעמאלט,די לעבעדיקע באזונדערקייט פון גרינבערגס אינטעלעקטועלער און מאראלישער געשטאלט,נאר עס צייכענען זיך פאר אונז אן קלארער וי דעמאלט אין די יארן פון זיין גופישער עקזיסטענץ,די עלעמענטן פון זיין גייסטיקער באזונדערקייט.

****

חיים גרינבערג איז געווען איינער פון די געציילטע גרויסע רעדנער פון אונזער דור :ער איז געווען א שריפטשטעלער מיט אן אויסערגעווייניאכן גלאנץ פון סטיל : ער האט פארמאגט א כוח פון שארפן געדאנקלאכן אנאליז : ער האט וואונדערלאך באהערשט די קונסט פון דערציילן בעל־פה און צום טייל,אויך בכתב,און זיין געריידט און געשריבן ווארט האט געציטערט מיט לירישער וואריקייט און האט געשפרודלט מיט ליכטיקן הומאר.

****

****

אָבער,די אלע אויסגערעכנטע מעלות וואָלטן נאָך אלץ ניט געווען אומ־שטאנד אוועקצוזעצן חיים גרינבערגן אין דער באַזונדער אינטעלעקטועל־מאָראלישער נישע,אין וועלכער ער איז געזעסן,ווי מיר האָבן דאָס געאנט בײַ זײַן לעבן און זעען עס איצט אלץ קלאָרער נאָך זײַן טויט.אויסגעטײלט האָט זיך די געשטאלט חיים גרינבערג אין דער גאַלעריע פון שײנע און וואונדערלאכע געשטאלטן פון אונזער דור דער עיקרשט אדאנק צוויי אספעקטן פון זײַן פערזענלאכקײט. דער ערשטער אספעקט,איז געווען זײַן קולטור־רײפקײט,און דער צווייטער,זײַן מאָראלישע לײדנשאפט,זײַן בענקעניש נאָך הײליקײט.

קולטור־רײפקײט מײנט ניט אזא און אזא מאָס פון וויסן אָדער אזא מדרגה פון לומדות. ****

דער ערודיט איז אין תוך ניט מער ווי א קולטור־טרעגער,א נושא ספרים אפילו דעמאָלט ווען די ספרים און מחשבות זײַנען קאטאלאָגירט און געסדרט אין זײַן קאָפּ לויט די פאָרשריפטן פון וויסנשאפטלאכער מעטאָדיק. קולטור־רײף ווערט דער מענטש פון וויסן ווען עס לעבט און סאַיז וואַך אין אים א וועלט־אנשויאונג,די זעאונג פון א אידײאישער וועלט־גאנצקײט. וועלט־אנשויאונג איז אידענטיש מיט דער וויזיע פון גאנצקײט.און יעדעס ביסל וויסן,יעדע געזעלשאפטלאכע קענטעניש און יעדער געדאנק הערט אויף אין די ראמען פון וועלט־אנשויאונג צו פראוון לומדישן און טראכטערישן שבת פאר זיך.בײַם מאן מיט אן אײגענער וואכער וויזיע פון א וועלט־בילד גײט אלץ,וואָס ער האָט אָקאָרשט און אמאָל געלערנט,דורך דעם פילטער פון זײַן גאנצקײט־זעאונג,און ניט עס ווערט אײנגעאָרדנט אין דעם וויסן און געדאנקען־אלמער פון זײַן מוח,נאָר עס ווערט געבוירן,ני און אור־געבוירן אין זײַן געמיט. *****

לומדים,ערודיטן און גוטע קעפּ,וואָס קאָנען חידושדיק מסביר זײַן פרעמדע געדאנקען און אויך טראכטן און דערטראכטן אן אײגענעם געדאנק,זײַנען ניט קײן זעלטענע דערשײנונג אין אונזער,אזויגע־רופענער וועלטלאך־גײַסטיקער סביבה.

****

בייַ גרינבערגן, אָבער, איז דאָס וויסן, די ערודיציע און די מחשבה עלהיי וויַ בייַ א פארצייטיקן פרומען ייִדישן גאון קיינמאָל ניט געווען מחוץ פון זיין וועלט־בילד קון דערמיט קיינמאָל ניט אויסער־מאָראליש. וויַ א פרומער ייִדישער בן תורה לעבט איבער די מורא פון אום־מאָראל בייַ יעדן קער און וועגד אין לעבן, אזוי האָט חיים גרינבערג איבערגע־לעבט די פראגמענטישקייט פון זיין געזעלשאפטלאכער אידייע און ארבייט. אונטערן שיין פון אייגענער וועלט־בילד־זעאונג איז אינטואיציע, פארטיי און אפילו פאָלק, ניט מער וויַ א טייל פון די וועלטן, וואָס שטעלן צונויף די וועלט־גאנצקייט פונעם מענטש. די מאָראלישע וועלט־זעאונג זי קאָן הייסן רעליגיע, פילאָזאָפישער סיסטעם אָדער אפילו בלויז אזוי בלאָס וויַ עטישע איבערצייגונג־ געהערט צו דער ספערע פונעם אפסאָלוטן, בעת פארטיי, געזעלשאפטלאכע אינסטיטוציעס, אפילו פאָלק און מחינה זיינען זאכן, וואָס קומען אויף און גייַען אונטער אין גדר פון רעאליטיווקייט.

******

און וויַל חיים גרינבערג האָט אזוי וואכיק און אינטענסיו איבערגעלעבט אין זיין געמיט דעם חילוק צווישן די רעלאטיווע פראג־מענטן און אפסאָלוטער גאנצקייט האָט עס געווייַט מיט אזא מאָראלישן אומרו פון זיין געזעלשאפטלאכער ארבייט. (ער האָט דעם אונטערשיד דרייַסט און קלאָר און צמצומדיק פאָרמולירט אין לעצטן יאָר פון זיין לעבן אין זיין עסיי :"זיבן טעזיסן וועגן שטאָט און רעליגיע")

חיים גרינבערגס געמיט איז געווען אומרואיק, טאָמער נעמט א צייט־וויליקער אספעקט פון זיין געפיל און מחשבה די אויבערהאנט איבער דער אויסשליסלאכער לאָיאליטעט, וואָס ער איז שולדיק דער אפסאָלוט־קייט, דער גאנצקייט פון זיין וועלט־ויזיע. ****

סטיליסטיש סיי בעל־פה און סיי בכתב, איז דער דאָזיקער אומרו געקומען צום אויסדרוק אין דער סקעפטישער פארטראכטקייט פון גרינ־בערגס וואָרט, אין דער עלעגישער קאדענץ פון זיינע זאצן און אסך מאָל אויך אין דעם טרויריק־קלוגן שפיל פון זיינע סיפור־המעשהדיקייט.

אין סטיל פון זיינע רייַדעס און עסייען און אויך אין דעם נוסח

פון זיין געזעלשאפטלאכער ארבייט האָט זיך גרינבערגס צווייפל(נוצנדיק היינעם וואָרט) אויסגעצווייפלט,און זיין מאָראלישער אומרו האָט דורכגעמאכט אלע שבעה מדורי גיהנוסם פון צער און פין.אָבער הינטער דער סקעפטישער עלעגאנץ פון געשריבענער און געריידטער פאָרם און הינטער דער פארזאָרגטער און דעזיגנירטער אריינגעטוענקייט איז געזעלשאפטלאכער ארבייט,איז געשטאנען,בעסער געזאָגט,איז געגאנגען אן עקסטאטישער מאמין איז א בורא עולם,א גייער מיט אינגעקלעמטע לוחות איז האנט און מיט אויסשליסלאכער לאָיאליטעט צו דער חעכסטער אפסאָלוטקייט,וואָס אנטפלעקט זיך צום מענטשן איז דעם סוף פסוק פון 28טן קאפיטל„איוב" : ער האָט געזאָגט צום מענטשן : זע מורא פאר גאָט דאָס איז חכמה,און זיך אָפקערן פון שלעכטס איז פארשטענדיקייט.

*****

חיים גרינבערגס געזעלשאפטלאכע אידיאָישקייט און ארבייט זיינען געווען בחזקת פון יענער פראגמענטאריקייט,וואָס האָט פאר אים נאָר דעמאָלט געהאט א זין,וואָן מען קאָן איבער איר זיך אליין און אנדערע דערפירן צו דער זאָונג פון וועלט־בילד. מלוכהשאפט האָט פאר חיים גרינבערגן נית געקאָנט זיין קיין ציל.זי איז בלויז געווען א מיטל צו פאָלק און צו כנסת ישראל,א מיטל פון א בציבורדיקן גאנג צו שדי אף דער ערד. ***

דאָס אויסנעמלאכע און אויפטריסלנדיקע אין דער חיים גרינבערג געשטאלט איז געווען די פערמאנענטע אינטענסיווע איבערלעבעניש פון יראת הכבוד צו דער מיסטעריע פון מענטשלאך לעבן. ד/ נתן וד/לקח. גאָט האָט אריינגעבלאָזן אן אָטעם פון לעבן און קיינער אחוץ גאָט טאָר דעם אָטעם נית אויסלעשן אפילו וואָן דאָס זאָל געטאָן וווערן מיט דער שענסטער און אידלסטער כוונה פון רחמנות און ליבשאפט.

אינאיינעם מיט אָט דעם אפסאָלוטן דרך ארץ פארן מענטשנס לעבן האָט פון גרינבערגס בעל־פה און בכתב (זע זיין עסיי„מיתה נשיקה) ארויסגעצערט א טיף רעליגיעזע באציאונג צו בן־אדמס פיזישע ליידן, אָם האָט ארויסגעטרויערט דער באגער צו בארעכטיקן דעם מענטשנס יסורים און צו געפונען אין זיי א זין.

****

ווי פיינלאך עכט און וואר אט די געדאנקלאכע און רעליגיעז־עמאציע־
נעלע איבערלעבענישׂ,דערויף זאגט עדות דער אופן ווי‌אזוי חיים גרינ־
בערג האט אף זיין קראנקן בעט מקבל באהבה געווען די אוממענטשלאכע
פיזישע יסורים,וואס אים איז באשערט געווען איבערצוטראגן.
צוזעענדיק די געדולט און הכנעה מיט וועלכער גרינבערג האט אין
משך פון לאנגע וואכן דורכגעלעבט זיינע שווערע יסורים,האט מען אנ־
געהויבן פילן דעם אמת פון פסוק : כי את אשר יאהב ה'/יוכיח...
(ווענען גאט האט ליב־שטראפט ער) מען האט געשפירט ווי "איבער
דעם חולהס בעט רוט די שכינה" און מען האט געזעען ווי אין דעם
קראנקנס אויגן מיניען זיך און פלעמלן טיפענישן וואס "בלויז דער
שמערץ אנטדעקט פאר אונז און וועלכער דער ניט געפרואוועט האט
אפילו ניט קיין אנונג".. און מען האט פארשטאנען די זעלישע
דערהויבנקייט פון דער ברכה,וואס חיים גרינבערג האט זי פארמולירט
אין אן אנדער עסיי ארום דעם ענין מענטשלאכע ליידן,די ברכה :
ברוך מחיר יסורים...

****

אין שיין פון דער"הגשמה עצמית" אין שיין פון די יסורים באהבה,
וואס חיים גרינבערג האט דורכגעלעבט אף זיין קראנקן־בעט,באקומט
דער אפעטעאז פון ליידן אין דער עסיי "מיתה נשיקה" אן אנדער גלי,
א גלי וואס ברענט העלער און טיפער ווי דער פלאם פון ווארט און
זעט וויטער און וואלער ווי די זעאונג פון געדאנק.און דאס אויסנעם
לאכע און אויפטריסלנדיקע אין דער געשטאלט פון חיים גרינבערג
איז אויך געווען וואס ער האט ניט בלויז באגלייך מיט אלע מאמינים
געחלומט ווען היליקייט,נאר וואס האט אלע פסיכאלאגישע וויסענישן
צום טראץ,געהאט דעם מוט צו לעבעדיקער פערזינלאכער בענקשאפט
נאך איר.

****

די דאזיקע בענקשאפט,די התפעלות פאר פאטענציעלער און
אוודאי פאר דער מינדסטער וואר רעאליזירונג פון היליקייט,האט
ארויסגעריידט,און אפילו געצוימט ארויסגעשריגן פון גרינבערגס
עסיין און פון זיינע פריוואטע געשפרעכן,סיי אין געדאנקלאכער פא

לעמיק מיט אנדערע און סיי אין מאראליש אויטאָ־קריטישע איבער־
פרעגעניש מיט זיך אליין. ****

„שנים מהלכין בדרך„(צוויי זיינען געגאנגען אין וועג)ברענגט די
גמרא,און איינער פון זיי האָט געהאט א קרוג וואסער.ווער פון זיי זאָל
טרינקען און בלייבן לעבן ? בן פטורא האָט געדרשנט,זאלן ביידע
טרינקען און ניט צוזעהן ווי איינער שטארבט.ר/עקיבא האָט געפסקנט:
חייך קודמין. דאָס הייסט,אז דיין לעבן קומט פריער און דער אנדערער
זאָל שטארבן. גרינבערג האָט ארום אָט דער גמרא,וואָס איז פאר אחד
העמן געווען א יסודותדיקער בישפיל פון ייִדישן צדק אויסגעמאלן
זיבן אנדערע מאראלישע מעגלאכקייטן צווישן די „צוויי וואָס זיינען גע־
גאנגען אין וועג„... (זיין עסיי „גלייך און אומגלייך„„מענטש און
וואָס וויטער„) *****
בענקשאפט נאָך הילליקייט און קולטור־רייפקייט שפּין אוודאי ניט אויס
די אינטעלעקטועלע און מאראלישע פילפארביקייט פון גרינבערגס
פערזינלאכקייט,אבער,מיר דוכט זיך,אז זיי זיינען די גייסטיק העלסטע
ליכטער זיינע.זיי זיינען געווען די אויגן פון זיין נשמה...
(פון בוך : שרייבער פון מיין דור)

****

פון גרינבערגס געדאנקען־אוצר ;

****

--- די אור־קרעפטן פון ייִדישן פאָלק,זיינען ראנגלענישן מיט זיך
אליין,מיט דעם דעספאָטיזם פון דער נאטור,מיט די סביבות פון די
אומת העולם,האָבן זיך אויסגעווילט רעליגיעזע קאנאלן,רעליגיעזע
וואפן,און רעליגיעזע פארמען, די הויפט־שפאנונג פון דער ייִדישער
נשמה זיינען געווען רעליגיעזע...

****

****

****

****

נײַט מארקס־סטישע געדאנקען וועגן קארל מארקס

פון ד״ר חיים גרינבערג ז״ל

****

די געשיכטע איז א לאנגע קייט פון עקאנאמישע מלחמות ־ דאס איז איינע פון קארל מארקס פונדאמענטאלע הנחות. דאס וואס דאזיקע אריינגעטיטשט אין דער בילאגישער עוואלוציע, האט מארקס אריינגעטיטשט מיט זיין אויסערגעוויינלאכער ערודיציע, שארפזין און וויסנשאפטלאכן טעמפעראמענט אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט. אין דער היסטארישער אנטוויקלונג קעמפן צוישן זיך ניט איידעס אן פאר זידענ־ט פרינציפן אין דער בחינה פון נשמות ערטילאות, ניט ליידנשאפטן, געשמאקן און סטילן ־ נאר אינטערעסן, אמאל נאקטע און אמאל פארמאסקירטע עקאנאמישע אינטערעסן. מוז מען ניט זיין קיין געשוואירענער מארקסיסט, כדי אנצונעמען דעם עלעמענטארן אמת, אז עלנבויגנם פון קלאסן און עקאנאמישע גרופן האבן טויזנטער יארן זיך געריבן און געשאפן די נויטיקע טעמפעראטור, כדי די רעדער פון געשיכטע זאלן זיך דרייען אין דער אדער ענער ריכטונג. נאר פאר בבא־מעשהטע אויגן קאנען דאס נית זעען און נאר איינמא־ריניגע טעאלאגן פון א באשטימטן שניט ווילן דאס נית זעען.

*****

עס בליבט איבער איין קשיא, וואס ווערט אין דער ארטאדאקסיש־מארקסיסטישער ליטעראטור ניט פארענטפערט : אט די עקאנאמישע מלחמה וואס גייט דורך וויי א רויטער פאדים דורך דער גאנצער וועלט־געשיכטע פונעם פריסטן פעאדאליזם ביזן שפעטסטן קאפיטאליזם, דריקט דאך אויס א געוויסע סומע מענטשלאכע ענערגיע און שפאנונג ־ וואזשע ווערט מיט אט דער ענערגיע און מיט אט דער שפאנונג „באחריתהימים״ אין א רייפער, פולשטענדיק קאנסאלידירטער סאציאליסטישער געזעלשאפט ? ווען אט די כוחות אינשלאפן אדער זיי וועלן זיך מוזן זוכן נייע קאנאלן, נייע ריכטונגען און אנטפלעקונגס־פארמען, און דערמיט אליין זיך אויסדריקן אין...נייע מלחמות ?

זינען זיי פארמשפט איינצושלאפן ־־ איז א טוף צו היסטאריע,

מוז אנטשטיין די דעגענעראציע פון טעפער צופרידנהייט : וועלן זיי זיין וואכעדיק,וועלן מוזן זיין סחירות,וואס זאלן זיי שפייזן. וואסזשע פארא סחירות טראגט אין זיין נאך ניט פארטיקן שוים דער "עולם שכולו טוב" וואס הייסט,די סאציאלע ארדענונג ? מארקס האט קיינמאל ניט געוואלט צולאזן די מעגלאכקייט פון אזעלכע סחירות. די סאציאלי סטישע געזעלשאפט איז פאר אים געווען דאס לעצטע וואָרט פון אנטוויק־ לונג,דער גליקלאכער עפילאג פונעם ספעקטאקל,וואס הייסט מענטשלאכע געשיכטע. אבער וואס קומט נאך אן עפילאג ?

אויב דער פאָרהאנג לאזט זיך אראָפ,איז אויס סצענע.הויבט ער זיך אויף איז עס א סימן,אז סהאט זיך אנגעהויבן א נייע דראמע,מיט נייע ליידנשאפטן און סחירות,מיט נייע זיגער און באזיגטע.דעם רמבמס בילד פון צדיקים,וואס זיצן אין גן עדן מיט עטרות אף זייערע קעפ און זינען נהנה מזיו השכינה,איז אונז פסיכאלאגיש אומפארשטענד־ לאך.כדי הנאה צו האבן,דארף מען וועלן,זיין געשפאנט,ליידן און באַ־ גערן,זיין אומצופריידן,שווימען צו נייע ברעגעס. סאציאלע נירוואנא, איז ניט מער פארשטענדלאך,ווי אינטעלעקטועלע אדער עמאציאנעלע נירוואנא....

מארקס און הערצן

הערצן האט געהאט מוט צו באהויפטן,אז ער שטעלט זיך פאָר ניט קיין קאנטער רעוואלוציע נאר אן עכטע רעוואלוציע קעגן דער סאציאליסטי־ שער ארדענונג,אין א פאר הונדערט יאר ארום,נאכדעם וי זי וועט פול־ שטענדיק עטאבלירט ווערן. ער האט זיך פארגעשטעלט א רעוואלוציע פון דער מינדערהייט,וואס פון איר ברוסט וועט זיך אמאל ארויסרייסן א פארבייטערטער־גענוג־ א ליידנשאפטלאכער פראטעסט קעגן דער פאר־ קנעכטונג,קעגן דער"באלאבעסלדיקער" לאנגווילקייט פון א רעאקציאנער געוואָרענעם סאציאליזם. ער האט ניט געוואוסט,מיט וואס פארא לאזונג־ אזא מינאריטעט וועט קומען,וואס וועט זיין איר קאנקרעטער סאציאלער אידעאל ? (אנארכיזים ?) אבער ער האט ניט געגלויבט,אז מיט סאציאליזם ענדיקט זיך די סאציאלע אנטוויקלונג.

א לײדנשאפטלאכער רעוואָלוציאָנער און אין גרונט,אן אײבערגעגעב-
נער סאָציאליסט,האָט ער ניט געוואָלט זײן קײן געצנדינער פון סאָצי-
אליזם.ער האָט פארשטאנען,אז אן אידײע,וואָס איז דערהויבן,ישרדיק
שײן פאר אונזער צײט, ווערט נאָך דערמיט דאָס אפסאָלוטע,און ער האָט
זיך געהיט פון א פעטישיסטישער באציונג צום סאָציאליזם.

מארקס,איז אין דעם פרט,געוועזן מער אוטאָפיסט,ווי אסך אנדערע
סאָציאליסטישע דענקער. אין תוך איז ער געוועזן דער גרעסטער פאנ-
טאסט אין דער אָפשאצונג פונעם תוך און דעם סוף־ווערט פון דער
סאָציאליסטישער אָרדענונג.א סאָציאלער רעזשים וואָס באפרידיקט אלע
מענטשלאכע באגערן,וואָס באזײטיקט אף אײבּיק,אלע סחירות און קאָנ-
פליקטן,איז ניט קײן ווײסנשאפטלאכער באגריף,נאָר א משיחישער טרוים
"א וואונטש־דערפילונג"...מארקס האָט,דוכט זיך,אויסגעוואָרצלט פון
זײן הארץ,אלע חלומות,אלע שירים פון חמימותדיקײטן,נאָר פון דעם
סינדערלא־מאָטיו האָט ער זיך ניט געקאָנט באפרײען.אײז קאלטע
לאָגיק,וואגנדע אָביעקטיוויטעט,אײזערנע דיאלעקטיק,האָבן אים ניט
געשטערט צו זײן א גלויביקער אין סאָציאלע נסים אין היסטאָרישן
כישוף...

דער ווײסנשאפטלער און דער נביא

אין זײן סאָציאלער פילאָזאפיע האָט מארקס אנגעוואנדט דעם אלגעמי-
נעם פרינציפ פון העגלס דיאלעקטיק. לויט דער דאָזיקער דיאלעקטיק
קומט אויס,אז "אלץ וואָס עקזיסטירט איז פארנינפטיק",על פי שכלדיק
נויטוואנדיק,וואָס ניט געטאָרט און ניט געקאָנט עקזיסטירן,טראָגט זײן
באראכטיקונג אין זיך אליין און אין דער קײט פון אורזאכן,וואָס
האָבן גורם געוועזן,אז עס זאָל עקזיסטירן.אלץ אף דער וועלט איז,אזוי
צו זאָגן,"כשר".אבער,לויט דער זעלבער דיאלעקטיק איז אויך גע-
רעכט דער דיכטער וועז ער זינגט:

" Alles ,was entsteht,Ist wert,dass es zugrunde geht"

אלץ איז כשר אי טריף,אי געזעצלאך אי אומגעזעצלאך,אי שכלדיק אי
נאריש,אי קאָנסטרוקטיוו אי דעסטרוקטיוו -עס וועגדט זיך נאָר אין

דעם וועג, אין דער צײט, אין דער אנטוויקלונגם מדרגה. העראקליט, שפּינאָזא און העגל - דאָס זינען די קוואלן, פון וועלכע מארקס האָט, ווי סנדיק אָדער אומוויסנדיק, געזומען די פילאָזאָפישע סכעמע פון רעלאטיוויטעט פאר זין סאָציאלן געדאנק. לויט דער דאָזיקער סכעמע וואָלט באדארפט אויסקומען, אז פונקט ווי פעאָדאליזם און קאפיטאליזם זינען בארעכטיקט אין זיער עקזיסטענץ פאר זייערע צייטן (דאָס האָט מארקס אויסדריקלאך אונטערגעשטראָכן) אזוי איז סאָציאליזם אומבארעכטיקט פאר אן אנדערער צייט, וועו ער וועט אנטשטיין, העגעליאניש געריידט, א נייע "נעגאציע פון דער נעגאציע". אבער, וועגן א נעגאציע פון סאָציאליזם האָט מארקס אפילו נישט א טראכט געטאָן. בײם סאָציאליזם האָט ער זיך אפגעשטעלט, ווייל... ער האָט זיך נישט צופרידנגעשטעלט מיט זין "בלויז" ווי סנשאפטלער. ער האָט נאָך געוואָלט זין א נביא אויך, און יעדער נביא מוז האָבן זין "באחריט הימים", זין אפאָקאליפטיק, זינס אן אייגן "טויזנט-יעריק ריך"...

פלאן און וועלט-אנשויאונג

זינען דאָס אלץ אקאדעמישע פראגן? דער פראקטיקער פון סאָציאליזם קאָן זאָגן, אז די אלע "פילאָזאָפיריין" ארום סאָציאליזם קערן זיך מיט אים נישט אָן, אז ער איז גאָר נישט מחויב צו טראכטן וועגן דעם, וואָס סוועט וועלן פון דער סאָציאליסטישער אָרדענונג און קולטור שפּעטער מיט א טויזנט יאָר, אז דער וויל האָט ער ווי קטיקע און ממשותדיקע אויפגאבע פאר זין צייט - די פארווירקלאכונג פון סאָציאליזם, וואָס איז איצטער און פאר יענער צוקונפט, וואָס אונזער אויג נעמט ארום, אי שכלדיק, אי יושרדיק, אי אפסאָלוט נויטווענדיק. דער, וואָס טענהט אזוי, וויזט א גענונטן לעבנס-אינסטינקט, און אים איז לחלוטין נישטא וואָס צו ענטפערן: מדארף נאָר שטארקן זין מוט, קרעפטיקן זינע הענט. אבער, וועו עס ריידט זיך נישט סתם וועגן פארווירקלאכן סאָציאליזם, נאָר וועגן סאָציאליזם ווי א תורה, מוז מען געדענקען, אז מארקסיזם איז נישט נאָר א פלאן, אן אונטערנעמונג און א סאָציאל סטראטעגישער פראָגראם,

נאָר א וועלט־אנשויאונג.און האָבן מיר צו טאָן מיט א וועלט־אנשוי־
אונג,איז פראקטיש זייער וויכטיק,זיך אָפצוגעבן א קלאָרן דין־וחשבון
וועגן איר „פון וואנען„און „וואוהין„ --וואָס זינען אירע קוואלן און
וואָרצלן און וואָס זינען די לעצטע האָריזאָנטן,וואָס זי אנטפלעקט,די
לעצטע ברעגעס אף וועלכע זי וויזט אן...

שאָפענהויער און מארקס

וען שאָפענהויער וואָלט געקענט מארקסן,וואָלט ער זיכער געזעגן אין
אים די בולטסטע מאָדערנע פארקערפערונג פון דעם,וואָס ער פלעגט אָנ־
רופן „וואולגארער אָפטימיזם„. זיין פילאָזאָפישער אנטיסעמיטיזם
וואָלט געזעגן אין מארקסן דאָס טיפישע„ אלט טעסטאמענטלאכע„דאָס פאר
עוואנגעליש און דאָס אנטי־בודיסטיש,יענע פאר אים אָפשטויסנדע
טענדענץ זיך איינצוארדנען אף דער ערד,אין דעם ניט צו הילנדן
„טרערן־טאל„ וי אין אן אמתער און באקוועמער היים. פאר שאָפענהוי־
ערן איז דער מענטש געוען פרינציפיעל הימלאָז, בשעת מארקס האָט
געוואָלט קוקן אף אונזער פלאנעט וי אף א רעאלער היים,וואָס פאָדערט
נאָר א גרינטלאכן רעמאָנט. צוליב דעם קאָסמאָלאָגישן האָט שאָפענהוי־
ער ניט געוואָלט,זיך געפוילט,(אָדער סאיז אים ניט אָנגעשטאנען)
צו קוקן אף דעם סאָציאָלאָגישן -פאר מארקסן האָט דאָס סאָציאָלאָגישע
פארדעקט דעם קאָסמאָס. מארקס האָט געוואָלט שאפן א גן־עדן פאר דעם
מענטשן,שאָפענהויער איז געוען זיכער,אז סאיז גאָר ניט דאָ אזא גן־
עדן,פון וואנען דער מענטש זאָל ניט וועלן אנטלויפן,כאָטש -כאָטש אלע
וויסן,אז סאיז ניט דאָ וואוהין צו לויפן. *****
וען מען וואָלט בידע אוועקגעזעצט לייענען איוב,וואָלט מארקס געזומען
פאר זיך דעם אָפטימיסטישן עפילאָג,שאָפענהויער -די ניט פארענטפער־
טע תהומותדיקע פראגע־צייכנס פונעם דיאלאָג.
מארקס האָט זיך אונטערגענומען ניט נאָר אינצופירן סאָציאליזם,נאָר
אויך אָפצושאפן -טראגעדיע. דער „טראגיזם„ פון מארקסיזם איז זיין
ניט־טראגישקייטן אנטי־טראגישקייט.

ניטשע און מארקס

ערשט נאך מארקס טויט האט אנגעהויבן אויפצוגיין אין דייטשלאנד ניטשעס מעלאנכאלישע זון. ניטשע האט זיך געזומען שאפענהויערס ניט אויסגעטהטע קעגנערשאפט קעגן אויבנאויפיקן אפטימיזם; דאס לאזן זיך פארפלייצאון בארוישן פון וואגנערס טראגישע טאן-כוואליעס איז געווען זיין "אנטי-מארקסיזם". ער האט געוואוסט, אז "גאט איז געשטארבן אז "מיר האבן אים שוין לאנג דערמארדערט" אבער, אנשטאט גאט אוועק-זעצן אפן טראן דעם מענטש, האט פאר ניטשן געהייסן דאס זעלבע וואס זינגען הללויה צו א נבלה. ניט פון דעם מענטשן האט ניטשן געעקלט נאר פון דעם, וואס דעם מענטש עקלט ניט פון זיך אליין, פון זיין ניט טראגישקייט. וואס האט ניטשע געטאן ?וואוהין האט ער זיך געראטע-וועט פון מארקסיסטישער און אויגוסט קאנטישער לופט ?

ער איז אנטלאפן פון דייטשלאנד אין אן אויסגעטראכטער פערסיע, אויפ-געווקט פון שלאף זאראטוסטראן און האט "אנטדעקט"...דעם אויבער-מענטש.

****

פאר מארקסן איז געווען געזונ-מענטש, פאר ניטשן- איז דער מענטש געווען א נייער סארט מאלפע, פון וועלכער ער האט מיט א מין נעא-דארוויניסטישער וויזיע געזעען ארויסקומען דעם איבער-מענטש.. אבער, וואס הייסט "איבערמענטש" ? ער אונטערשיידט זיך פון מענטש בלויז אין גראד, ניט אין וועזן, אין מדרגה, ניט אין חוך. אי מענטש, הייסט "גרעסער פון א מענטשן" אבער, וואס הייסט גרעסער און קלענער אין פארגלייך מיט - אפסאלוט ?

סקאן זיין, אז מארקס האט אינטואיטיוו פארויסגעזעען ניטשעס דער-נער וועג און האט זיך פאר אים געהיט און אנדערע געוואלט פארהיטן. סקאן זיין, אז מארקס האט גוזר געווען אף זיך, וויי קדמונים פלעגן זאגן ניט אריינצוגיין אין "פרדס". מעשה מרכבה איז געפערלאך.. דאס אפלי-קענען פון "נסתר". דאס זיך פארפעסטיקן אין "נגלה" טראגט זיך א שיין ביסל פארמאסקירטע פארצווייפלונג, איז פרווענטיוו מיטל ניט דערזעען פאר זיך דעם אפגרונט. וער וייסט, וואס פאר א "פראפילאקטישן" סוד

סוד מארקס האָט מיט זיך אוועקגענומען אין קבר אריין...

די העכערע ליידנס - ספערע

דוכט זיך,בערנארד שאָו האָט זיך אמאָל אויסגעדריקט : א מענטש וואָס ליידט שטארק פון צאָן-וויטיק,באטראכט יעדן מיט גענוגטע ציין פאר א גליקלאכן. דער עסקימאָ איז זיכעראָ יענע וועלט באשטייט פון שטילע וואסערן,אין וועלכע עס פרוכפערן זיך און שוימען ארום אף דער אויבערפלאך פעטע פיש אָן א שיעור. מיר האָבן דאָ אלץ צו טאָן מיט דער נאאיווער אויפפאסונג פון ליידן און דערליזונג.

מארקסיסטישע פילאָזאָפיע איז א מאדערנער און וויסנשאפטלאכער צוריקשפרונג צו יענער נאאיוויטעט. וען סאָציאליזם וואָלט זיך באמת אונטערגענומען אין אונזער צייט,אפצושאפן ליידן אין דער וועלט, לייגן די פראָבלעמען פון מענטשנס-שיקזאל-וואָלט מען אים באדארפט באטראכטן וי איינע פון יענע פאטענט-מעדיצינען,וואָס זיינען גוט פאר אלע קראנקייטן און מיחושן,פון א פארקילונג ביז פראָגרעסיוע פאראליזע.ניט אפשאפן ליידן איז די אויפגאבע פון סאָציאליזם,נאָר באפרייען דעם מענטשן פון באליידנדיקע ליידן,פון ליידן וואָס דעגראדירן אים - לאָזן אים בלייבן אף א זאָלאָגישער מדרגה פון ליידן.

איז דאָס וויניק,איז דאָס א צו קליינע אויפגאבע פארן סאָציאליזם ? אפשר. אָבער מער פון דעם קאָן ער ניט בערענגען,און וי הויך עס זאָלן ניט גרייכן די שפיצן פון א סאָציאליסטישן בבל-טורעם,וועט נאָך פון אים בייז צום בלאָען הימל אלץ בלייבן א מהלך פון אומענדלאכקייט. פילאָזאָפישער מארקסיזם איז א פרואו צו "ארעסטירן" דעם מענטשנס ליידנס-פאָטענצן. אָבער גראָד קעגן דעם וועט דער מענטש זיך שטענדיק בונטעוון. אין גרונט וויל ער גאָר ניט,שטייט אים גאָר ניט אָן,זיך צו באפרייען פון ליידן. ער וויל נאָר אויבערגין אין א העכערער ליידנס-ספערע...דער בונטאר קעגן ליידנסלאָזיקייט קאָן נאָך אמאָל שאפן זיין פאראדאָקסאלע ברכה -"ברוך מחיר יסורים..."#

עקאנאמיק און משיחיזם

איך וויל גאר נישט,מזאל מיך פרעגן,צי איז אזא אויפפאסונג פון סאציאליזם גוט. דאס היסט,נוצלאך און סטראטעגיש גינסטיק פאר סאציאליסטישער פראקטיקעס איז מיר אלץ איינס.וויל פאר אלעמען,וויל איך נישט זיין אפגענארט און וויל נישט,אז אנדערע זאלן זיך נארן. אן אוטאפיע מעג זי פארמולירט ווערן אין די שטרענגסטע ווישנשאפטלאכע טערמינען,בלייבט אן אוטאפיע.נישט גלויבן איז גאט,אויב עס גלויבט זיך נישט,איז נישט קיין פארברעכן קעגן גאט.אבער,גלויבן איז אן אפגאט -איז א פארברעך קעגן זיך אליין.

מארקס איז געווען און בלייבט א וועגווייזער פאר דורות,וואס וועלן קעמפן און אויסקעמפן פאר מענטשנא נייעם און וויידיק היסטארישן שיקזאל,פאר דעם יחידים שיקזאל איז דעם מחוץ פון היסטאריע,איז דעם איבערהיסטארישן.פאר זיינע קאסמישע שפאנונגען האט מארקס נישט פארמאגט דעם נויטיקן חוש.דערצו איז ער געווען צו ווייניק,וי נישט שע וואלט געזאגט -"מוזיקאליש" דערצו איז ער געווען צופיל אנטיטראגיקער.

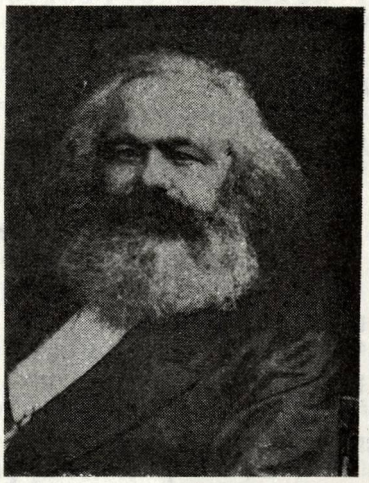
****

דער סאציאליזם וועט זיך אלץ מער דורכדרינגען מיט די גרונט-באגריפן פון מארקס עקאנאמישע לערע,מיט זיין טיפן עטישן פראטעסט קעגן סאציאלער אונטערדריקונג,וועלכע ער האט אזוי " שעמעוודיק"געוואלט פארמאסקירן אונטערן שליער פון היסטארישער און כמעט מעכאנישער "נויטווענדיקייט". דער סאציאליזם מוז זיך אבער ענערגיש באפרייען פון די אייגנארטיקע"משיחישע" עלעמענטן אין מארקס פילאזאפיע. מארקס בלייבט געוג מאנומענטאל און סאיז פארען געוג,פאר וואס די וועלט זאל אים דאנקען,אויב מזאל אפילו נישט גלויבן,אז ער האט געבראכט די בשורה פון דער "גאולה-אחרונה"

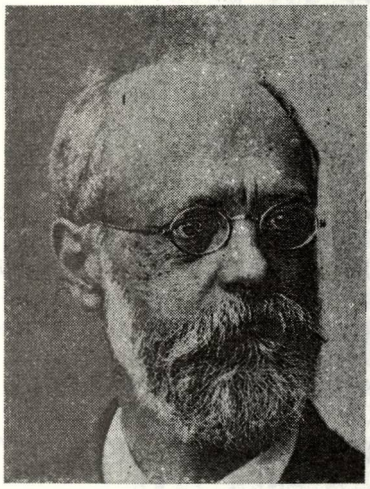
(פון זיין בוך :"מענטשן און ווערטן")

מאנכע פון די טעאָרעטיקער פון סאָציאליזם וואָס האָבן שטארק באהירקט דעם יידיש־סאָציאליסטישן געדאנק.

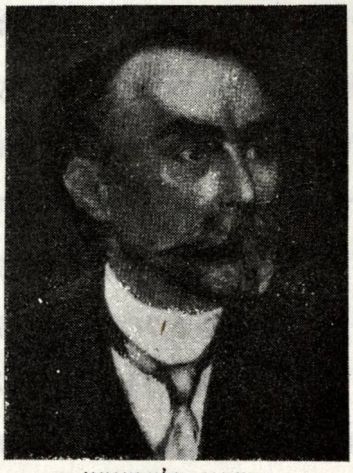
טעאָרעטיקער פון סאָציאליזם

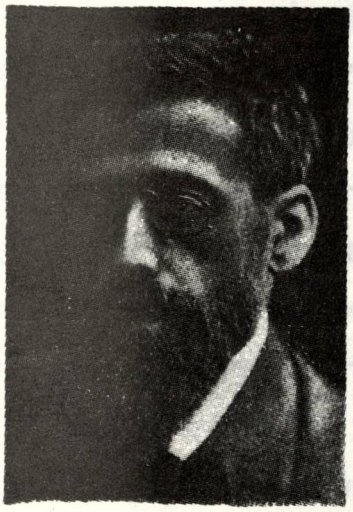
קאַרל מאַרקס

קאַרל קאַוטסקי

געאָרגי פּלעכאַנאָוו

ל. מאַרטאָוו

----נאמערס-חברים ----

בײליס און קאטשוביעצקי

מיט 56 יאר צוריק האט די וועלט געשטורעמט מיט דעם באריסטן פראצעס קעגן דעם ייד בײליס-ער זאל האבן דער מארדערט א קריסטלאך קינד, כדי צו נוצן זײן בלוט פאר די מצות... די וועלט האט געשטורעמט-די גרעסטע גע-לערנטע אדוואקאטן און - אנטיסעמיטישע גלחים און טויזנטער עדות פאר און קעגן--- און דער רעזולטאט - אונטערן צארס הערשאפט-איז דער ייד בײליס באפרײט געווארן... אין יאר 1969 האט א יידישער אינזשעניר קאטשוביעצקי געשיקט א פארלאנג צום העכסטן סאוועט-אז ער מיט זײן קריסטלאכער פרוי ווילן פארן קײן ישראל. און א קאפיע פון דעם פארלאנג, האט ער געשיקט צו דער פרעסע אין לאנדאן...

****

****

סימבאליש, וואס איז דעם זעלבן זאל מיט 56 יאר צוריק האט מען אין די צארישע צײטן געמשפט בײליסן, אז ער האט דערמאר דערט א קריסטלאך קינד כדי צו נוצן זײן בלוט אף מצות... דער פראצעס האט דאן אויפגעשטורעמט דער וועלט ---רעזולטאט - בײליס איז פון דער ברוטאלער באשולדיקונג, באפרײט געווארן...

****

איצט 56 נאכדעם, אין לאנד פון דער רעוואלוציע וואס האט בא-באדארפט אפשאפן אלע דיסקרימינאציעס קעגן יעדן פאלק ---איצט, ווערט א יידישער אינגערמאן, בלויז פארן וועלן פארן קײן ישראל-פארמשפט, הינטער געשלאסענע טירן - אף דרײ יאר שווערע תפיסה.

****

און די וועלט ,אונזער וועלט, שווײגט.....

שבת

פון דר חיים גרינבערג עה

לויט דעם אלטן מדרש, האט גאט אויך דעם זיבעטן טאג ניט גערוט. אויב רו זאל הייסן גאר ניט טאן, איינגאנצן ניט זיין באשעפטיקט, פולשטענדיקע פאטיוויטעט, האט דער בורא־עולם אין דעם זינען שבת ניט אפגעהיט. זיין „שמירת־שבת־איז באשטאנען בלויז אין דעם, וואס ער האט אין ענעם טאג קיין מלאכה ניט געטאן. אבער מלאכה קאן ניט אויסשפען די אומבאגרעניצטקייט פון טאן און שאפן. זי איז ניט מער וי א טייל פון דער געטלאכער (און מענטשלאכער) אקטיוויטעט, א טייל און אויך א געוויסע מדרגה פון אקטיוויטעט. ענע מדרגה האט גאט פארלאזט דעם זיבעטן טאג, ניט כדי זיך אראפצולאזן חס וחלילה, אף א נידעריקערער מדרגה, און ניט כדי זיך איבערצוגעבן אין רשות פון אפאטישן ניט טאן, נאר כדי זיך און די וועלט, אויפצוהויבן אף העכערער מדרגה פון שאפונג.

****

„ ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה.. וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה... אלץ וואס דער כביכול האט באטראכט פאר מלאכה כדי אויסצופורעמען דעם עולם־החומר, האט ער אפגעשטעלט פרייטיק פארנאכט. שבת, איז ער געווען אינגאנצן פארנומען מיט א נייער אויפגאבע — מיטן שאפן שבת גופא. שבת, איז, אלזא, אויך א טייל פון דער אור־שאפונג, און אז מען וויל, מעג מען זאגן, אז אין הינטערגרונט פון דער וועלט שטייען ניט קיין זעקס, נאר זיבן טעג פון מעשה־בראשית.

***

די וועלט וואלט ניט געווען פארענדיקט, וען איר באשעפער וואלט זיך באגרעניצט בלויז מיט שאפן דאס שטאפלאכע :

כדי זי זאל האבן א זין און א רעכט צו עקזיסטירן, האט מען איר באדארפט געבן א מין גייסטיקע איבערסטרוקטור - שבת.

יענער מדרש, אויב מיר מעגן אים אויסטייטשן אין אונזערע היינטיקע טערמינען, האט דא דער רבונו של עולם צוגעשריבן צווי אטריבוטן :

דעם אטריבוט פון א"בעל מלאכה"און דעם אטריבוט פון א "קינסטלער"

*****

איך האָב דאָ דערמאָנט דעם אײגנארטיקן מדרש ניט צופעליק. אדאנק דער טענדענץ פון אונזער דור צו "פארוועלטלאכן"די עלעמענטן פון אונזער טראדיציאָנעלער קולטור,האָבן מיר אפשר א שיין ביסל איבערבאטאָנט די באדײטונג פון שבת אלס א"סאָציאלע אינסטיטוציע".ווער קאָן דען אײגנטלאך לײקענען,אז ײדן זײנען געווען די ערשטע אײנצופירן דן אָבליגאטאָרישן רו־טאָג צוליב סאָציאלע צוועקן? אוודאי און אוודאי איז שבת א וויכטיק און פראָגרעסיוו שטיק סאָציאלע לעגיסלאציע וואָס איר צוועק איז צו פארלײכטערן דאָס לעבן פון ארבײטנדיקן און עקאָנאָמיש ניט זעלבסטשטענדיקן מענטשן. שבת איז אויך א "זכר ליציאת מצרים"א באפרײאונג פון ענער שקלאפן־ארבײט ווָאס האָט זיך איינגעקריצט אין אונזער זכרון פון פאָלק,אלס די גרעסטע פיניקונג און דערנידערקונג.

*****

אין אלטערטום האָט ווען רעפארם קיין שום פאָלק ניט געווואוסט. און אויב אין מיטלאלטער איז זונטיק געווארן דער קריסטלאכער מערב ווילט אן אָבליגאטאָרישער רו־טאָג,ווילכער האָט "יעדנפאלס־ באדארפט גאראנטירט ווערן יעדן מענטשן,יעדן קנעכט,איז דאָס א רעזולטאט פון ײדישע רעליגיעזע השפעות.

*****

אין דער מוסלמענישער ווילט,איז,ליידער,דער דאָזיקער שוץ פונעם ארבײטנדיקן מענטשן נאָך בײז היינט ניט איינגעפירט געווארן אין דער גענוגנדער מאָס,בקיצור,איך בין ניט מחולק מיט די ווָאס זען אין שבת א סאָציאל היגענישע אינסטיטוציע פון ערשטן ראנג, ווָאס איך בין גאָר ניט לאנג צוריק ניט איבערגעטראָפן געווארן פון דער סאָציאלער געזעצגעבונג אין א צאָל"פראָגרעסיוע"לענדער..

(כאראקטעריסטיש,אז נאָך דער גרויסער פראנצויזישער רעוואָלוציע, האָט א דעקרעט איינגעפירט א רו־טאָג אין מאָל אין צען טעג...)

דער אינהאלט פון ײדישן שבת ווערט אָבער ניט אויסגעשעפט אָט דורך דעם סאָציאלן און,אין א געויסן זין,פיזיאָלאָגישן אספעקט.

פיזאלאגיש האָט די אלטע,די ביבלישע געזעצגעבונג ניט געמאכט קיין אונטערשיד צווישן דעם מענטשן און זיין פערד און אָקס,זיין אייזל און קעמל.אויך בהמות האָט א ייד באדארפט באפרייען פון ארבייט אין שבת.וויל אויך זיי זיינען בארעכטיקט צו האָבן א רו־טאָג,וואָס זאָל באשיצן זייער געזונט און פעריאָדיש רעסטאָרירן זייערע כוחות.

דער געזעצגעבער האָט אָבער ניט באטראכט,אז שבת קאָן ווערן פאר די בהמות ניט נאָר א רו־טאָג,נאָר אויך א הילפקער טאָג. דעם מענטשן,און נאָר דעם מענטשן האָט ער אָנגעזאָגט,אז ער זאָל געדענקען דעם שבת־טאָג„לקדש“ אים צו הילפן,און אין אים אריינצוטראָגן אזעלכע מאָטיוון,וואָס זאָלן דעם טאָג דורכגייסטיקן. אויב ניט אינגאנצן אין זיין אורשפרינגלאכער אידיי,איז זיכער אין זיין שפעטערדיקער אנטוויקלונג ,איז שבת אויפגעפאסט געווארן אלס א טאָג ווען גייסט באהערשט שטאָף אין אסך בריטערער מאָס ווי אין די וואכנדיקע טעג.

****

ערגיץ וואו אין תלמוד ווערט דערציילט ווען א סכנה וואָס האָט געלויערט אף דער וועלט אין די ששת ימי בראשית.דער חומר האָט זיך זיין אייגענע דינאמיק,און ווייבאלד גאָט האָט אים ארויסגערופן צו עקזיסטענקאָט ער ארויסגעווייזן א געפערלאכן דראנג צו עקספאנסיע. ער האָט געזוכט זיך אויסצושפריטן,אז אין דער ספערע פון עקזיסטענץ זאָל שוין פאר גאָר ניט זיין קיין „פלאץ“ און ער זאָל בלייבן אף אייביק דער אינציקער יש,די אינציקע רעאליטעט. דער כביכול האָט פלוצלינג דערזען פאר זיך א בונט פון חומר, וואָס האָט געזוכט מיט זיך צו פארפלייצן דאָס גאנצע „זיין“...

******

אומבאגרענעצטע מאסן פון נאָך ניט געשאפענעם,בלויז פאָטענציעלן חומר האָבן זיך מיט א וויילדער קראפט גערישן צו עקזיסטענץ, געזוכט זיך אויסצופורעמען,זיך מאניפעסטירן. יענעם בונט האָט דער בורא־עולם אָפגעשטעלט. „עד כאן „גענוג,מער ווי דער חומר וואָס האָט בייז איצט געשאפן,וועט ער ניט דערלויבן צו עקזיסטירן,

און כדי צו צוימען דעם חומרס צעיושעטן דראנג,האָט ער אף דער וועלט גוזר געוועזן דעם שבת.

*****

אויך דער באגרעניצטער חומר,וואָס גאָט האָט אים דערלויבט אריינצוגיין אין דער ספערע פון עקזיסטענץ,איז אומגעהויער מאסיוו,און מיט זיין שווערן געוויכט זוכט ער איינצופירן א מן דעספּאָטישע הערשאפט איבערן מענטשן. דער קעגנגעוויכט אָט צו ענער דיקטאטור פונעם שטאָפלאכן

-איז שבת -די ספערע פון פרייען גייסט וואָס וואלפט זיך נים אונטער דער ממשלה פון חומר. אויב מצרים זאָל זיין א סימבאָל פון אונטערטעניקייט צום שטאָפלאכן,דארף שבת באטראכט ווערן אלס א מין קאָסמישע "יציאת-מצרים" -א פעריאָדיש -ריטמישער אויסצוג "מעבדות לחרות" יעדע וואָך פון א גאנץ יאָר,פון אייביקייט צו אייביקייט...

****

נים אומזיסט האָט זיך בייַ ידן געשאפן א פאָרשטעלונג וועגן נשמה יתירה,וואָס וויזט ארויס איר עקזיסטענץ אום שבת. כדי צו באקעמפן די טיראנישע הערשאפט פון חומר און זיך באפרייען פון מאזימדיקער צינזן וואָס דער מענטש איז געצוואונגען אים צו צאָלן,פאָדערט זיך עפעס מער ווי די "געוויינלאכע" נשמה,וואָס אָפערירט מיט אירע באגרעניצטע קרעפטן אלע טעג פון א גאנצער וואָך. ר/שמעון לקיש,וועלכער האָט אמאָל אָט אף דער"איבער נשמה" אָנגעוויזן,האָט אָבער אין דעם צוזאמענהאנג געמאכט א טעות. בייַ אים קומט אויס,אז יעדן ערב שבת גיט גאָט אריין אין מענטשן א נשמה יתירה און מוצאי שבת נעמט ער זי פון אים צוריק. אנדערע חכמים האָבן פארשטאנען,אז אויך די נשמה יתירה איז נים ערגיץ וואו אויסער דעם מענטשן,עפעס וואָס קומט יעדע וואָך אריין אין אים אלס צייטווייליקער גאסט.

*****

בכוח איז די נשמה יתירה קעגנווערטיק אין מענטשן אויך אין די וואכעדיקע טעג. זי איז א טייל פון זיין וועזן,נים קיינפּנעמדארטיקער עלעמענט וואָס ווערט אין אים"דעפּאָנירט" דורך א געטלאכער מעכאניק -נאָר בפועל ממש קאָן זי נים ארויסוויזן אזוי לאנג ווי דער מענטש איז פארנומען מיטן קאמף פאר עקזיסטענץ,מיט "מלאכה"אדער

גאָר מיט "פרקמט׳א"וואָס לעבט פאראזיטיש מיטן קארגן,געבאָרגטן ביסל ליכט,וואָס זי קריגט פון "מלאכה"...

אין וואָכעדיקע טעג מוז דער מענטש,אויב מען מעג זיך אזוי אויסדריקן,גוזר זיין אף זיין נשמה יתירה,אז זי זאָל זיך מצמצם זיין, זיך באשיידן-שעמעדיק באהאלטן ערגיץ אין א פארבאָרגענעם winkל פון זיין וועזן,ביז עס וועט קומען דער מאָמענט פון שבת,וען ער וועט זי פון דער "גזירה"באפרייען און דערמיט זיך באפרייען.

אין וואָכעדיקע טעג גייט דער מענטש ארום wie מיט א מאסקע אפן פנים, wie אינער וואָס פרעטענדירט קיין נשמה יתירה ניט צו האָבן.אָן א מאסקע באוויזט ער זיך,פאר דער אויסנוועלט,פארן חומר,און פאר זיך אליין - שבת.

****

אין דעם זינען איז דער שבת נאטירלאכער wie אין די וואָכעדיקע טעג,און אָט דאָס אפשר,האָט דער מדרש געמיינט וען ער האָט געזאָגט,אין בראשית רבה " לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבוע כמו שהוא דומה בשבת".. (דאָס ליכט פון מענטשנס פנים אלע טעג פון דער וואָך איז ניט דאָס זעלבע ליכט וואָס אום שבת...)

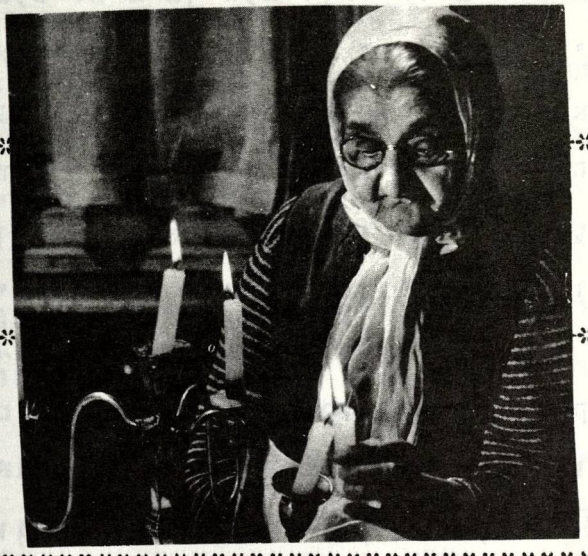
וואָלט לויט זיין עצם וועזן ניט געווען שבתדיק,וואָלט ער פון זיך קיין שבת ניט געקאָנט ארויספראָדוצירן,אדער ער וואָלט ניט מסוגל געוען אָנצונעמען פון גאָט שבת אלס מתנה : אף אָנצונעמען א געשאנק פאָדערט זיך טאלאנט,באשאָנקנקייט. דאָס וואָכעדיקע איז,פון דעם שטאנד פונקט אז אן אייביקע "צביעות" וואָס דער מענטש אלס אונטערטאן פון דער נאטור מוז ארויסווייזן,כדי wie עס איז דורכקומען מיט דער ממשלה פון חומר,בשעת דאָס שבתדיקע אין אים איז דאָס אויפריכטיקע און עכטע,די אויסשטראלונג פון זיין טיפערער נאטור -אָט wie היינט האָט געוואָלט גלויבן -אז דער בן מלך וואָס איז דורך א כישוף פארוואנדלט געוואָרן אין א הונט,אָבער אפיעדן שבת ווערט ער צוריק א בן מלך,טראָגט נאָך א היינטישע מאסקע,בשעת אין זיין שורש נשמה איז ער געבליבן וואָס ער איז געוען,וואָס ער איז באשטימט געוואָרן צו זיין - א פרינץ...

****

וואָס מער מען טראכט זיך אריין אין שבת -אין דער אידײע פון שבת
און אין זײנע מאניפעסטאציעס אין ייִדישן לעבן און דענקען -אלץ
מער ווערט מען אָנגעפילט מיטן געפיל,אז אויב סאָציאל איז שבת א רע
פֿאָרם,איז ער מעטאפיזיש א רעוואָלוציע - א רעוואָלוציָנערער ריטם
פון ארויספֿאָדערונג צום חומר,צו יענעם שטומען מאסיוון וואָס דריקט
אפן מענטשן און ווִיל נישט צולאָזן זיין פרייהייט. די הויפט אייגנשאפט
פון חומר איז זיין שווער-קראפט. און ער צווינגט שטענדיק דעם מענ-
טשן צו אים גראָוויטירן.שבת איז דער גענִיאלער פארזוך דעם געזעץ
פון שווערקייט צו "סוספענדירן"אדער לכל הפחות,זיך פון אים נישט
ווִיסנדיק מאכן,אים מבטל זיין. אויס מלאכה,אויס פיקסירט זיין,אף
דער מלאכה-וועלט,אויס אפהענגיקייט פון דעם וואָס איז אויסער דיר
און נידעריקער פון דיר.אויס זאָרג און דאגה,אויס דברי חול,גע-
בונדנקייט צו דברי חול, א מין איבערגאנג פונעם קענִיגרייך פון
נויט און קנעכטשאפט אין א קענִיגרייך פון שפּע און פרייהייט,פון מי
צו "שפּיל" פון שקלאפערי אין א טיראנישן שטאט צו בירגערשאפט
אין א רעפובליק פון גייסט... ******

די דינאמיק פון שבת איז זיג,טריאומף: טריאומף פון גייסט
איבער מאטעריע.שבת קאָן מען אין יעדן אָרימען הויזגעזונט פארבעטן
די מלאכי השרת,אפגעבן זיי שלום עליכם ווי לאנג באקאנטע,באפריינדע-
טע אייגענע.דער חומר טיראן ציט זיך צוריק,באהאלט זיין פנים,ווי א
שולדיקער און זינדיקער. אף דער סצענע קומט די באפריִענדיקע,אויס
געחלומטע מלכה... ר/חנינא איז נישט געווען דער ערשטער וואָס האָט
דערזעען איר אָנקומען און געוזען יעדן אף א מין פראצעסיע,זי
מקבל פנים זיין : בואו ונצא לקראת שבת המלכה..ר/ינאי איז נישט
געווען דער לעצטער וואָס האָט אין דער מלכה דערזעען די כלה..בואי
כלה בואי כלה...יעדן איינעמס כלה..יחוס : מילדע,צארטע הערשאפט
פונעם העכערן איבערן נידעריקערן : חסד אנשטאט דעספּאָטיזם,
האָפענונגאָרגנדיקייט לאָקונג,פארשפרעכונג..מען דארף אָנצינדן ליכט

זאנפטע שטראלן פון דער מלכה־כלהס אויגן ווען פון די ליכט ארוי סשיינען, פאר אלעמען, פאר יעדן באזונדער...

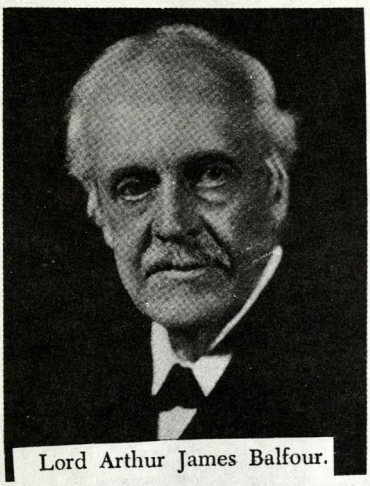
פון גרינבערגס געדאנקען - אוצר :

„דער גלות־ייד איז דער גרעסטער גייסטיקער אוואנטוריסט אין דער מענטשלאכער געשיכטע. ניט פארמאגט קיין שפאן ערד אונטער די פיס. דער גייסטיקער ווערט פון א פאלק קאן געמאסטן ווערן מיט אין מאס: ווי גרויס איז זיין גרייטקייט אף קידוש־השם ? און אויב דאס איז די מאס, דער קריטעריום, דארף ערשט געבוירן ווערן יענער האמער, ווען זאל באזינגען דעם הערשאישן עפאס פונעם - גלות־ייד.„

--- אף די „לאטיפונדיעס„פון צייט, פון, דוכט זיך, בלויז זכרונות און האפענונגען, האט אונזער פאלק געשאפן אזא גראנדיעזן בנין ווי דעם תלמוד בבלי, די היכלות פון קבלה און חסידות, די פרדסים פון מיטלאלטערלאכער פילאזאפיע און פאעזיע, די זעלבסט דיסציפלין און פייערלאכער וואכזאמקייט פונעם שולחן ערוך, די קאלירן און ארמאטן פון שבתים און ימים־טובים.... (ייד און וועלט)

די באלפור דעקלאראציע - נאוועמבער דעם 2טן 1917 האָט דער בריטישער אויסלאנדס סעקרעטאר גערשיבן א בריוו צו לאָרד ראטשילד וואָס איז שפעטער באוואוסט געוואָרן אין דער וועלט,אלס,די באלפור דעקלאראציע.אין דאזיקן דאָקומענט ווערט פעסטגעשטעלט די רעכט פון די יידן צו שאפן א נאציאָנאלע היים אין פאלעסטינע.

די אפיציעלע דעלעגאטן: דר ח.וויצמאן,דר נ.סאקאלאוו,י.טשלענאוו.

Lord Arthur James Balfour.

The Balfour Declaration.

Foreign Office,
November 2nd, 1917

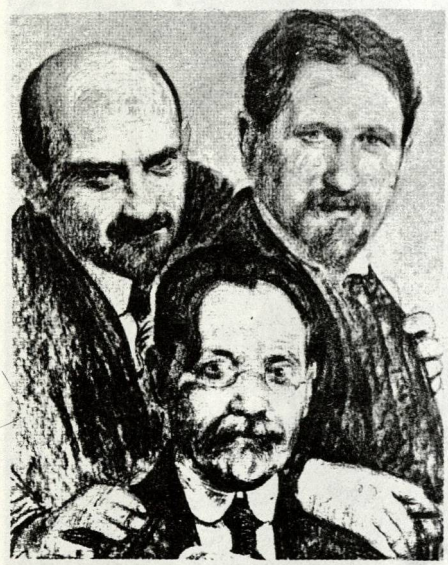
Dear Lord Rothschild,

I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet

"His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country".

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

Yours sincerely
Arthur James Balfour

The principal Zionist negotiators in London, 1917: Dr. Chaim Weizmann, at the time a professor of chemistry at the University of Manchester; Dr. Nahum Sokolow; Yehiel Tchlenov (center), leader of the Russian Zionists.

אין יענע גורלדיקע טעג פאר יוני דעם 6טן 1967
ווערן יידישע פילאָטן צוגעגרייט צו דער פאַרטיידיקונג
פון מדינת ישראל..אין זיערע הענט איז געלעגן דער
שיקזאל,צוקונפט פון לאנד.. און זיי האָבן די פראָבע
אויסגעהאלטן אין פייער און גלויבן...

חיים גרינבערג

— פון —
יעקב גלאַשטיין

דער דאָמינירנדער כוח בײַ חיים גרינבערגן איז תמיד געווען דער גע־
דאנק.ער איז געווען דער מענטש פון אינטעלעקט און זײַן גאָט־זוכע־
נישׂ איז אויך געווען אינטעלקטועל.עס וואָלט אונז אויסגעפֿירט צו
וויסן,ווען מיר זאָלן נעמען באשטימען מיט וואָס פּאַרא מכשירים דער
אינטעלעקט באנוצט זיך און וויפיל הארץ ער דארף איינשפּאנען,כדי
ער זאָל דערגיין צום שלמותדיקן טראכטן,אַף וויפיל דער אינטעלעקט
האָט זיך געניטיקט,אז אין דער אָרקעסטראציע פון א דורכגעטראכטן
געדאנק זאָל אויך שפּילן א ראָלע דאָס הארץ,אַף אזויפיל וואָס דאָס
הארץ געקראָגן רשות בײַ חיים גרינבערגן,דעם גרויסן דיריגענט פון
זינע געפֿילן און פּאַסיקייטן.

*****

איך וואָלט געזאָגט,אז אין זײַן גאנץ טראכטן,רידן,שרײַבן און
לעבן איז געווען עפּעס פון יאָהאן סעבאסטיאַן באכס מוזיק,אָדער פון
דער שינקייט פון שפּינאָזאס דורכמוחן א געדאנק. די שינקייט איבער־
ראשט און דערפרייט,ווייל סיי אין באכס מוזיק,סיי אין שפּינאָזאס דענ־
קען געוועלטיקט דאָס געזאנג פון מאטעמאטישער פּרעציזקייט,פון עק־
זאקטער שינקייט.

**

חיים גרינבערגס א רידע האָט פּארבאפט,צוגעשמידט,
דערהויבן,אָבער זייער זעלטן געבאפט בײַם הארצן.שפּעטער,האָט מען
ערשט איינגעזעען,אז דאָס הארץ איז אויך געווען אין דער רידע,אָבער
עס האָט געהאט א באשטימטע,באגרעניצטע ראָלע,כדי נים צו שטערן די
הארמאָניע פון גאנצקייט,און נים צו פארנעמען צופֿיל שטח.
גרינבערג האָט תמיד געגעבן דעם איינדרוק פון א פארמוחטן מענטשן.
די כאראקטעריסטישסטע בילדער זינען פארמוחטע.זינע געדאנ־
קען זינען שטענדיק געווען אין אייביקער באוועגלאכקייט.ער איז געווען
א מייסטער פון דער פארגעסענער קונסט פון שמועס.ער האָט געהאט
הנאה אָנצוסטראָיען א שמועס,וי מען סטראָיעט אָן א פּידל,ארויס־
שלאָגן פון אים אלע מאטעמאטישע מעגלאכקייטן און דערהויבן שיחת־

חולין צו א קונסט־ווערק. אין זין פארמוחונג־פראצעס האט ער כסדר אינטעלעקטועל געארבעט אף זיך,כדי צו דערהויבן און צו פארטיפן זיך אליין.די גרויסע השפעה וואס ער האט געהאט אין זין פארטי און אין זין באוועגונג איז באשטאנען,קודם כל אין דעם וואס מען האט אים געטרויט,אז אוועקבלאנדזשנדיק לפנים פון אנגעצייכנטע פארטי־דינים,וועט ער קיינמאל נים פארבלאנדזשן און פארפאלן ווערן,אז ער וועט צוריקומען צום חוך און קיינמאל נים מוחר זין אף עיקרדיקע זאכן.ער איז געווען א דיסציפלינירטער ווידערשפעניקער.ער האט גע־קאנט אויפהויבן זין קול און געבן א באפעל,אבער זין קול איז חמיד געווען מאדזלירם. אלע האבן גרויס הנאה געהאט פון דעם אופן ווי ער האט פראטעסטירט קעגן עוולות,וויל זינע פראטעסטן זינען פאר זיך אליין געווען מיסטערווערק פון איבערצייגונג און לאגיק.

****

דער מענטש גרינבערג איז געווען כולו שולונג.ער איז קיינמאל נים געקומען צו דער עפנטלאכקייט,ביז ער האט נים געהאט גוט־דורכ געלערנט דאס ווארט,אדער די האנדלונג זינע,וואס איז געוויינלאך גע־ווען פארבונדן מים ווארט.דער איינפלוס זינער האט זיך אויך געזומען דערפון,וויל מען האט געוואוסט,אז ער האט זיך געזומען די מי גוט דורכצואקערן אלע וואריאציעס פון א געדאנק,ביז ער איז דערגאנגען צום אינציקן מעגלאכן צוג. **

חיים גרינבערגס צוגאנג צום ייִדישן גורל און צו דער ייִדישער געשיכטע איז געווען א גרויסצוגיקער.ער איז געווען א געוואלטיקער פארלאנגער. פאר דעם ייִדישן פאלק האט ער געפאדערט,נים וויניקער, וי א נבואישע ראלע :פאר דעם ייִדישן לאנד "א צענטראלע ראלע פון גייסטיקער פירערשאפט. דאס איז,וי אלע וויסן,אלט וי די בערג און שפראך אן ערגיץ איז יענע פארצייטנישן,וועלכע מיר האבן זיך אליין אויסדערוויילט וי די אויסדערוויילטע. אבער,חיים גרינבערג האט נים מורא געהאט פאר אזא "פאנאטיזם". ער האט עס געמאכט פאר דעם צענ־טראלן אינהאלט פון זין לעבן און עס אסך מאל ארומגענומען מים אזויפיל לאגיק און איבערצייגונג,אז עס איז געווען קלאר,ממש -

****

אף דער האנט. *****

אגב, איז זיין טראכטן און דורכטראכטן געווען צוגעגלאך צו אלעמען. אין זיין דערקלערונג איז ער געווען א גרויסער קלאָר־מאכער, ממש קלאסיש. ער האָט זיך אליין באגלייט און פארטייטשט טראכטנדיק, מיט דער לינקער האנט, אויסשפּילנדיק זיין רייכע געדאנק־פארביקייט, קיין שום סימן פון אָנבייגן זיך נידעריקער צו עמיצנס באגרעניצטע פאר־שטענדיקייט. אָבער פון דעם קאָמפּליצירסטן בנין איז ארויסגעקומען וואונדערלאכער פשטות. הערנדיק אים האָט מען געהאט דעם איינדרוק, אז מען לערנט א שווערן פסוק, אָבער גלייך מיט דער פארטייטשונג פון א גוטער רש״י און דאָך איז ער קיינמאָל ניט דערגאנגען צום געפאר ברעג פון א פּאָפּולאריזאציע. ער איז געווען א קינסטלערישער מסביר ער האָט געוואוסט, וואו צו שטעלן דעם טראָפּ.

\-\-\-\-\-\-\-\-\-\-

מדינת ישראל איז ביי גרינבערגן געווען בלויז אן אָנהויב, אן אתחלתא דגאולה. עס איז אים אוודאי געגאנגען אין קיבוץ גלויות און אין אנדערע פיזישע סימנים פון דער ליזונג: אין באקוועמער, גוט גע־אוילטער עקאָנאָמיק, אָבער דער עיקר איז אים געגאנגען אין דערהויבן און גאנץ מאכן די יידישע געשיכטע. ער איז געווען א העברייער, און ניט אומזיסט האָט ער גענומען אף זיך די ראָלע פון דעם העברייער־זאטאָר אין די תפוצות. האָט, אָבער, עמיצער געוואגט גראָב פוגע־בכבוד צו זיין יידיש, האָט ער אויפגעשטורמט. מיר דאכט זיך, אז זיינע טעמ־פעראמענטפולסטע ארטיקלען האָט ער געשריבן וועגן יידיש און ארום יידיש. ער האָט אויסגעשריגן, ווייל אין תוך האָט ער געשפּירט, אז דער גאנג פון דער צוקונפט־געשיכטע רעכנט זיך שוין אָפּ צו אכזריות־דיק מיט יידיש, און סהאָט אים וויי געטאָן, ווייל ער אליין האָט דאָך פאר־טיידיקט יידיש קעגן זיך, דעם געשיכטע־מאכער, קעגן זיינע אייגענע שטויסן און אָנגריפן. אין אים איז פאָרגעקומען א געוואלטיקער גע־ראנגל. ער האָט געזוכט א שטיקל דירה פאר יידיש אין דער נייער, ענגער, יידישער צוקונפט, וואָס פון איר איז ער געווען איינער פון אירע שענסטע בויערס.

****

****

ייִדיש האָט ער אָבער ליב געהאט מיטן גאנצן הארצן.ער האָט זיך ליב געהאט צו פלפולען ווען ייִדישער פילאָלאָגיע,ווען דער אייגנארטיקייט און פקחותדיקייט פון ייִדישע ווערטער,ער האָט געקאָנט אָפריידן שׂהן ווען א ייִד ווארט,אָדער ווען א ייִדישן אידיאָם.דערפאר אז מען האָט ייִדיש גראָב אָנגעטראָטן אין זיינע אייגענע קריזן,האָט ער פראָטעסטירט מיט אמתן ווייטיק,ווי ער אליין ווָאלט געהאט א חלק אין דעם אָנטרעט: ווייל אפשר האָט מען טעאָרעטיש און דיאלעקטיש געגעבן רשות,אז מען זאָל מזלזל זיין אונזער לשון. ער האָט געשפירט ווי די צעוויטיקטע און צעטריסלטע שיכטן פון ייִדישן לעבן הויבן אָן,ווי אין אן ערד־ציטערניש זוכן זייער אָרדענונג און אריינפאסונג,מיט אמתער ליידנ־שאפט האָט ער געזוכט א חשיבותדיקן אָרט פאר ייִדיש אין צוקונפטיקן געבוי און איבערבוי.

******

ווען חיים גרינבערגן ווָאלט מען באדארפט שרייבן ווי ווען דער האר־מאָניער פון ספקות. ער האָט כסדר אָפגעפרעגט די באשלאָסענע און אָפגעסקנטע זיכערקייטן פון אסך אָנגענומענע זאכן. אָפטמאָל זיינען ספקות געקומען צו אים ווי עקבערדיקע שאלות און געפאָדערט אן ענטפער לטובת דעם נייעם ייִדישן לעבן,ווָאס מוז גלייך האָבן א טעגלאכן שולחן־ערוך.אים האָט אסך געמאטערט דאָס פראָבלעם פון רעליגיע בכלל און פון ייִדישער אמונה בפרט.ווָאלט אים דער גורל ניט געווען אוים־געקליבן צו זיין א פארטיי־פירער,שרייבער און רעדאקטאָר,ווָאלט ער זיכער געווָארן א רעליגיעזער רעפאָרמאטאָר.דער אייגענער אָנגעזאָגטער צערעמאָניאל פאר זיין לויה איז געווען א שטיק רעפאָרמירונג.

****

ווען מען גיט א טראכט פון זיין מאגנעטישער פערזיינלאכקייט,פון זיין געשולטער באהערשונג פון דער פלאטפאָרמע,פון זיין כוח אָנצו־צינדן א געדאנק,פון זיין נייגונג צו הסברה,פארדריסט כמעט ווָאס ער האָט ניט געמאכט רעליגיע פאר זיין הויפט אינטערעס אין לעבן. אין אים האָט עפעס געיורן ווען ער האָט געריידט אָדער געשריבן ווען טע־אָלאָגיע.עס איז אָבער געווען קלאָר,אז בי אלע זיינע דערווייגונגען און דריסטקייטן האָט ער ניט דערזאָגט,ווָאס ער האָט געווָאלט זאָגן בנוגע

****

רעליגיע פון אונזער דור,און דער רעליגיע פון א ייִדישער מדינה.
ער האט געוואלט זאגן,און אט־אט ,האט ער כמעט געזאגט,וי אזוי די
ייִדישע אמונה דארף אויפנעמען אקטיוויזירט ווערן,כדי אסך פון די
מצוות זאלן צוריקריגן דעם טעם,וואס איז פון זיי אויסגעוועפט ג ע־
ווארן.

****

אין אים איז כסדר פארגעקומען א קאמף צווישן דעם גרויסן
בעל שכל און דעם שטארקן דראנג נאך איבער־שכל.צווישן דעם פילא־
זאף און דעם חקרן,דעם זוער פון קלארקייט און דעם אנער פון פאר־
הוילענע זאכן.אין רעליגיע האט ער תמיד געזוכט דעם פארענטפער,
דעם אויסגלייך צווישן די בייִדע גלייך־בארעכט־קטע דראנגען פון
מענטשלאכן גייסט גלויבן און פארלייקענונג.

ער איז געווען א פערזינלאכקייט,א באזונדערער מענטש,וואס האט מיט
זיין אוועקגיין איבערגעלאזט א חלל.אין אונזער לעבן איז ער געווען
א סאליסט,א וירטואז. ניט דערפאר,וואס אומשטענדן האבן אים געש־
טויסן פארוים צום עמוד און אים געצוואונגען צו דרשענען,פירן
און עצהן־ מיר האבן אין ייִדישן לעבן מענטשן,וואס אומשטענדן האבן
זיי דערהויבן,אבער,זיי זיינען ניט קיין באזונדערע עקזעמפלארן,הגם,
יעדער איינער פארמאגט זיינע ספעציפישע אייגנשאפטן און פעאיקייטן,
האט זיינע פארדינסטן פארן כלל. אבער,אין גרינבערגן האט מען
גלייך דערקענט דעם מאגנעטישן כוח פון א פערזינלאכקייט. אלץ וואס
ער האט געבראכט צו דער עפנטלאכקייט איז געווען אייגן קולטורווירט.
אויסגעצייטיקט און אויסגעווייטיקט אין זיך אליין.א מענטש וואס האט
פריער געמוזט משוה ווערן מיט זיך און בלייבן גערעכט מיט זיך,
איידער ער איז געקומען מאנען גערעכטיקייט.

אוודאי האט ער דורכגעפירט די פליכטן און מצוות פון כלל אבער ער
האט די פארטי־מצוות באשטראלט מיטן כוח פון אייגענער פערזינלאכ־
קייט. חיים גרינבערג האט געהאט אסך פרינט,אבער ער האט קיינמאל
ניט צוגעלאזט צו נאענט צו זיך,אפילו די נאענסטע.ער איז אלץ
ניט געווען זיכער צי דאס אינטימע אין אים איז שוין געווען פער־

פעקט,אז ער זאל קאנען אויסהאלטן דעם עקזאמען פון צו נאענטער־
באטראכטונג :אז עס איז שוין אזוי שיין פון אינעווינק,וי די שיינ־
קייט וואס ער האט אויסגעשטראלט פון זיך איז דער עפנטלאכקייט. אין
גרונט איז אים געגאנגען אין שינער פארכאפנדער גוטסקייט,אין א
מאראל וואס פארמאגט נוסח און טעאטראליזשקייט : אין אנציינד־מעגלאכ
קייטן פאר די ייִדישע מאסן,אין גרויסע נאציאנאלע דעקאראציעס.
אט דאס אלץ האט ער אויסגעשטאלטיקט -א דעקאראטיוע פערזינלאכקייט
וואס זיין וואָרט איז געווען היפנאטיש,וויל עס האט באווירקט מיט
שינקייט פון דיסטילירטער קלארקייט. *******

ער האט פארמאגט א ינג פנים,וואס די טיפסטע קנייטשן האבן עס ניט
געקלטערט,די קארבן פון עלטער האבן די ינגשאפט ניט געקאנט פאר־
טריבן. ער האט געהאט אסך הומאר,א שלל פון אנעקדאטן,וואס יעדער
אנעקדאט איז געווען א געבייטע מיט שטובן,מיט טרעפ און מיט א דאך
פון א מוסר השכל. די אנעקדאטן האבן געקאנט שפיזן אן אראטאר א
לעבן־לאנג,און דאך וועט מען האט באדארפט רייִדן וועגן ענינים
העומדים ברומו של עולם,צי ברומו של יהדות (וועלטלאכע אדער ייִדישע
פראבלעמען)האט ער פארגעסן זיין גאנצן אנעקדאטישן שפיכלער און
זיין גאנצער ינגשאפט איז געווארן א זקן,א טיפער זקן מיט געשיכט־
לאכן זכרון וואס האט צוריקגעשפאנט צום סיני,וועט מיר זינען דורך
בליצן און דונערן געווארן פארחומשט און הייליק פאלק.
ער האט געקאנט ארויסכישופן פון זיך ניט נאר פייערלאכקייט,דאס האט
ער פארמאגט אין א גרויסער מאס -נאר אמאל אויך אמתן פייער :
און יעדער איינער האט געוואוסט,אז וועט די געלעגנהייט פאדערט עס,
אויב מען דארף נאר זאגן עפעס בלייבנדיקעס וועגן דער ראלע פון
גלות אין דער ייִדישער געשיכטע,וועגן דער ראלע פון ייִדיש,וועגן טי־
פערן באדייט פון פארשפעטיקט לאנד פאר א פאלק,וואס איז געווען אזוי
לאנד לאנדלאז,וועגן אנטיפרימיטיוויאציע פון ייִדישן לעבן : אויב
מען האט נאר באדארפט הערן א פייערלאך וואָרט מיט ציטירבארע פסו־
קים,וואס זאלן זיך לאזן זאגן און איבערזאגן,און געדענקען וועט
עס אפט קומען פון חיים גרינבערגן.

אין מאמענטן, ווען מען האָט באדארפט שטראָפן, לערנען און דורכנעמען מיט שטראָף־רייד און מוסר, האָט עס חיים גרינבערג געטאָן אף אזא אופן אז זיין ווארט איז געהערט געווארן. ווייל גרינבערג האָט זיך חדשים־לאנג געגרייט פאר אזעלכע געשעענישן, נאָך איידער זיי זיינען געקומען. ער האָט זיך דערוואָרט און אפגעווארט אין דערטראכטונג און דורכ־ראנגלונגען מיט זיך אליין. ווען די געלעגנהייט איז געקומען, איז ער געווען גרייט מיט זיין געליטערט ווארט.

ער איז געווען פון די געשטאלטן, וואָס גיבן שיינקייט און
וירדע צו א דור און וואָס מען דארף זייער געדענקען טייער
האלטן; כדי צו דערציען נייע שיינע און ליכטיקע געשטאלטן
אין אונזער לעבן.

(טאָג מאָרגן זשורנאל מאי דעם 8טן 1966)

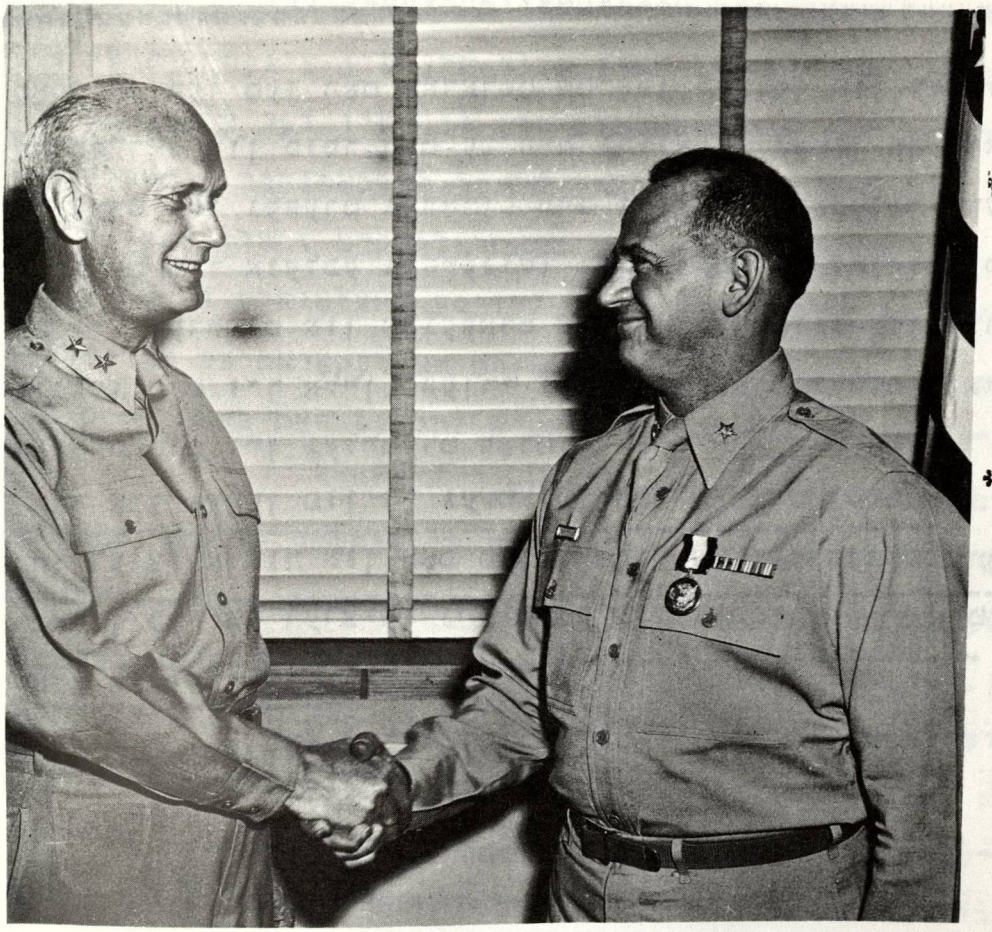
****
****
****
****

אין זיין צוואה האָט ער פארלאנגט, אז בעת זיין
לוויה זאָלן קיין רייד־ס נית געהאלטן ווערן. בלויז
א רעליגיעזע צערעמאָניע. ער האָט געוווי אָנגעווייזן
ווען קאפיטלאך תהילים זאָלן געזאָגט ווערן...
און אויך זינגען זיין באליבט ליד ?
איך גיי ארוים אפן וועג אינער אליין -
פון לערמאָנטאָוו....

****

גרינבערגס ביכער : „מענטשן און ווערטן"
„יד און ווילט"
With the Inner Eye - English
Hombres y Ideas --- Spanish

****

קאראנעל מארקוס קריגט אויסצייכענונג פון גענעראל זשאן הילדרינג פאר זיינע לייסטונגען אין דער אמעריקאנער ארמי אין צווייטן וועלט־קריג. געבוירן אין דער איסט סיד,ניו יאָרק.געקראָגן א ייִדיש־טראדיציאָנעלער דערציונג. נאָך גאָר יונג טרעט ארײַן אין דער מיליטערישער אקאדעמיע. שפעטער שטודירט ער יוריספרודענץ גראדואירט מיט די העכסטע אויסצייכענונגען. אין יאָר 1940 ווערט ער באשטימט אלס ריכטער.בײַם אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־ מלחמה,טרעט ער ווידער ארײַן אין דער ארמי מיטן ראנג פון קאָראָנעל

--צו האָבן גלויבן אין גרויסע אידיען,עטישע,איז גוט־אָבער, מען דארף באווייזן,אז מען קאָן ריזיקירן דאָס אייגענע לעבן,כדי זיי צו פארווירקלאכן...און ער האָט דאָס שפעטער באווויזן...באצאָלט מיט זיין אייגן יונג לעבן..."די טראגעדיע פון שיקזאל."

זייענדיק אין דער אמעריקאנער ארמי,אין דער צייט פון צווייטן וועלט קריג,האט ער באזוכט די מארד-לאגערן אין דאכא און אנדערע. געזע ען די טויט-פאבריקן,געריכט מיט די קוים לעבן-געבליבענע,און צוריקומענדיק אין די שטאטן ניט געקאנט רוען...פאר וואכן און חדשים. ער איז קיינמאל ניט געווען קיין ציוניסט,אדער גאר אפילו זייער נאענט צום ייִדנטום אין די שטאטן.כאטש זיינע עלטערן זיינען געקומען פון רומעניע. אבער,די טויט-לאגערן האבן אים געבראכט זייער נאענט צו די ייִדישע פיין און ליידן -צו דער קאטאסטראפע, אומברענג פון אונזערע זעקס מיליאן... און וען אין יענע גורל-דיקע טעג אין יאר 1948 וען זיבן ארבישע ארמיען זיינען באפאלן דאס קליינע מדינהלע-ישראל,איז מארקוס געווען צווישן די ערשטע ייִדישע מיליטער לייט וואס האבן זיך געשטעלט צום דינסט פון ישראל.

איבערגעלאזט א וואריעם היים,א ליבע פרוי,משפחה,פריינט און קאריערע,און זיך אוועקגעלאזט קיין ישראל אויפשטעלן אן ארמי... עס ריידט זיך אזוי... וען מארקוס האט א קוק געטאן אפן מענטשלאכן אינווענטאר --האט אים"דער אלטער" בן גוריון,מיט די אויגן א פרעג געטאן : קאנסט עפעס מאכן פון אט די ינגעלייטלאך ???

<u>און מארקוס האט באווייזן וואונדער !</u>

געוואלטיקער ארגאניזאטאר,געאיבטער סטראטעג,האט ער זיינע פעאי-קייטן געווידמעט דער ישראל ארמי. ער האט אויך באדארפט זיין א פאליטיקער..."ציען פעדים" איז וואשינגטאן,צי מען וועט אנערקענען א ייִדישן שטאט,אויב ער זאל דערקלערן... דורך זיין באקענט-שאפט,האט ער דאס אויך וי געהעריק דערליידיקט....דאס איז געווען זייער וויכטיק אין יענע גורלדיקע טעג 1948. אין דעם בוך פון בערקמאן " קעסט א זשיענט שעדא " קריגן מיר א לעבעדיק בילד פון אן אינטערסאנט לעבן,א לעבן פול מיט שטורם,געוואלטיקער וילן צו העלפן די לעבנגעבליבענע פון די מארד-פאבריקן..א זעלנער פאר דער מענטשהייט -וי ער האט זיך געוופן און דורכגעפירט....

May 10, 1951. Emma Marcus holds ribbon of Israeli Order of Independence presented to her by Premier David Ben Gurion at West Point memorial ceremonies.

עמא מארקוס, די פרוי פון קאָראָנעל מארקוס, קריגט אן אויסצייכע־
נונג, גאָלדענעם מעדאל, סימבאָלישע אנערקענונג פון ייִנגען שטאט.
און די טראגעדיע וואָס עס טרעפן אין אלע מלחמות — דער באשא־
פער, ארגאניזאטאָר פון דער ישראל ארמיי, ווערט דערשפּן, דורך א
טראגישן צופאל פון א ייִדישן זעלנער. בייגאכט, דער ווינט בלאָזט
שטארק און א זעלנער זעט ווי עפּעס שלייכט זיך אין דער פּינצטער־
מי שם — ווער איז דאָרט — און דער ענטפער איז ניט געווען קלאָר, א
שאָס און דאָס לעבן פון מארקוס איז געווארן אויסגעלאשן.

מיין לשון

א.גלאנץ לעיעלעס זל

די לעצטע צו שרייבן מין לשון,מין ייִדיש -
זי וועלן געהערן צום נאבלסטן שטאם.
זי וועלן אף איטלאכן אות מאכן קידוש,
באטעמען דאס וואָרט מיט דעם גלוסטיקסטן טעם.
זי וועלן מיט ציטריקער,ציכטיקער שטרענגשאפט
באוואכן דאס עמקות און חכמה פון פאָלק,
און זייער צעוויטיקטע,העלדישע בענקשאפט
ארייננטאָן אין זילבן מיט ליכטיקן טאָלק.
זי וועלן זיין שומרים־געטרייע און בויער,
און מישן פון הערצער,פון ריינע־צעמענט,
און ליגן,ווי ציגל,א טרויער אף א טרויער,
און אויפשטעלן זילן פון זילבערנעם בלענד.
זי וועלן צעבליטשטשן ספארשידענע בלאָקייט
פון הימל בייַ וויסל,בייַ דניעפער,בייַ סאן,
און היימישע ייִדישע קלאנגען מיט דאָקייט
פון האדסאן,לאפלאטא און סאסקאטשעוואן.
זי וועלן דערפרישן דעם ייִדישן דיבור
מיט ירדנס אמאָליקן,לייבלאכן רוף,
מיט ירדנס נייַ־צאפליקן האפן און פיבער,
און שטאלן זיין רוח מיט שטייפערן גוף.

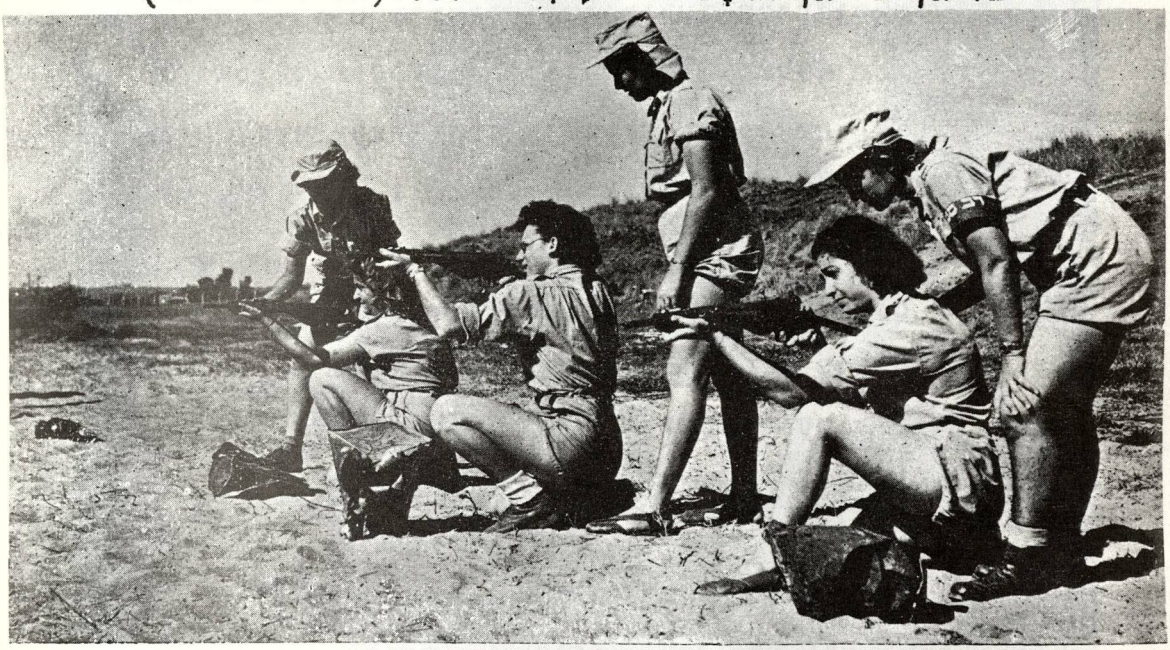
****

זי וועלן־פארשטאנדיקע,שטילע, באהערשטע -
ארייַנקוקן טיף אין דעם הארץ פון דער צייט,
און וועלן פון לעצטע די אָנהייבערס,ערשטע
פון גורלס געבאָט,וואס דערפריַט און באפריַט.

אמאל ---ייִדן ווערן געפֿירט צום אומקום...

היינט ---ייִדישע מיידע׳לעך ווערן געפֿירט זיי צו פארטיידיקן
און אָפּהיטן מדינת ישראל... זיי האָבן געשווארן, אז מער וועט
קיין מיידעלנאק און אנדערע פארניכטונגס־לאגערן ---נים זיין !!

„ער לערנט מיינע הענט צו מלחמה, און א קופערנעם
בויגן בייגן אַראָפּ מיינע אָרימס...״ (תהי׳ים יח)

מלמד ידי למלחמה ונחתה קשת־נחושה זרועותי (תהלים י״ח, ל״ה)
Thou dost train my hands for war, and hast made my arms a brazen bow. Psalms XVIII, 35

דאס ייִדישע שטעטל זשיראַרדאָוו

ד״ר העשיל קלעפפיש (סוף פון לעצטן נומער 17)

דאס ״ידישע שטעטל,״ווען איז,דוכט זיך,געווען אינגאנצן צונויפגע־ווען מיט דער פאבריק,ווען דאס געשפונט זינע טעג לויט דעם זיגער פון דער פאבריק,האט דערבײ געמאכט דעם אינדרוק,אז עס לעבט,אין תוך,שרעקלאך ווײט פון איר. אפטמאל,האט זיך אויסגעוויזן,אז די ״ידישע מאסע באווגט זיך בכלל נישט אין דער ספערע פון אָרט. זי באווגט זיך איבער דעם אָרט. זי לעבט מיט איר אײגענער צײט.

זיבן אזײגער אין דער פרי האט ערשט זיך געהערט דאס פײפן פון די פאבריק־סירענעס. אָבער שוין אין גרויען־פארטאָג האבן די קרעמער און די בעלי־מלאכות געשפרײזט צו השכמה אין בית־המדרש ארײן..

אין דער טעריטאָריע פון צײט,אזוי צו זאָגן,האט דאס ״ידישע שטעטל גענײטרט זינע שמחים און ימים־טובים,זינע רעליגיעזע און נאציאָנאלע אנדענק־טעג.אין דער טעריטאָריע פון צײט,האבן די דאָ־זיקע,בעצם פראקטישע ״דן,אויסגעבויט זײער שטענדיקן לופט־טורעם פון ״דישקײט.די ״ידישע באפעלקערונג האט מיט זיך פאָרגעשטעלט א מינדערהײט.אָבער,נאר אין סטאטיסטישן זין.גײסטיק,פסיכאָלאָגיש, האבן אָט די ״דן,ווען זינען ווײט נישט געווען קײן בטלנים און ווײט נישט געווען אויסגעטאָן פון דער ארומיקער וועלט,געלעבט אין דער וועלט,ווו זי זינען געווען א מערהײט : ווו דער גאָט פון ישראל איז דער גאָט פון דער וועלט,און ווו די ״ידישע תורה איז די תורה פון דער מענטשהײט..

אין מינע קינדער־יאָרן איז דאס שטעטל איבערגעאנגען פון האנט צו האנט.דאס איז געווען אין דער ערשטער וועלט־מלחמה. מאכטהאבערס האבן זיך געטוישט,ווי אין פיבער.די רוסן זינען ארויס. דאן זינען אריינגעקומען די דײטשן.דערנאך־ די פאלאקן. אויך דער גירוש האט נישט באהיזן צוצוריבן בײ די ״דן דאס געפיל

****

צונויפגעוואקסנקייט מיטן שטעטל,דעם באוואוסטזיין פון המשך,אוועקצו-
נעמען בייז די זיכערקייט,אז די גזירה איז נאר א צייטווילקע.און
וויקלאך,ווי שנעל עס האבן זיך געענדערט די פארהעלטערנישן,האט
מען גיך זיך אומגעקערט אין די היימישע,נאנטע געסלאך און הייף,מען
האט אויפגעבויט די חורבות,און ווידער אנגעהויבן אויסשפריטן דאס
ייִדישקייט דארט,פון וואנען קיינער איז נים געווען בכוח צו פארטרייבן.
מען האט זיך צוגעפאסט צו די געענדערטע אומשטענדן און מים ענער-
גיע זיך געוואָרפן אף נייע פרנסות. אומדערשיטערט זינען די מענטשן
פארבליבן אין זייערע נשמות.די דינאמיק פון די געשיענישן האט נים
איינגעבראכן זייער ייִדישן בליק און נים געשפאלטן זייער בטחון.
וואָריִם,אלץ איז עלול זיך צו קרישלן אין דער צייט פון כאאס און
וואנזין,פון קריג און מהומה,אבער נים דער געפיל פון ייִדישער אייי-
ביקייט,וואס איז געזעסן טיף אין די יידן פון שטעטל.

****

דער ייִדישער יוגנטלאכער איז אין פריין עלטער ארייִנגעצויגן ג-
וואָרן אין קאמף פאר עקזיסטענץ.זעלטן עמיצער איז אוועקגעפארן לער-
נען אין דער פרעמד.וועו מאיז נאר געווען יינג,האט מען אנגעהויבן
העלפן דעם טאטן אין קראם אדער וואַרשטאט,מען איז געוואָרן א לערי-
ינגל בייא בעל מלאכה,אדער אנגעהויבן האנדלן און ארבייטן אף אייי-
גענער האנט. אבער,דער לעבנס-רעאליזם,האט נים אוועקגעוויבט בי
דער יוגנט אירע אידעאלן.זי איז געשטויסן בעוואָרן צו וועלן פרי
רייף און ניכטער,אבער זי האט נים אויפגעהערט צו טראגן אין זיך
דעם צארטן גלויבן אין ליכטיקע טעג,וואס וועלן נאך קומען פאר
מענטש און יִד.- דעם גלויבן אין חיקון עולם במלכות שדי- דעם
גלויבן,אז די וועלט מוז באפריט ווערן...און מים בייִדע פים גע-
טאנען אף דער ערד,און דאך- זיך דערהויבן צו א **העכערער** -
וויקלאכקייט.... *********

פאר מינע אויגן שטייען נאך מינע תלמידים פון שטעטל.
איך בין דעמאלט אלט געווען עלף אדער צוועלף יאר,און זי זינען
זינען שוין געווען דערוואקסענע בחורים,פארטאן אין טאג-וועלאכע

****

האוענישן.אבער זײ האבן געהאט דעם באגער צו לערנען די נביאים.
פארהאוועדטע,פארפראצעוועטע,פלעגן זײ קומען,און פלעגן ארשפאקלן
פון זיך דעם שטויב פון דער וואך,און דורשטיק טרינקען די לערעפון
"דנטום.

****

און די פילע יאָרן,וואס זינען פארבײגעגאנגען זינט איך
בין אוועק פון שטעטל,האב איך שוין געדאוונט אין פארשידענע פלעצער
אין דער נאכט פון כל-נדרי,אבער אין ערגיץ בין איך נים געוואָרן
אדורכגעדרונגען מים דעם הילין ציטער פון גרויסער דערוואָרטונג,
אזוי ווי אין יענעם האלב-טונקעלן,פארדיקטן,פון ליכט-פארטריפטן
געוועב שטיבל,וואס קומט צו מיר ארויס פון פארנעפלטן יום-כיפור
פון דער קינדהייט...אין פארגעלטע,פון טרערן-פייכטע טליתים,זינען
זיי געשטאנען געבויגענע,די מתפללים,און איבער זיי האט געפלאטערט
די שכינה,און איבער זיי האט געשוועבט א מיסטישער אָנזאג,אז אט-
קומען די טעג,וען דאס בייז וועט פארשוינדן,וען די רשעות און די
שנאה וועלן אָפגעמעקט ווערן,און מיט רחמים און חסד וועלן פארגעבן
ווערן די זינד פון די,וואס האבן ק"נמאל נים אויפגעהערט בעטן און
האָפן...

******

דער זעלבער ציטער פון דערוואַרטונג האט זיך געטראָגן
פונעם התקוה-ליד,וואס איז מיט פרומע התלהבות געזונגען געוואָרן
אף די ציוניסטישע צונויפקומען אין שטעטל.דאס איז נים געווען קיין
געזאנג. דאס האט אין ליד,דער פון עלטער-עלטער -זייִדעס אָנגעזאמ-
טער נאציאָנאלער זין און פאטאס,געזובט פאר זיך אן אויסדרוק.
דער זעלבער פיבער פון דורותדיקער שפאנונג האט זיך געפילט אף
די סאציאליסטישע פארזאמלונגען אין שטעטל,וואס זינען געווען באגאסן
מים אזויפיל ראמאנטיק און אדורכגענומען מיטן גלויבן אין פרייהייט
און אין דער קומענדער מענטשלאכער פארבריידערונג...

****

וי וויט אט די פארשידענע מחנות זינען נים געשטאנען אינע
פון די אנדערע,זינען זיי דאך געווען אומגעוויינטלאך נאָענט צו זיך.

****

זיי אלע האבן געחלומט דעם יידישן חלום.

אין די פאוש־דעקע "אריאנטן האבן די פארטועג,זיין און טעכטער פונעם "דישן שטעטל אין צענטראל־פוילן,איבערגעחזרט דעם רוף פון אלטן נביא,וואס האט אמאל מיט זיין דרייסט וואָרט אויפגעשטורמט די חיליקע שטאט ירושלים : כי הנה היום בא...יום ה/ הגדול והנורא....פארוואָר,ער וועט קומען,דער גרויסער און פאָרכטיקער מאָן

****

דער כאראקטער פון די "דן אין שטעטל איז געווען געבוים אף די שארפסטע קעגנזאצן: בריזנדיקע אקטיוויקיט און צארטער טרוים, הארטער רעאליזם און צעוויגטע פאנטאזיע,שטורמישער אימפעט און שטילע האָפענונג,אנגעשטרענגטע וואכזאמקיט פאר די פראָבלעמען פון היינט און פארפלאָכטן אין צוויבער־קריז פון נעכטן און מאָרגן... דאָס האָט געקאָנט געשען נאָר דורכן כוח פון דער "דישער פאָלקס־טימלאכקיט,וואָס האָט דאָ געלעבט.די "דישע פאָלקסטימלאכקיט וואָס האָט דאָ פולסירט,האָט געהאט די אור־קרעפטן פון בראשית. זי האָט געקאָנט אלע שטיינער אף איר וועג אראָפוואשן,אלע מכשולים באזיטיקן. מען האָט זי איינגעאָטעמט אין זיך צוזאמען מיט דער לופט.מען האָט זי ארייגעזויגן מיט דער מאמע מילך. דאָס איז געווען די "דישע פאָלקסטימלאכקיט,וואָס האָט מיט אזא נאטירלאכן באצויגענדן כוח ניט דערשינען קיינמאָל פריער און קיין שום אנדערן טייל אין אונזער גע־שיכטע.

******

אָט די וואונדערלאכע אינערלאכע הארמאָניע איינעם כאראקטער פון די מענטשאין שטעטל,ניט געקוקט אף די טיפע קעגנזאצן,וואָס האבן אין זיי עקזיסטירט,שיינט מיר אויס צו זיין דער וועזנטלאכער שטריך פון "דישן זשיראַרדאָוו,דאָס "דישע שטעטל אין קאָנגרעס־פוילן,וואָס איז,צו אונזער גרויסן אומגליק,פארטיליקט געוואָרן אין אונזער דור... (פנקס זשיראַרדאָוו)

****

****

****

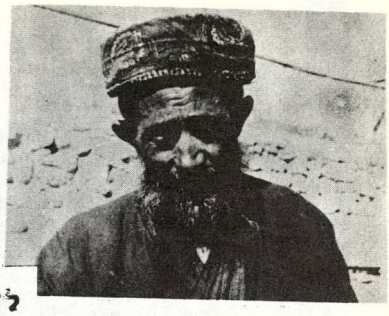
*****

// איך האָב שוין געדאַנט כל-נדרי אין פארשידענע פלעצער...
אָבער,אין ערגיץ בין איך נים געוואָרן אדורכגעדרונגען מיט
דעם הייליקן ציטער פון גרויסער דערוואַרטונג,אזוי ווי אין
ינעם האלב-טונקלן,פארדיקטן,פון ליכט-פארטריבן,
געוועב-שטיבל,אין זשיראַרדאָוו,ווען קומט צו מיר ארויס פון
פארנעפלטן יום-כיפור פון דער קינדהייט...//

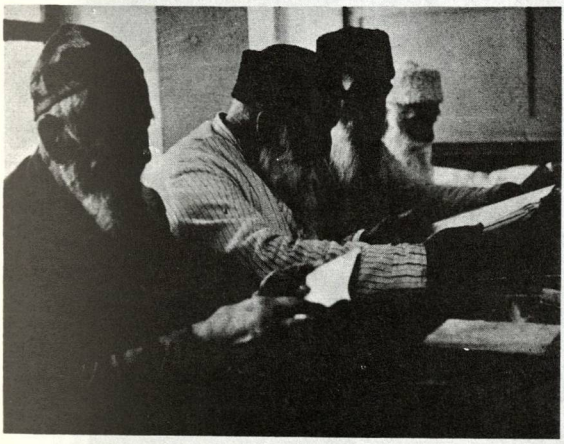
יום-כיפור - געמעלן פון גאָטליב

ייִדן פון פארשידענע לענדער.....

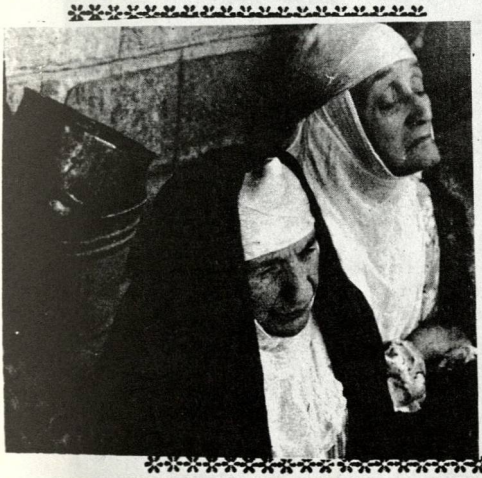

A Jew from Kurdistan who fled to Teheran after the bloody riots that broke out in his region in 1951.

א ייִד פון קורדיסטאן. די קורדישע ייִדן
---רייִדן אראמיש,א דיאלעקט וואס איז
ענלאך צום אראמיש אין וועלכן דער תלמוד
פון באבילאניע איז געשריבן געוואָרן.
זיי זיינען זייער אפערגלויבעריש ...
לעבן אין געוואלטיקער ארימקייט.. פון יאר
1933 זיינען אנגעקומען קיין ישראל,
ארום 5,000 (פינף טויזנט) ספעציעל,
נאך די אנטי ייִדישע ראיאטן אין 1951.

בוכארער פרויען און ייִדן
וואס זיצן און לערנען...
בוכארא,איז א לאנד אין צענטראל-
אזיע און גרעניצט זיך מיט רוסלאנד
און פערסיע. עס וואוינען דארטן,
ארום 30 טויזנט ייִדן. פאראן
,עגענדעס,אז זיי שטאמען פון די
עשרת השבטים פון דער צייט נאך
פון עושטן בית המקדש... זיי רייִדן
א פערסישן דיאלעקט געמישט מיט
טערקישע וואָרטער...

נאך אין יאר 1893 צוליב די רדיפות
פון צאר,האבן אסך פון זיי עמיגרירט
און געשאפן א גרויסע קאלאניע אין
ירושלים וואס עקזיסטירט ביז היינטיקן
טאג...

****

ערשטע קולטור־ארגאניזאציעס
„פארטשריט" און „קדימה"
אין שטעטל זשעלעכאוו

****

פון מרדכי איש טוב

אין זשעלעכאוו איז געווען א ייִדישע באַד כדין וכדת. די גאס וואו די באַד איז געשטאנען, האָט מען גערופן די „באַד גאס". קינדער ווי אויך עלטערע מענטשן, האָבן ניט איינמאָל געציטערט פאר פחד, פארבייגיענדיק נעבן דער באַד אין א פינצטערער נאכט. אין דעם שואכן ליכט שיין, דורך די קליינע פארלאָפענע פענצטערלאך האָט מען „געזעהן" שדים און ניט גוטע ל"ל. אזא שרעק האָט די באַד אָנגעווארפן נאָר ביינאכט, ביטאָג, און אין ספעציעל באשטימטע טעג, האָט די באַד פארשאפט די זשעלעכאווער תענוג: מאָנטיק און דאָנערשטיק האָבן זיך ייִדן געטובלט אין דער וואַרימער מקוה, פרייטיק, לכבוד שבת און ערב יום טוב, האָט מען זיך געפאַרעט אין שוויץ־באַד. אויך שבת און יום טוב אין דער פרי האָבן די שיינע ייִדן פארן דאווענען אריינגעכאפט א מקוה. אזוי איז געווען אמאָל. וען אַבער דער נייער ינגער דור זשעלעכאווער האָט זיך געניטמען מאַדערניזירן, האָט די מקוה אויפגעהערט צו שפילן די ראָל.

אין לעצטן ייאָר פאַרן וועלט־קריג, האָט זיך בייַ אונז אין שטעטל זייער פארשטארקט דער קאמף צווישן די צווי דורות, צווישן עלטערן און קינדער. א געוויסע צאָל ייִדישע קינדער פון חסידישע הייזער, האָבן אָנגעהויבן אראָפווארפן פון זיך דעם עול פון ייִדישקייט און „ארויסגעגאנגען לתרבות רעה". ייִדן שׂונאי, צווישן מנחה און מעריב, זיינען אין בית המדרש געשטאנען פרומע ייִדן, וואָס האָבן געריידט און געטראכט, ווי אזוי צו באקעמפן די פורקי עול. ייִדן טאָג האָט מען געהערט וי מען האָט א ינגל פון חשובע עלטערן ארויסגעווארפן

****

פון אלעקסאנדער,לובלינער אדער קאזשניצער שטיבל,ווײל מהאט אים געכאפט בײ פוצן זיך די שטיוול אין א וואכן־טאג,אדער גאר בײ א טרפה פסול רל(בײ א בוך) ***

די וויבער,מאמעס פון קינדער,וואס האבן זיך יעדן פארנאכט פארזאמלט אף דער„פאטשעניע„(שטיינערנער טראטואר מיט טרעפלאך)האבן געהאט געניג פון וואס צו רײדן און שושקן זיך.זיי האבן צווישן זיך דער־צײלט,אז די מגפות און קראנקײטן,וואס גײען ארום אין שטאט,איז אלץ צוליב די זינד פון אט די קינדער.

די מורא פאר די דאזיקע זינד איז נאך שטארקער געווארן,ווען עס איז ארויס א קלאנג אין שטעטל,אז געסנער,דער גוי,וואס שטאמט פון דײטשן,הויבט אן בויען "כמעט אונטער דער שטאט "א באד מיט קאפליאטע וואנעס,שפריצערס,וואס שפריצן סיי וואריים און סיי קאלטע וואסער.די יוגנט פון שטעטל האט געזעען אין דעם א צײכן פארטשריט און קולטור די פני פון שטעטל און אפילו פשוטע פרומע ײדן,האבן דאס אויפגענומען מיט צוריקגעהאלטנקײט : „פשמעקט מיט אויסגע־לאסנקײט ספאסט נים פאר ײדן,דאס איז א גוישע זאך„...

דערווײל האט אויסגעבראכן די ערשטע וועלט־מלחמה. געסנער,וואס האט געשטאמט פון דײטשן,האט געמוזט אוועק פון שטאט און די באד איז פארבליבן נים פארענדיקט.די מויער מיט דעם דאך פון רויטע דאכ־עוועקס אף דער זאדאבער גאס,איז געבליבן שטין.און דאס נים פאר־ענדיקטע הויז האט מען גערופן„געסנערס באד„.

אט דער „גוישער באד„איז אויסגעקומען צו שפילן א גרויסע ראל אין דעם „פראגרעסיון„לעבן פון די ײדן אין שטעטלשעלעכאוו. באלד אין אנהויב פון דער ערשטער וועלט־מלחמה,וען די צארישע מיליטעריש מאכט האט אף א שרעקלאכן אופן געזומען פארפאלגן די ײדן פון פוילן,איז ארויס א באפעל פון הויפט־קאמאנדיר,אז 40 קילאמעטער ארום אינוואנגעראדער פעסטונג,טאר זיך נים געפונען קיין איין ײד.אין א געוויסן דאנערשטיק פארנאכט,בעת א שטארקן גאס־רעגן,האט פלוצים אנגעהויבן שטראמען קיין זשעלעכאוו,טויזנטער

****

ייִדישע משפחות מיט זייער ביסל אָרימע בעבעכעס. א טייל פון אָט די ייִדישע פליטים־משפחות האָבן געפונען פאר זיך א וואוינונג טאקע אין „געסנערס באָד".

א יאָר נאָכן מלחמה־אויסברוך, האָט דאָס דייטשע מיליטער פארנומען גאנץ פוילן און זשעלעכאָווי איז „געהאָלפן" געוואָרן, וויל דעמאָלסטיקער דייטשער רעזשים, אייִדער דער היטלער פארווילדונג, האָט פארכאפט דאָס דייטשע פאָלק, איז פאָרט געווען בעסער, ווי דער צארישער פאָגראָם־רעזשים. באלד אין ערשטע טעג, ווי דער דייטש איז אריין אין שטעטל, האָבן זיך א געוויסע צאָל יוגנטלאכע פארזאמלט אין דער דירה פון חיים יגליצקי. אפן טאָג־אָרדענונג „צווי פונקטן: גרינדן א שפיטאָל פאר דער גרויסער צאָל קראנקע צווישן די פליטים־משפחות און ווי אזוי צו באקומען געלט וואָס דער ייִדיש־רוסישער הילפס קאָמיטעט האָט געשיקט לטובת די פליטים. אף דער זיצונג איז דערווילט געוואָרן א פארוואלטונג און נאָך לאנגע באמיונגען, איז דער דאָזיקער איטשע מאיר ראָטפארב געווען געצוואונגען איבערגעבן די געבליבענע געלטער אין די הענט פון דער נייער אינסטיטוציע. נאָך אייניקע טעג ארבייט, האָט מען געפֿונען דאָס שפיטאָל אין די צימערן פון הכנסת־אורחים שולעכל וואָס האָט זיך געפונען אין בית־המדרש.

****

ניט איין מאָל האָט זעליק משה נאָטעס, דער גבאי פון שולעכל, צוזאמען מיט די פני העיר, געוואָלט איבערפאלן און צעשטערן דאָס שפיטאָל, וואָס לויט זייער מיינונג, געווען ניט ייִדישלאך. עס האָבן דאָרט געארבייט צוזאמען „ינגען מיט מיידן" אָנגעטאָן אין מאָדנע וויסע פאר־טוכער „נאָר דער פחד פאר דעם ינגען עולם וואָס האָט געהאט א גרויסע דעה אין שטעטל, האָט געווירקט, זיי זאָלן ניט אויספירן זייער וויילן און דאָס שפיטאָל האָט עקזיסטירט ביז די פליטים זינען אוועק צוריק אין זייערע היים־שטעטלאך.

***

די סאניטארע ליטונג פון שפיטאָל איז באשטאנען פון צווי ייִדישע פעלטשערס: בערל און ראובן שוארץ. די ארבייט אלס סאניטארן און שוועסטער האָבן אויסגעפירט די זשעלעכאווער יוגנטלאכע פון

פארשידענע שיכטן. אזוי ארום האט זיך ארגאניזירט א גרופע יוגנט לאכע מיט אינטערעס פאר געזעלשאפטלאכער ארבייט און קולטור־טעטיקייט.א טייל פון זיי האט געגומען אף זיך די איניציאטיוו,צו רופן א גרינדונגס־פארזאמלונג כדי צו שאפן א "קולטור־ארגאניזאציע. אין די ערשטע טעג פון חודש אלול,ווען אלץ האט זיך געגריים צום יום־הדין,האט די יוגנט באקומען א"קאנספיראטיוו"־דיעה,אז שבת נאכמיטאג דארפן זיי קומען אין שפיטאל און דארט וועט מען זיי אנווייזן אן ארט,ווו עס וועט פארקומען א פארזאמלונג. אט דאס ארט איז געווען "געסנערס באד". ****

די סיבה פארוואס די פארזאמלונג איז פארגעקומען אף א בוידים־שטיבל אין"געסנערס באד" איז א גאנץ איינפאכע־דאס האט געשמעקט מיט־קאנספיראציע. די גאנצע צוגרייטונג און ארגאניזירונג איז געווען אף קאנספיראטיוע יסודות,הגם דאס איז גאר ניט נויטיק געווען. א טייל פון די איניציאטארן האבן אנטייל גענומען אין געהיימע ארבייטן אין דער צייט פון צארישן רעזשים און האבן זייער שטארק פארהיליקט דאס מיטל "קאנספיראציע".

שבת,נאכן שלאף,א רואיקייט איז אויסגעגאסן איבער די זשעל. גאסן,פון אפענע פענצטער הערט זיך א געניצן,פון אנדערע,דער טראדיציאנעלער ניגון פון זאגן פרק,אדער ליענען די"צאנה וראינה יעדער יד גרייט זיך "וועד גיין אין שטיבל אריין צו שלוש סעודות און וועד אין בית המדרש אריין צו מנחה־מערב. אין דער זעלבער צייט האבן זיך איניקע בחורים און מיידלאך,ווי אויך איניקע דערוואקסענע מענטשן,געשארט דורך פארשידענע געסלאך,כדי אנטייל צו נעמען אין דער פארזאמלונג. ******

אין דער גרויסער בוידים־שטוב,בי דעם שואכן זון־שין וואס איז אריינגעפאלן דורך די קליינע בוידים־פענצטערלאך,האבן זיך פארזאמלט יוגנטלאכע פון פארשידענע שיכטן און אפשטאמונג : קינדער פון באלעבאטישע און חסידישע היימען,וואס האבן אנגעהויבן טראכטן פארשטיין און פירן זיך אנדערש ווי זייערע

עלטערן,ארבייטער געקומענע פון ווארשע און אנדערע שטעט,וואס האבן שוין געהאט געגאשט עפעס פון וועלטלאכקייט און אפילו אזעלכע,וואס די פארזאמלונג האט אויסגעזעען ווי א חטא אין זייערע אויגן,פאר וועלכן מען וועט דארפן ליידן... ****

באלד נאכדעם ווי דער פארזיצער האט געעפנט די פארזאמלונג איז אריינגעטאָרגן געוואָרן א פאָרשלאג : צוליב דעם וואס אין דער פארזאמ־לונג נעמען אנטייל רעליגיעזע און אפילו פאנאטישע מענטשן,זאָל מען דעם פראָטאָקאָל אָנהויבן שרייבן דעמאָלט,ווען סוועט ווערן פינצטער אָבער ניט אין שבת.

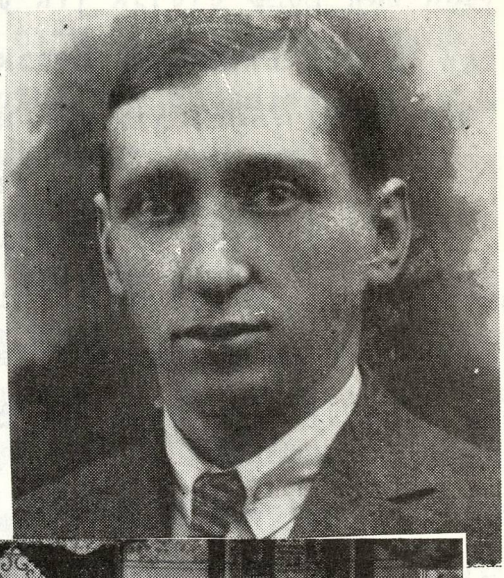
דער פאָרשלאג איז גראָד געקומען פון א ניט רעליגיעזן בחור וואס האט ניט ווייניק געליטן צוליב זיין קאמף קעגן פאנאטיזם און פאנאטיקער,אָבער גלייכצייטיק האט ער פארשטאנען,אז"שרייבן אין שבת"וועט אוועקשטופן א טייל יוגנט פון אונזער קולטור ארבייט,בעת די אויפגאבע דארף זיין פארשפרייטן קולטור און פאָרטשריט צווישן אלע שיכטן פון דער יידישער באפעלקערונג. דער פאָרזיצער,באקאנט מיט זיין רעוואָלוציאָנערער אידעאָלאָגיע,האט אפילו ניט געפונען פאר נויי־טיק דעם פאָרשלאג צו שטעלן צו דער אָפשטימונג. אלס פראָטעסט האט דער פאָרשלאג־געבער פארלאָזט די פארזאמלונג.און גלייך נאָך אים, זיינען אוועק נאָך 20 פערזאָן. נאָך א קורצער בעראטונג,וואס די "אָפאָ זיציע"האט אָפגעהאלטן אין גאס,איז באשטימט געוואָרן צו רופן א פרישע פארזאמלונג דעם צווייטן שבת. ***

די פארזאמלונג אין"געסנערס" באָד איז ווייטער פאָרגעזעצט גע־וואָרן און סאיז באשלאָסן געוואָרן צו גרינדן א יידישע קולטור־אָרג. איז טאקע אין איינינקע וואכן ארום אין שטעטל,זשעלעכאוו,"אפן בארג" געעפנט געוואָרן א קולטור פאריין מיטן נאָמען "פאָרטשריט".

(וועגן דער"קדימהּ" אין קומענדן נומער)
****

מאטעריאלן צו דער געשיכטע,טעטיקייטן און אומקום פון אונזער שטעטעלע,וואס איז ,צוזאמען מיט אונזערע נאָנסטע און טייערסטע אין פייער־פלאמען פארצערט געוואָרן..לאָמיר פארצייכענען פאר די קומענדע דורות...
****

ראובן שוארץ דער סאניטאר
אין יידישן שפיטאל...

אַ גרופּע פון די ערשטע ציוניסטן אין זשעלעכאָוו

פועלי ציון־יוגנט־אַרג. אין זשעלעכאָוו

דאָס שטעטל, זשעלעכאָוו, איז געווען, אין מיניאטורקפאָרם, אַן אינזל פון א טויזנט־יאריק יידיש־זאפטיק און שפּאַנענדיק לעבן.. כמעט אלע פארטיען זינען געווען אין אונזער שטעטל. און בייד הויפט־שטראָמען אין דעם יידישן לעבן וואָס האָבן אמינסטן באַווירקט דאָס יידישע וועלטלאכע לעבן סוף 19טן און אָנהויב 20טן יאָרהונדערט האָבן זיך בולט אָנגעזעען אין אונזער קליין שטעטעלע:

"בונד"און "ציונזם"..

צום אָפּפאָר פון משה לערער (משה צדוק -אלוף)וגענעראל עה)

קיין ארץ ישראל - א ברודער פון בארימטן פאָעם יחיאל לערער,
אומגעקומען אין דער וואַרשאָווער געטאָ...

(פון א פארשניטן לעבן ---)

יוגנט אָרגאַניזאַציע גורדוניה ביים אָבפאָר פון חברים קיין ארץ ישראל
מיט פסח מיימן (רעכטס, אין פוטערן היטל).

גייסטיקע מידקייט (טראכטונגען)

שאלעק -פאנאמא

וועו איך טראכט פון מינע יונגע חברים פון אמאל,אין דעם קליינעם שטעטעלע,געשפרודלט מיט א פארלאנג,א ווילן צו א פול־בלוטיק קולטור לעבן,און היינט באנוגענען זיך מיט א גייסטיק זייער און זייער ארים לעבן,אומאינטערסאנט און דורכשניטלאך לעבן -בלייב איך שטיין פאר א רעטענים.

*****

עס איז מיר שווער זיך פארצושטעלן,אז מענטשן וואס זיינען געווען און פארבליבן אומצופרידענע מיט די סאציאל־פאליטישע אומשטענדן,מיטן גאנצן סדר וי אזוי אונזער וועלט ווערט געפירט,וואס האלטן אין איין קריטיקירן --אז די זעלבע רעוואלוציאנערן זאלן זיין אזוי קאנסערוואטיוו און אפגעשטאנען,גייסטיק פארזעטיקט צו זייער אייגן קולטור־לעבן.

איך דערמאן מיך אין יענע יונגע יארן,וי שניידנד־קריטיש מינע יונגע חברים זיינען געווען,און מאנכעסמאל,אפילו שקאציש,חוצפהדיק, האבן זיי רעוואלטירט קעגן אן אינגעשטעלטן סדר פון דורות,געגראצט־יעס,רעוואלטירט קעגן אלץ און אלעמען...

א פארמעסט קעגן מלכות און גאט !

עמאציאנעל ברויזנד און מיט געוואגטקייט צו צווייפלן,אפפרעגן און פארווארפן דאס וואס די וויט גרעסטע מערהייט האט געהאלטן פארשטענדלאך און היליק...וויל עס איז דאן געווען גייסטיקער מוט,צו זעען די קעגנווארט אין א ניי ליכט און זי רעפארמירן לויט געוויסע מאראלישע געבאטן פון דער נייער תורה,פון דער נייער רעליגיע -- סאציאליזם.די לערע,אז אלע מענטשן זיינען בארעכטיקט צו געניסן פון אלץ וואס עס איז פאראן אין לעבן..אלץ וואס דער מענטש,פעלקער האבן געשאפן אין פארלויף פון טויזנטער יארן.

****

****

מיר זיינען דאן געווען א היפש ביסל נאאיוו.מיר האָבן געגלויבט,אז די וועלט וואָס איז שוין שיינע עטלאכע מיליאָנען יאָרן אלט –האָט גע־וואַרט אף אונז,קליינשטעטלדיקע יינגלאך און מיידלאך,אז מיר זאָלן זי איבערניטשעון,איבעראנדערשן לויט אונזערע באגריפן און אידייען.

אָבער אין אונזער נאאיוויטעט,איז געווען א געוויסער חן,א לויטערער און ערלאכער גלויבן,פארלאנג,צו זעען זיך אלס א טייל פון דער גאנצער וועלט,פון אלעמען..א קליין רינגעלע אין דער אלמענטשלאכער קייט –אונזערז. יחיד און כלל,צוזאמענגעהאָפטן אין איין גאנצקייט. און היינט ––ווען איך באטראכט די זעלבע חברים מיט זייער היינטיק לעבן,זע איך ווי וויט זיי האָבן אָפגעשפאנט ––אף צוריק..

****

נאטירלאך,נאָך פאראן אביסל זכרונות, געדעכענישן פון אמאָל, פון יענעם ראָמאנטישן אמאָל,זיך צו זעען, באטראכטן ווי א רעבע־לירער קעגן אן איינגעפונדעוועטן סדר–עולם,אָבער,וואָסער פארגלייך.. די זעלבע זיינען שוין (מאנכעסמאָל,ניט זייער שולד..)אזוי פעסט אריינגעוואקסן און פארפעסטיקט אין דעם היינט,אין דעם זעלבן קליינ־בירגערלאכן סדר,אז סאיז זיי שוין אוממעגלאך זיך ארויסצורייסן.

וואָס עלטער מען ווערט,אלץ קאָמפראָמיסלאכער ווערט מען. מען גייט איין אף פשרות.מען זוכט זיך אויס א באקוועם און צופרידן לעבן, און דער באקוועמסטער וועג איז –צו גיין מיטן שטראָם.. אין"וואָסער שול מען קומט, אזא קדושה שפרינגט מען" זאָגט א פאָלקס–ווערטל.

פאסט מען זיך אריין אין דער נייער סביבה. מען ווערט פארמיטל־מעסיקט..אנשטאט שטענדיק זיין א ציל–ברעט פאר אָפלאכעריי,אָפ־שפעטעריי פאר אייער אנדערשטיקייט –ווערט מען א טייל פון אלע–פון מיטלמעסיקייט און דורכשניטלאכקייט..גלייך מיט אלע..

מען שניצט אָפ די פארשפיצטקייט פון כאראקטער,יענע טיילן וואָס שיידן אייך אויס פון אלע די אינדיווידואליטעט אייערע,און מען ווערט אונטערן דרוק פון אלעמען,א טייל פון אלע.

אביסל קומט דאָס מיט דער אלטקייט,אָדער,עלטער ווערן.

דער קערפער ווערט מידער און אויך דער גייסט.מען לויפט שוין ניט, די פיס טראָגן שוין ניט ווי אמאָל אזוי לייכט,און דער מוח,אונזער צענטראלע סטאנציע פון אונזער גייסטיק לעבן ווערט אויך הינטערשטעליק און ארבייט פאמעלאכער...

אויך דאָס איבערפלאנצן זיך אין א ניי לאנד,א נייע סביבה,נייע מענטשן און נייע פירונגען,העלפן אויך מיט אין דעם פראָצעס פון דעקאדענץ אָפטמאָל. דער שטראָם שלעפט מיט,כמעט,יעדן. ספעציעל, יענע מיט שוואכע כאראקטערן,אדער ווען האָבן ניט גענוג גייסטיקן ווידערשטאנדס־כוח. ווערט מען מיטגעריסן מיטן שטראָם פון די לאטיניש לענדער ווען איז ניט שטענדיק זייער רין און לויטער... מען ווערט,אָפטמאָל הפקרדיק,פונקט ווי אלע ארום,און דאָס„העלפט“ אויך,ווירקט צו גענאלטיקער דעפארמירונג פון אן אייגענעם קולטורלעבן.אנשטאט ארייננידן זיך,ארייגלעבן זיך אין דעם עכטן קולטורלעבן פון דער נייער היים,דערלערנען די שפראך און אלץ ווען איז אין דער שפראך געשאפן געווארן פאר דורות (די שפאניש קולטור איז א הפשלאך רייכע...) --כאפט מען אויף בלויז די שוים,דעם אויבערפלאך,און צו דער זעלבער צייט,פארלירט מען דאָס אייגנס,דאָס ווען מיר האָבן געבראכט מיט זיך,די ירושה פון דורות.. מיר צעקאליעטשן אונזער אייגן גייסטיק לעבן,נאָך אידער מיר האָבן באַ־ווידן אינצולעבן זיך און געניסן פון דער אמתער קולטור פון דער נייער היים,פון נייעם לאנד.. א שאד באמת.

****

דער דראסטישער איבערבייט,איבערפלאנץ,דאָס אנהויבן אויפסנימאנכעסמאָל אין די מיטעלערע יארן,אף כמעט אלע געביטן,שפראך און פירונגען,באציונגען מיט נייע מענטשן פון אן אנדער קולטור און דערציונג,די טראכטענישן ,זארג פארן מארגן,אלץ פאלט צו לאסט, מיט אמאָל. און נאטירלאך,עס בלייבט זייער ווייניק צייט,ווילן,ענערגיע פאר א קולטור־לעבן. דער מאָגן ווערט דער דאמינירנדער פאקטאָר, כוח אין לעבן פון דעם נייעם אימיגראנט..ער ווערט פארשלונגען פון

****

צופיל פראבלעמען. און גייסטיק לעבן, ווי מיר אלע וויסן, דארף אויך געווארט ווערן.. (א פראכטפולע דערציילונג וואו עס ווערט געשילדערט דער פראצעס פון ווערן זיך קענן א ני לעבן- ווערט מיסטערהאפט געשילדערט אין שלמה ברינסקים עה" דערציילונג: די ירושה פון דורות...) זע זיין בוך " אין שפאן.. ****

א מאדנע זאך, א מענטש גיט אפ א וועלט מיט צייט צו פארבעסערן זיין עקאנאמיש לעבן און אזוי ווייניק צייט פארן גייסטיקן לעבן. גייסטיק לעבן איז ניט סטאטיש נאר דינאמיש, בריוזנד. גייסטיק לעבן קען ניט בליבן אף אין פלאץ. דער גייסטיקער אפאראט אונזערע, איז געגליכן צו א געווינלאכן מאשין, ער מוז געריניקט און "געאוילט" ווערן, אניט ווערט ער פארזשאווערט.. ער מוז שטענדיק זיין לויטער ווי א קוואלעדיקער שטראם... ***

לאמיר ניט קיין מורא האבן אנצושטרענגען אביסל אונזער מוח, ווייל סאיז פארן א געפאר, אז מיט דעם צורו לאזן דעם דאזיקן ווייכטיקסטן טייל אונזערן, קאנען מיר שפעטער ניט דערכאפן.. מיר ווערן דערווייטערט פון אים אף שטענדיק.

כדי צו גענישן פון א קולטור-לעבן, מוזן מיר שטענדיק זיין אף דער וואך. ניט לאזן דעם אפאראט איינשלאפן...

****

ניט יעדן פון אונז איז באשערט צו זיין א שפפערישער מענטש, אליין בייזטראגן צוגעבן צום היכל פון מענטשלאכע שאפונגען, און זיין אן אקטיווער אנטיילנעמער - אבער, וויניקסטנס, טארן מיר זיך, בשום אופן, בארויבן צו זיין אן אקטיווער גענישער, אפנעמער פון יענע קולטור-אוצרות געשאפן פון די גרעסטע גייסטער, דענקער אין פארלויף פון געווארצעט.אפזאגן זיך פון דער דאזיקער הנאה, מיינט, זיך בארויבן פון געוואלטיקע גיטער וואס זיינען פאר אונז, פאר יעדן פון אונז, צוגעגרייט געווארן אין פארלויף פון דורות..

אבער, ווי געזאגט, כדי צו גענישן אמתדיק, אין פולן זינען פון ווארט, מוז אונזער אויפנעם-אפאראט זיין שטענדיק וואך, דורשטיק, אויפצונעמען דאס נייע ווארט, די נייע שאפונגען...

****

גייסטיקער דורשט, אינערלאכער פארלאנג, באגער צוזוגעבן עפעס נייעס צו אונזער לעבן, עפעס שענערס עפעס בעסערס, איז דער בעסטער מיטל קעגן גייסטיקער מידקייט...

*****

איידער מיר קריטיקירן, מײנע טײערע יוגנט־חברים אונזער וועלט (און בלעבן, פאראן גענוג צו קריטיקירן...) לאָמיר זיין אביסל קריטיש צו זיך אליין, צו אונזער אייגן גייסטיק לעבן. סאיז א געזונטע זאך זיך אליין צו נעמען "אפן פארהער „פון צייט צו צייט. מיר וועלן פון דער עקסקורסיע גאָר ניט פארלירן, פארקערט, מיר וועלן ארויסקומען גייסטיק דערפרישט...

****

****

****

****

קלוגע ווערטלאך פון גרויסע פערזענלאכקייטן

האָמער האָט געלערנט אלע אנדערע פאָעטן ווי אזוי צו זאָגן ליגנס טאלאנטפול... אריסטאָטל גריכישער פילאָזאָף

****

קונסט איז א קאָלאבאָראציע פון גאָט און קינסטלער — וואָס ווייניקער פון לעצטן, אלץ בעסער.

אנדריי זשיד באריממער פראנצויזישער — שרייבער

געשיכטע־ביכער וואָס דערציילן ניט קיין ליגנס, זיינען זייער מאָנאָטאָן.

אנאטאָל פראנס פראנצויזישער שרייבער מחבר פון באריממן ווערק „טאַיס״

אן אָפטימיסט פראָקלאמירט, אז מיר לעבן אין דער בעסטער וועלט־ א פעסימיסט האָט מורא, אז עס איז אמת.

זשיימס בראַנטש קאבעל

****

ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית. ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה. בראשית לט׳ יא־יב

איז אין איין טאג וועז ער איז אריינגעקומען אין הויז צו טאן זיין ארבייט,און קיין מענטש פון די הויז־ לייט איז דארטן ניט בעוועז אין הויז,האט זי אים אנגע־ כאפט פאר זיין קלייד,אזוי צו

פוטיפרס ווייב און יוסף

זאגן ; ליב מיט מיר. האט ער איבערגעלאזט זיין קלייד אין איר האנט,און איז אנטלאפן,און ארויס אין דרויסן...

דאס כילד איז געמאלן פון ברעגאריא לאזאריני...

1657 –1735 געווען אייגער פון די באדייטנדסטע מאלער פון דער וועגציאנער שול. ער האט אויך געמאלן ; משה מיט דעם שטיין,דער האגל פון מן,דער קרבן פון אברהם א.א .

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
=========================
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

לאמיר זיך פארטראכטן טייערע פריינט

פון יהודה בן שלום חיפה

****

ראיתי כי אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו כי הוא חלקו כי מי יביאנו לראות במה שיהיה אחריו (קהלת ג-כב)

און איך האב אינגעזעען, אז ניטא בעסערס, ווי דער מענטש זאל הנאה האבן פון זיינע אויפטוען, ווארים דאס איז זיין חלק: ווייל ווער ווען אים ברענגען אנצוקוקן ווען ווען זיין נאך אים?

דער דאזיקער פסוק פון קהלת לאזט מיך ניט רוען, עס דוכט זיך מיר, ווי דאס איז געשריבן געווארן ספעציעל פאר אונזער משפחה...

מיר פריען זיך מיט דער ארבייט ווען מיר האבן אפגעטאן און האלטן אין איין טוען. כאפן מיר א בליק אף צוריק, האבן מיר זיך אלע, אן אונטערשייד, כמעט, גרופעס אומעטום מיט ווען צו גרויסן. עפעס ווי א חלום. צעשפרייט איבער דער גאנצער וועלט, א גרופקעלע דא, א גרופע דארטן, א יחיד דא און אן אינציקער דארטן...טויזנטער מייל אינער פון אנדערן. און דאך- קומט אונטער עפעס א פראבלעם -קלינגט עס אף אומעטום אין אלע ווינקעלאך ווו דער גורל האט פארווארפן אונזערע זשעלעכאווער. דאס האבן מיר געזעען אינדי פריערדיקע צייטן פון אומקום און אויך איצט, אין "נארמאלע"צייטן. פאראן א מין צענטראלע ווען איך ווילט צוגעשטעלט דאס ווארט - הארץ -הארץ -צענטראלע ווען איז זיץ-פלאץ איז אומעטום. מיר האבן ניט קיין צענטראל קאמיטעטן אדער, אפילו א פארוואלטונג, און דאך קלאפט עס...

ווייל מיר אלע האבן אין וילן, אין באגער...העלפן די יעניקע ווען נויטיקן זיך אין אונזער הילף...

******

צו לאנג איז דער צעטל פון אונזערע טעטיקייטן, און אויך ניט יעדער איינער איז אקטיוו. אבער, בלויז דאס זיין א זשעלעכאווער לייגט ארויף אחוב: זה -לי-חוב.. אן אבליגאציע פאר יעדן, ווער מיט שרייבן, אויפמונטערן, אינספירירן, ווער מיט געלט, ווער מיט מאכן פאפירן, אריינפאר דערלויבעניש -אלע, אלע ווערן מיר שותפים צום גיגאנטישן געווענ ווען רופט זיך זשעלעכאווער משפחה...

****

און א מאדנע זאך,אן א קאמיטעט,אן א פארוואלטונג,האבן מיר געשאפן אזא ריזיקן באשאף..איינער אליין,אונזער ליבער הארציקער לייבוש - און נאכדעם,דער פארזעצער־אונזער ליבער שאלעק.

איך ווייל דערמאנען דרי זאכן בלויז וואס האבן א ספעציעלע באדי־טונג פון דויערנדן ווערט,וואס גיט צו כבוד,רעספעקט אונזער גאנ־צער לאנדסמאנשאפט,כאטש דער קרעדיט פארדינט איינער,אדער העכסטנס געציילטע..און דאך,גענישן מיר אלע. דאס ארויסראטעוון עטלאכע און צוואנציק משפחות פון היטלערס אירשע נאכן אומגליק און זיי העלפן באזעצן,זיך איינארדענען אין נייע היימען און אנהויבן א נארמאל מענטשלאך לעבן־אט דאס אלץ וואס ווערט געווינלאך דורכגעפירט פון גאנצע,גוט ארגאניזירטע געזעלשאפטן,איז בי אונז דורכגעפירט ג־ווארן,פון איין מענטש בלויז - לייבוש. שרייבנדיק הונדערטער בריוו ווקנדיק,דערמאנענדיק אונזער אלעמענס חוב לגבי די אומגליקלאכע, פאקן און שיקן הונדערטער פעק מיט עסנס,קליידונג א א ו..דאס איז געווען א ריזן־אויפגאבע פאר איין מענטש,וואס האט אליין.געמוזט יעדן טאג גיין ארבייטן,און אויפהויבן זיך 5 פארטאג,און איז אזעלכע אייז קאלטע באדינגונגען פון שיקאגא...****

זאל דא אויך דערמאנט ווערן לייבושס קוזין מאריס וויס ע"ה וואס האט געוואלטיק מיטגעהאלפן אין דער ערשטער עפאכע פון אונזער הילפס ארבייט.

****

"זכור־בוך. מיר האבן־אסך "זכור־ביכער,מצבות אף די קברים פון אונזערע טייערסטע.. עס מעג געזאגט ווערן,אן שום גרויס האלטערי",אז דער"זשעלעכאווער "זכור־בוך" שטייט צווישן די ערשטע אין דער רי,אויב ניט דער ערשטער אין פארנעם און אין אינהאלט. דער רעדאקטאר אונזער וואלף יאסני ע"ה האט אריינגעטאן זיין טיפן געפיל,נשמה צו פארייבקן זיין,אונזער שטעטל און אלע וואס אונזערע עלטערן און נאנסטע האבן דארטן געשאפן.אן אמת פארווארצלט לעבן אף אלע געביטן אף אן אמת שעפערישן אופן.

****

****

גמילות־חסדים קאסע. מיר האבן, קיין שום ביז איצ, געגוג קאסעס.. אבער אונזער ליי־קאסע האט אפגעטאן א וועלט מיט ארבייט. אינעם באריכט, אין נומער 15 בולעטין, זעען מיר דעם פארנעם און באדייט פון אונזער קאסע. הונדערטער לאנדסלייט האבן זיך באנוצט, געהאלפן מיט דעם געלט וואס זיי האבן געבארגט און שפעטער אפגעצאלט אין קליינע ראטעס. אויך די דאזיקע ארגאניזאציע איז א דירעקטער באשאף פון אונזער ליבן לייבוש.

****

געוועז צווישן אונז אזעלכע וואס זיינען געווען קעגן צוליב פאר שידענע טעמים: עס וועט אריינברענגען קריגערייען, עס וועט מאכן שנארער פון אונזערע. אבער די דערפארונג האט אונז באוויזן, אז די קאסע האט פשוט געראטעוועט הונדערטער משפחות אונזערע דא אין לאנד... קריגן. א הלוה אן א גראשן פראצענט און מיט פריינטלאכקייט, חברישקייט איז געווען און פארבליבן א פיינע זאך.

און איצט עטלאכע ווערטער וועגן אונזער בולעטין, וואס דערשיינט שוין, מיט א קורצן איבערייס, צוואנציק יאר. פון די ערשטע 4 זייטלאך, דערגאנגען, אן שום ביז איצ, צו 150 זייטן מיט א רייכן און אינטערסאנטן אינהאלט.. אויך דא האבן מיר צו פארדאנקען געציילטע פריינט, בלויז...

****

ביז דאנעט דער ערשטער טייל פון פסוק..

וואויל און פיין.

איצט צום עצם ענין גופא. ווי עס איז דער סדר־

עולם קאנען די אלע גוטע זאכן אונז ניט ברענגען קיין פרייען בייעט אין גן־עדן. מיר קאנען דאך ניט לעבן אייביק (אפילו ווען מיר ווילן) הלוואי וואלט דאס מעגלאך געווען... פרעגט זיך די פראגע:

ווער וועט איבערנעמען די פירערשאפט, ווען מיר, אלטווארג וועלן שוין

דא מער ניט זיין? עס איז א פיינלאכע פראגע, אבער מען מוז וועגן דעם, שוין איצט, א טראכט טאן, טייערע פריינט...

לאמיר אננעמען, אז קיין — אימיגראנטן וועלן ניט קומען, וואס וועט אבער ווערן פון דער ליי־קאסע? די דאזיקע אינסטיטוציע, ווערט גרעסער פון טאג צו טאג, אדאנק אונזערע פריינט פון אויסטראליע און

קאָסטע ריקע,אחוץ יחידים פון אומעטום,נאטירלאך, האָבן מיר שוין היינט גענוגטע פון אונזערע קינדער װאָס װעלן און װילן פארװאלטן מיט דער לײ־קאסע ?האָבן מיר די גענוגטע הענט,אויב יאָ,װאָס װארטן מיר ?אפשר װאָלט מען באדארפט שוין היינט ארײנציען ייִנגװארג אין דער ארבייט,און לערנען זיי די דאָזיקע דאנקבארע מענטשלאכע ארבייט און זיי איבערגעבן "דעם דישל" אזוילאנג װי מיר זיינען נאָך דאָ ?

****

איך שטעל די דאָזיקע פראגע,באָטש איך האָב ניט קיין צוגעגרייטן ענטפער. איך װאָלט װעלן,אז אונזערע פריינט דאָ,אין ישראל, װי אויך אונזערע פריינט אומעטום זיך ארויסזאָגן װעגן דער דאָזיקער,װי מיר דוכט זיך,ערנסטע פראגע...

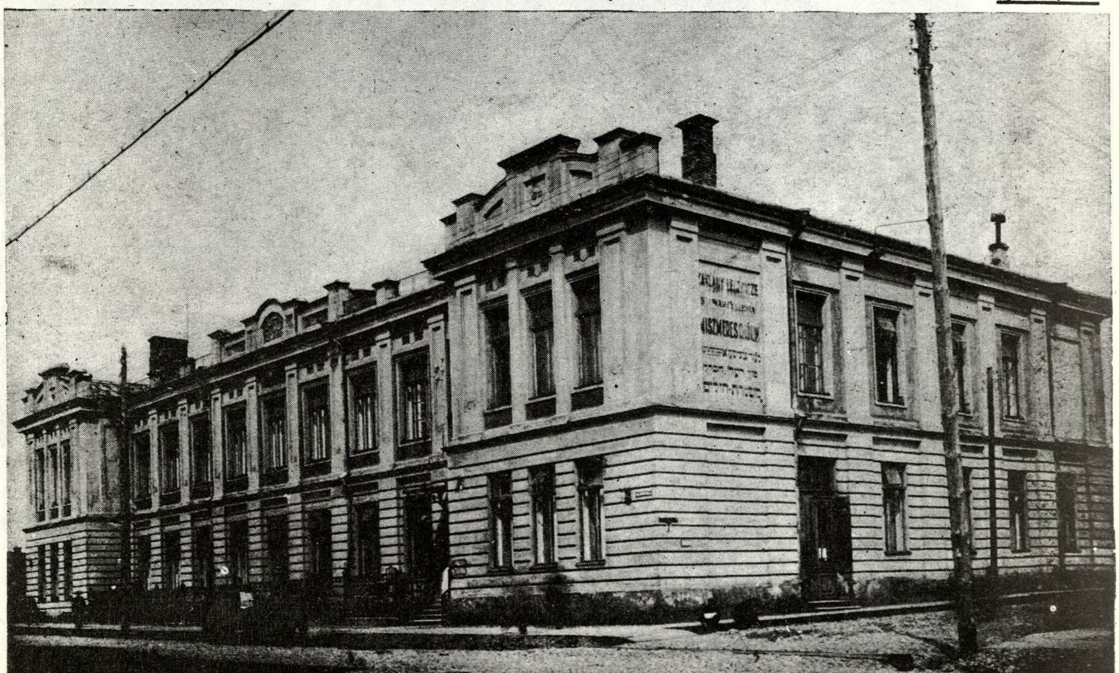
און װידער צום פסוק : מי יביאנו לראות במה שיהיה אחריו.....

****

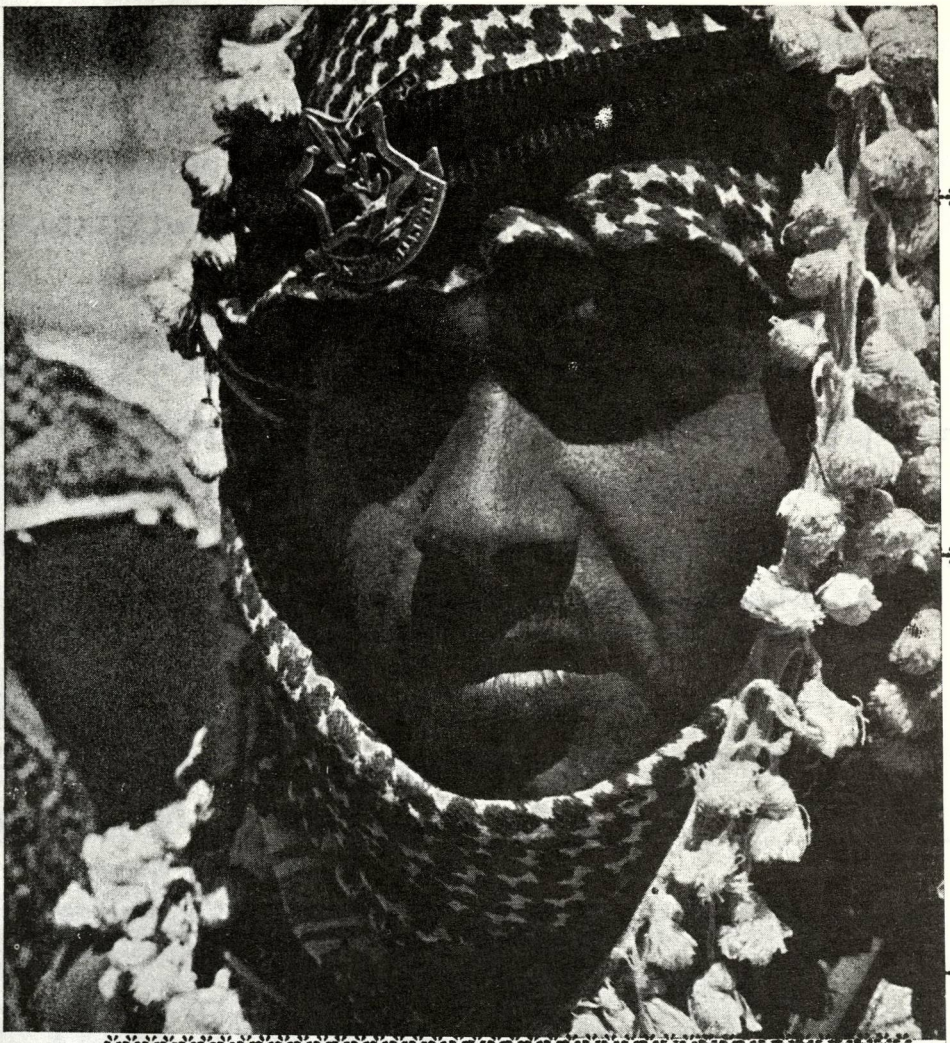
****

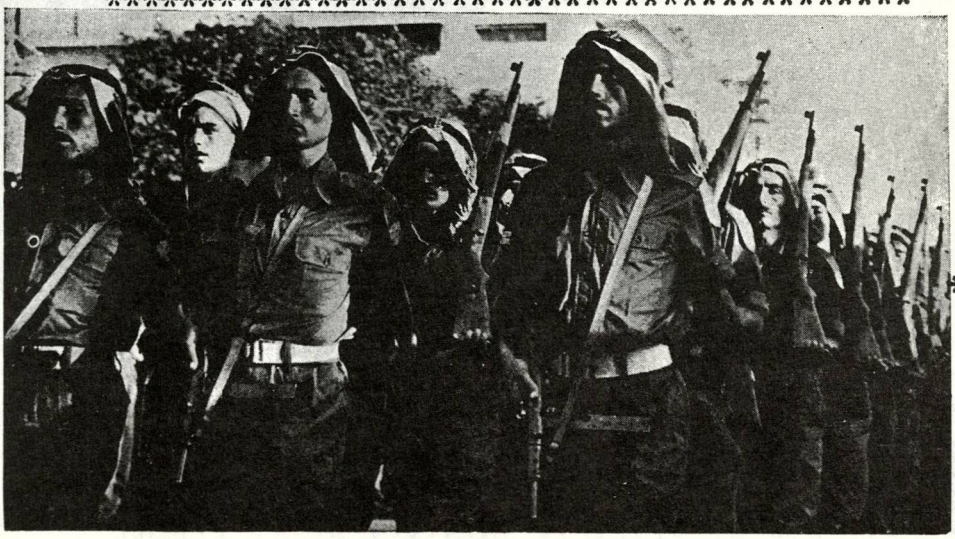
פון א פארשניטן לעבן ---א יידיש שפיטאָל אין װילנע

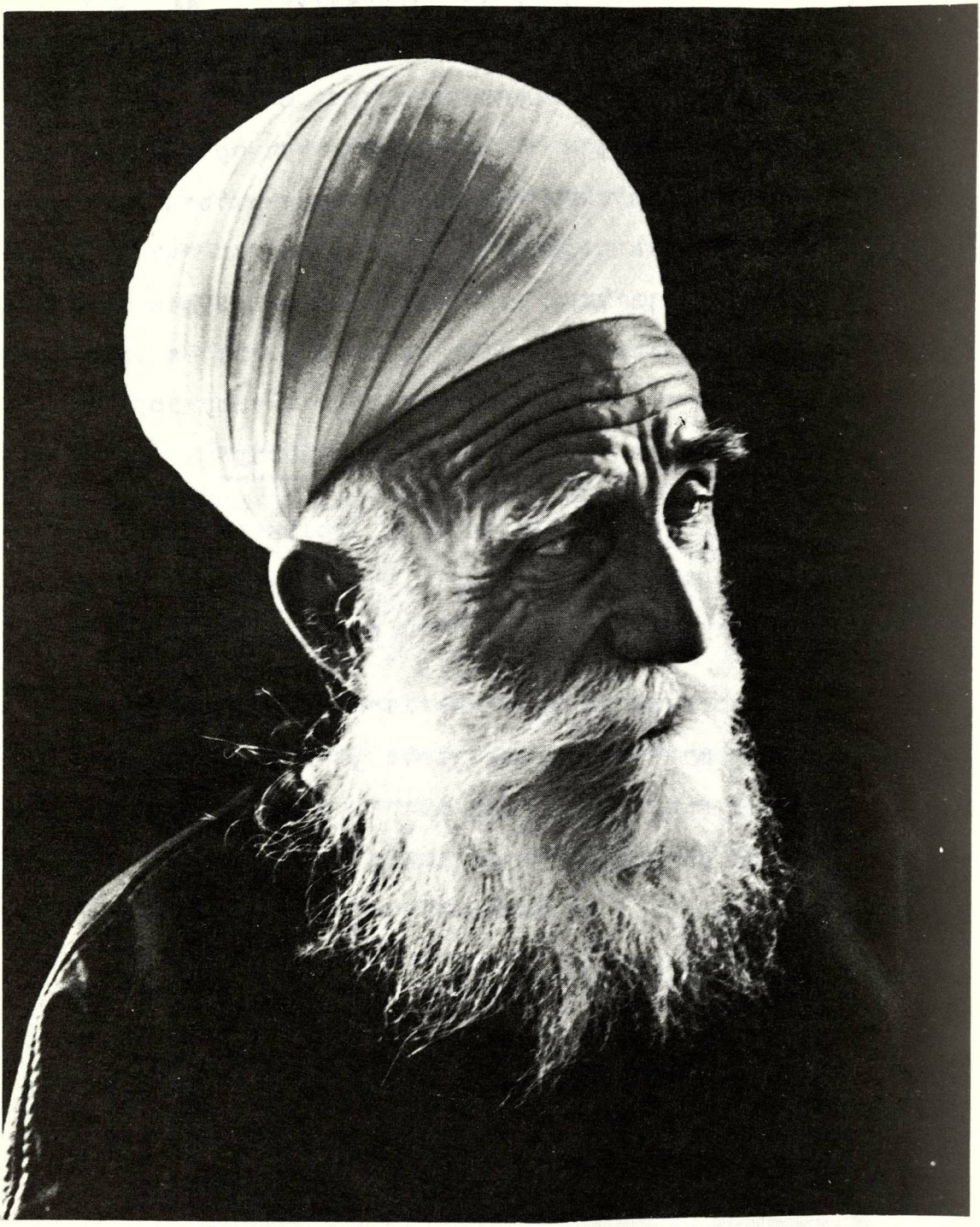
אין אלע צייטן האָבן יידן געבויט הילפס־אינסטיטוציעס צו העלפן אלטע און קראנקע...די זשעלעכאָװער האלטן אָן די דאָזיקע טראדיציע... משמרת חולים אין װילנע..

דרוזן אין דער ישראל-ארמיי ----- בעטרייע בירגער פון מדינת ישראל... און באוויזן עס מיט זייער טריישאפט !!!

BEWHISKERED SHEIK, Amin Tarif leads Israel's 30,000 Druses, a sect with its own schools and religious courts. Although Arab-speaking, they fought for Israel in 1967.

די דרוזן האָבן זייערע אייגענע
שולן און רעליגיעזע געריכטן.
גענים פולשטענדיקע פרייהייט..
אמין טאריף־איז דער גייסטיקער פירער
פון 30,000 דרוזן אין ישראל

****

די דרוזן - לויט זײער טראדיציע,שטאמען זיי פון יתרו-משהס שוער. לויט זײער רעליגיע -זינען זיי אין מיטן צווישן דער קריסט-לאכער און איסלאמישער. וען די ריזיקע שלאכטן זינען פאָרגעקומען צווישן די צוויי הויפט-רעליגיעס,קריסטנטום און איסלאם,זינען זיי פארבליבן און נים מיטגעגאנגען און געבליבן אין א זײט,ביז היינט־טיקן טאָג. די דרוזן וואוינען אין ישראל,ארום 30 טויזנט און זינען פון די געטרייסטע בירגער פון לאנד.

דערקלערט זײער רעליגיעזער פירער אמין טאריף :

ענדלאך לעבן מיר אונטער א פריען רעזשים,נאָך אזויפיל דורות פון מאטערנישן און פיניקונגען..זעט אונזערע דערפער און איר וועט זיך איבערצייגן....אין אונזערע הילקע שריפטן וערט געזאָגט :

אז די פרייע אומאפהענגיקע ישראל מדינה וועט וידער אויפגעריכט ווערן און וועט שוין בלייבן אייביק..עס וועט אויך געזאָגט:
אז אונטער דער רעגירונג פון ישראל,וועט אונז,דרוזן,זיין גוט.
און אויב מען וועט דארפן פארטיידיקן מדינת ישראל -זינען מיר שטענדיק גרייט מיט אונזער לעבן...

די דרוזן זינען שטארק פארטראָטן בײ דער גרענץ-וואכן,געטרײ און ערלאך,ווערט זיי אָנגעטרויט אזא ויכטיקע פארטיידיקונג...זיי האָבן פולשטענדיקע פרייהיט פון זײער רעליגיע און טראדיציעס... זיי ווייסן וואָס עס מיינט פרייהיט נאָך אזויפיל יאָרן אונטער דער הערשאפט פון די אראבער ....די מדינה האָט פאר זיי שולן,עלעמענטארע און העכערע,שפיטאָלן און קינדער-היימען...מאנכע פון זיי פארנעמען א גאנץ אָנגעזעהן פלאץ אין דער ארמיי וי אויך אין דערציונגס- אנשטאלטן...

און זיי שאצן דאָס אָפ מיט זײער געטריישאפט.

קוירק דאגלאס (איסר דאנילעוויטש) געבוירן אין האלאנד. גע־
קומען אין די שטאטן און געקראגן א פיינע דערציונג. זיינע עלטערן
געבוירן אין רוסלאנד. גראדואירט אלס אדוואקאט,אבער,אים האט גע־
צויגן צו דער בינע. געהאט זייער שווערע יארן אין אנהויב..

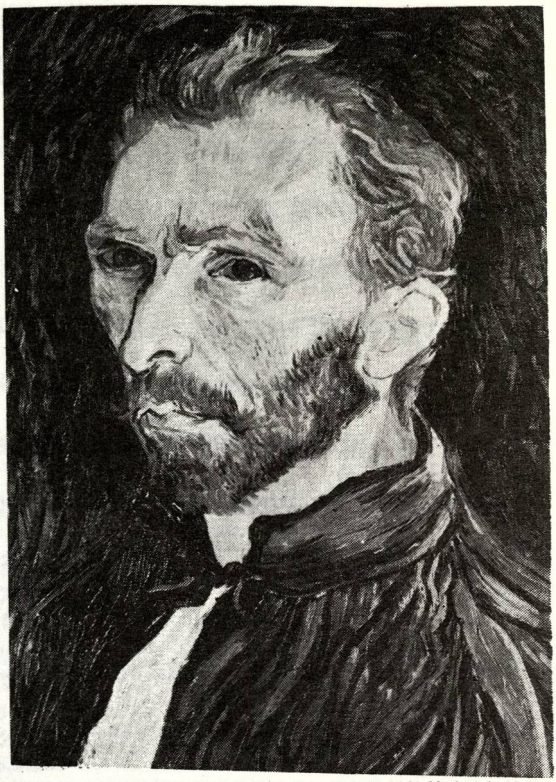
זיין ערשטער פילם וואס האט געצויגן אויפמערקזאמקייט,איז געווען,
דער מאן מיט דעם הארן" שפעטער,"טשעמפיאן". פון דער גרויסער
צאל פילמען וואס ער האט געשפילט,דוכט זיך אונז,שיילט זיך אויס,
זיין פארטרעטירן דעם טראגישן קינסטלער,וואן גאי.

אין דעם פילם"דער זשאגלער"(קונצנמאכער אדער פאקוסניק)
שפילט ער די ראל פון א יד וואס האט געשמאכט אונטער דער נאצישער
הערשאפט,ער קומט קיין ישראל. אבער נאך ניט באפריט פון וויסטן
קאשמאר,און וען ער דערזעט א יידישן פאליציאנט,בלויז א מונדיר
מיט מעשענע קנעפ בלויז,רופט בי אים ארויס יענע פינצטערע זכרו־
נות פון די נאציש מערדער "און ער באפט שטיקן דעם יידישן פאליצ־
יאנט,ביז מען בארואיקט אים...עס נעמט אים צייט ארויסצושלאגן די
פיינלאכע געדעכענישן פון אמאליקן היטלער גיהנום...

אין זיין פארטרעטירן קוירנעל מארקוס,וואס האט געהאלפן
אויפשטעלן די צהל און אומגליקלאכערהייט דערשאסן געווארן פון א
יידישן זעלנער,דארט זעען מיר אין אנהויב,דעם טיפיש אמעריקאנער
וואס האט אין אנהויב זייער וויניק אינטערעס פארן אויפבוי פון אן
אייגענער מדינה..ער זעט ניט קיין אויסזיכט צו קאנען שאפן אן
ארמי פון כמעט גאר ניט...ניט קיין מענטשן און ניט קיין געווער..
אבער,בישלעכווייז ווערט ער אריינגעצויגן אין קאמף פון זיין אייגן
יידיש פאלק,און וואגט שוין צו דערמאנען די ווערטער : אונזער
פאלק,אונזער מדינה,ווערטער וואס אין אנהויב וואלט ער ניט אפילו
געוואגט צו זאגן.

******

אבער,אמבעסטן איז ער איבערצייגנד אין דער ראל
פון טראגישן מאלער וואן גאי . דאס גאנצע פיינלאכע לעבן,אין נויט
ווערט וואונדערבאר ארויסגעבראכט. א בילד וואס קריצט זיך איין...

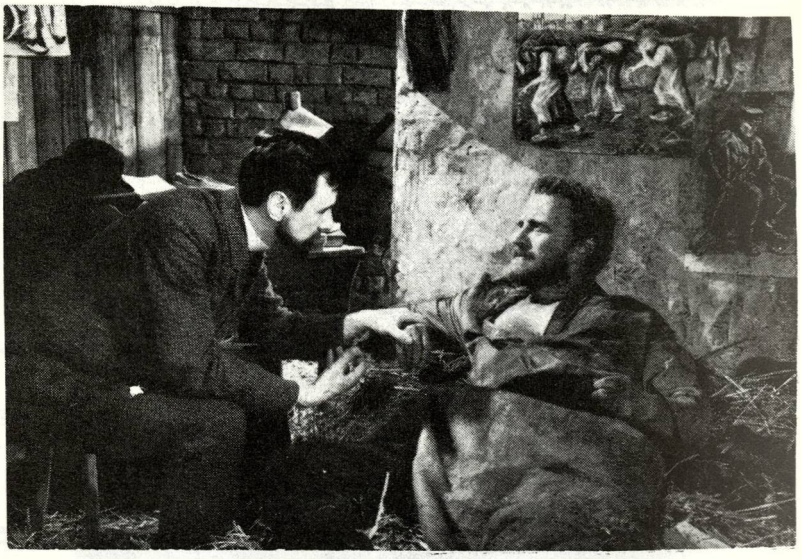
וואן גאָ׳ס איז געווען א טראגישע פיגור. דער וועלט באריממטער - מאלער וואָס האָט פארענדיקט זיין טרויריק לעבן אין א משוגעים-הויז, וועלט וואונדערבאר מענטשלאך געשילדערט אין סטיינס בוך:

The Lust to Life

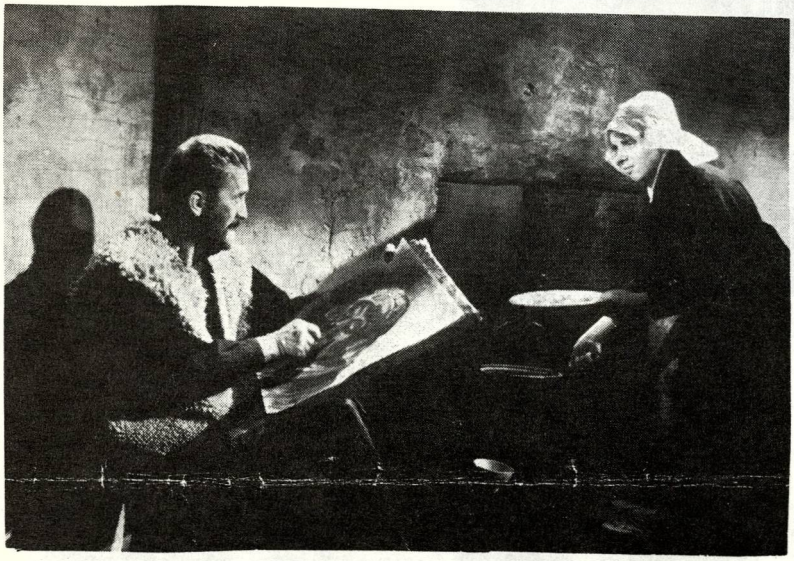
דער לוסט, באגער צו לעבן. קוירק דאָגלאס, באריממטער "דיש-אמעריקאנער אקטיאָר האָט געגעבן א קלאסישן אויסטיטש פון דעם טראגישן מאלער.

וואן גאָ׳ס פלעגט ליב האָבן צו מאלן אפן פרייען פעלד. מאנכע פון זיינע בעסטע מאלעריען זיינען געמאכט געווארן אף דער פרייער נאטור. אונטערן פרייען ליכטיקן, קאליפולן הימל..

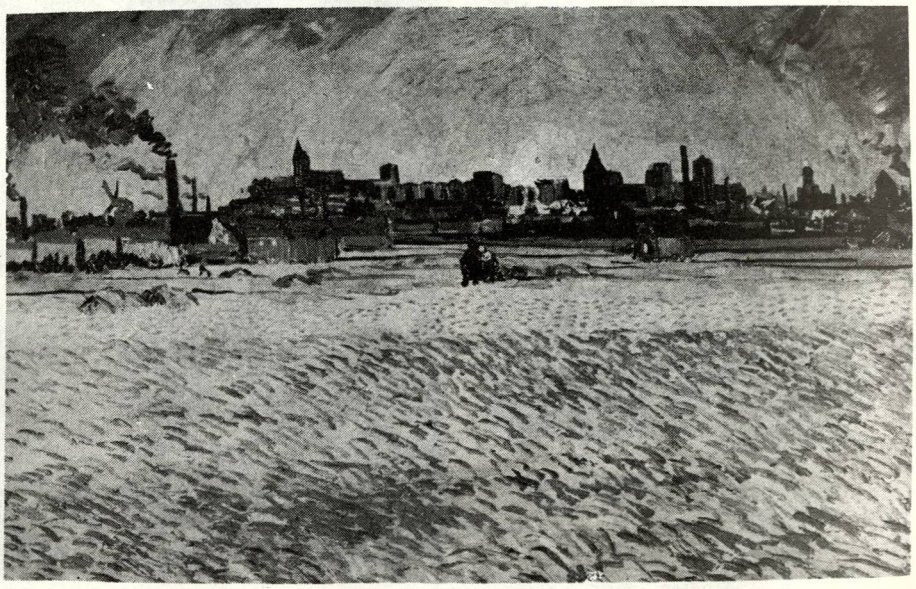

וואן גאָי ווערט באַ־
זוכט פון זיין־בלוזדער
טעָך, וואָס האָט געהאָלפן
זיין גאנץ לעבן..

וואן גאָי אין זיין.
סטודיָך בייַ דער
ארבייט. אין פילם
געשילדערט דאָס לעבן
פון מאָלער

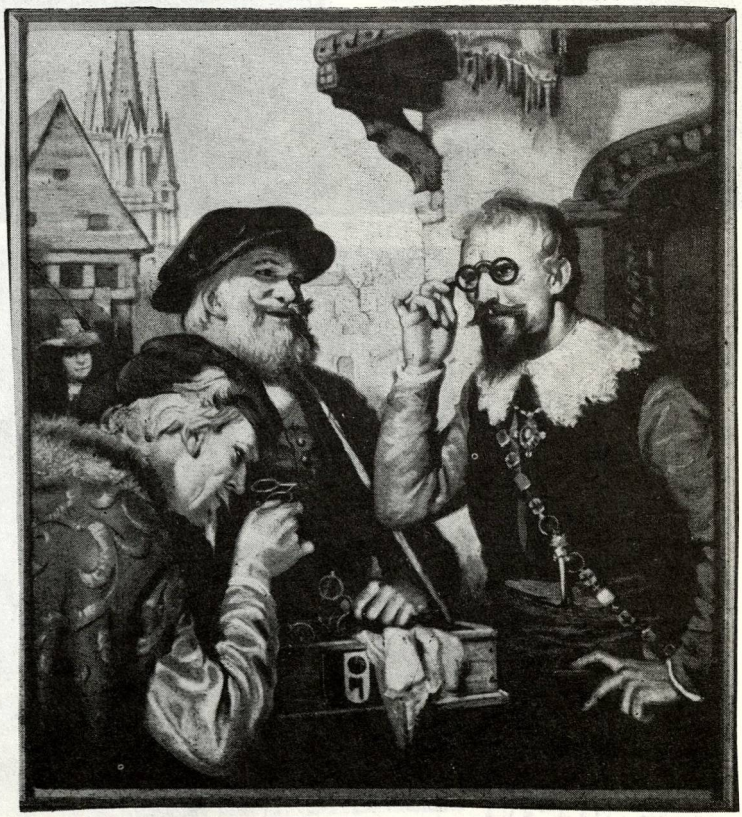

א זון־אונטער
גאנג. נאטירל.
די שוואַרץ־
ווייסע קאָליִרן
קאָנען ניט
ווייזן די פאר
שידענע קאָליִרן
מיט וועלכע ער
האָט זיך אויס
געצייכנט...

בריל---

זוים א לעגענדע, האט
מען אין כינע נאך 500
פאר קריסטוס - שוין
געגוצט בריל ...
אין אנהויב,פלעגן בריל
געגוצט ווערן בלויז ווי
א צירונג נים מער..
מארקא פאלא דערציילט
אז אין יאר 1275 האט
ער שוין געזעהן אין
כינע,באבריל־טע כינעזער

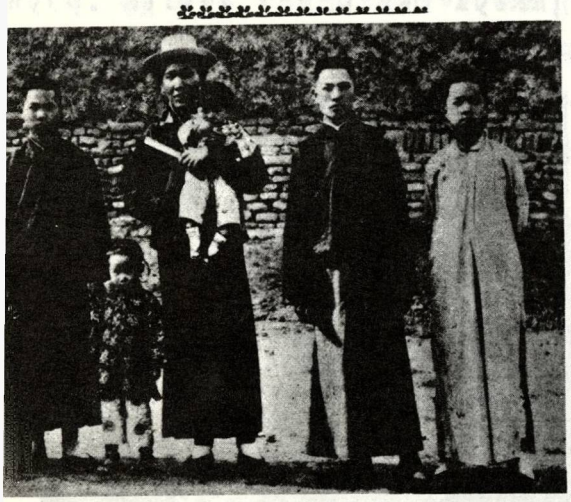
ערשט איצט אין
14טן יארהונדערט
האט מען ערשט אנט־
דעקט דעם ווערם פון
בריל פאר שוואכע
אויגן... אין
אנהויב פלעגן בריל
פארקויפט ווערן אף
די גאסן פון פשוטע
הענדלער...

יידן פון פארשידענע לענדער

יידן פון זשארזשע־רוסלאנד שוין אין יאר 1272 האָט שוין מארקע פאלק געטראפן דארטן א יידישע קאלאניע...מען רעכנט,אז עס וואוינען דארטאַרום 10 טויזנט יידן. זיי רופן זיך „העברעאלי" אדער „ישראעלי" זיי פארנעמען זיך אממערסטן מיט אויסארבייטן טעפיכער...

Transcaucasian Jews of Georgia, about 1900.

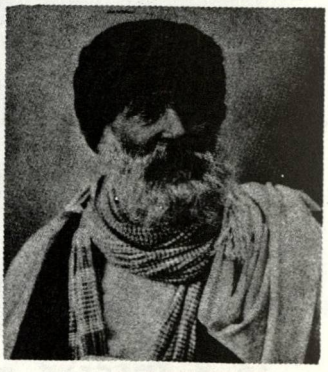

Jews of K'aifeng, 1919.

כינעזישע יידן..יידן פון קאיפענג. די כינעזישע רעגירער,האבן געגעבן די יידן פולשטענדיקע פרייהייט צו לעבן זייער אייגן ארט לעבן,און לויט זייערע רעליגיזע טראדיציעס. דערקלערט א כינעזישער רעגירער: אויב זיינט געקומען קיין כינע, הים אָפּ אייער רעליגיע פון אייערע אור־עלטערן אומגעשטערט...

ארכאלאגן האבן באוויזן,אז אין טוניס האָט עקזיסטירט א יידישער ישוב בייס אנהויב פון קריסטנטום. די מערסטע לעבן אין אָרימקייט, כאטש פאראן געוג סוחרים און סתם ארבייטער ....

א רבי אין טוניסיע..

Tunisian rabbi.

יהודה ליוא בן בצלאל (מהרל פון פראג) צו ווערט צוגעשריבן די לעגענדע פון גולם -ער איז געווען באקענט מיט קבלה און מיסטיק..געבוירן אין יאר 1515 אין פראג און איז געווען באקאנט אלס בעל מופת(געקאנט באווייזן וואונדער...)ער איז אויך דער מחבר פון פארשידענע ספרים : גור אריה,נתיבות עולם,דרך חיים און נאך...אין דער פאלקס-לעגענדע דערציילט זיך :

---דורך שמות פון קבלה האט ער אין א שטיק ליים ווי אס ער אליין האט אויסגעקנאטן,ארייגעבלאזן א נשמה מיט אן איבערנאטירלאכער קראפט זיך קעגנצושטעלן אלע שונאי ישראל...אין מענטש -קעגן א גאנצער ארמי...

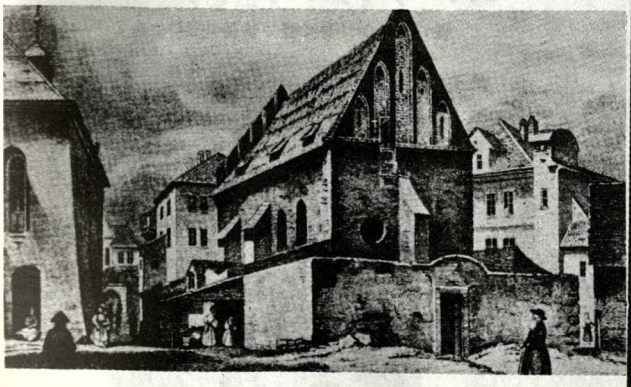
****

אף דער דאזיקער טעמע זיינען געשריבן געווארן פיל ווערק. אונזער לייוויק האט געשאפן זיין בארימטע דראמע «גולם» ווי אס איז געשפילט געווארן אין פארשידענע לענדער אין פארשידענע שפראכן.

דא זעען מיר א דענקמאל אפן קבר פון מהרל,און די אלט-נייע שול,ווי לויט דער לעגענדע,ליגט דער גולם ביז היינטיקן טאג. גולם-מיינט,נית געפורעמטער-מאטעריאל...

****

The *Altneuschul*, 1860.

****

****

****

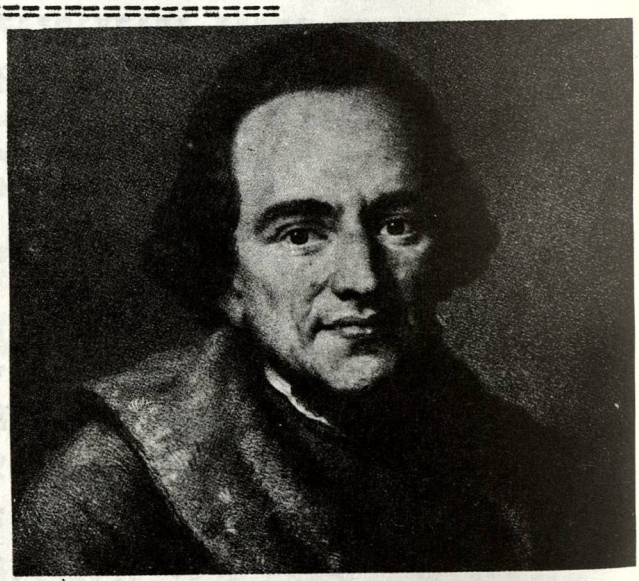
השכלה (אויפקלערונג,כילדונג)

די באוועגונג וואס האט זיך אנגעהויבן כיי יידן איז דייטשלאנד איז דער צווייטער העלפט פון 18טן יארהונדערט,איז דער צייט פון משה מענדעלסאן..דער הויפט צוועק איז געווען ;צו כילדן זיך איז וועלטלאכע לימודים,אויפצולעבן די העברייאישע שפראך און דער לימוד איז תנך איז קריטישן גייסט...

די השכלה באוועגונג האט זיך שפעטער פארשפרייט אויך איז אנדערע לענדער;עסטרייך,גאליציע,רוסלאנד און פוילן...

די השכלה-באוועגונג האט אנגענומען פארשידענע פארמעס איז פארשידענע לענדער... איז דייטשלאנד איז זי בעווען מער בענויגט צו אסימיליאציע,בשעה איז רוסלאנד האט זי בעטראגן דעם כאראקטער פון פראדוקטיווירן די יידישע מאסן,מער צו ערד-ארבייט און מלאכה אנשטאט האנדל. איז ליטע,בעווען בענויגט מער צו כילדונג,שפראך-קענטענישן און אויך צו דער אויפלעבונג פון העברייאיש.

משה מענדעלסאן (1729 -1786)

רבי משה דעסוי,רמ"ד אדער רמב"ן (רבי משה בן מנחם) פילאזאף,בעלערנטער,דענקער ווערט פארעכנט פארן פאטער פון דער השכלה באוועגונג איז דייטשלאנד...

ער פארנעמט אן אנבעזעען ארט איז דער בעשיכטע פון דער רענעסאנס כיי יידן, און אייגער פון די וויכטיקסטע דענקער איז 18טן י.ה. בעווירן איז דעסוי,שטודירט תנ"ך,גמרא און פוסקים,א תלמיד פון רבי דוד פרענקל,מחבר פון ספר"קרבן עדה". אוועק קיין בערלין שטודירט וועלטלאכע לימודים,דייטש,מאטעמאטיק,פילאזאפיע... ציט ארויס א זשורנאל איז העברייאיש "קהלת מוסר" ווערט א נאנטער פרייַנט מיטן בארימטן דראמאטורג לעסינג און נאך בארימטע ליטעראריש און פילאזאפישע פערזיינלאכקייטן פון זיין צייט...

לעסינג האט פאריביקט מענדעלסאנען אין זיין דראמע"נתן דער ווייזער-חכם) ער האט אויך פארעפנטלאכט זיינע בעשפרעכן מיט מענדעלסאנען(אן דעם ווייסן פון מ.) "פילאזאפישע בעשפרעכן" וואס האבן בעמאכט א זייער שטארקן אינדרוק אין דער ליטע- ראריישער וועלט אוך מיטאמאל,איז דער נאמען מענדעלסאן בע - וואנדערן באקענט אין באנץ דייטשלאנד...

באזונדער איז בעוואנדערן פאפולער זיין פילאזאפיש ווערק, „פעדאן" (אבב,איז פעדאן דער נאמען פון פלאטאס דיאלאג) אויך דא האט מענדעלסאן באהאנדלט די פראבלעם פון אומשטערבלאבקייט.. כאטש זייער נאענט בעוואנדערן באפריינדעט מיט דער אינטעליגענץ פון דער קריסטלאכער וועלט,איז ער דאך פארבליבן אליין א טיפ דעליגיעזער יד...

****

אין זיין באריממ ווערק "ירושלים" ריידט ער וועגן די יסודות פון דער יידישער דעליגיע,א דעליגיע וואס האט נים קיין דאגמאטיזם אוך באגרעניצט נים קיינעם אין זיינע בעדאנקען... ער האט אויך איבערזעצט דעם חלך אף דייטש...

משה מענדעלסאן - האט ארויסגערופן זייער שטארקע חלוקי- דעות צווישן די יידישע בעלערנטע... דערשינען זייער פיל ביכער קעגן אים ...

==========

****

------ יידנטום אוך וועלט ---דאס איז איינע פון די כרענענדסטע פראבלעמען אין יידישן לעבן אוך דענקען פון די טעג,ווען סהאבן זיך אנגעהויבן כילדן יידישע ישובים מחוץ לארץ-ישראל.פון די טעג פון פילאן,איבער משה מענדעלסאן„דער יידן פון כערלין"-כיז אונזער הייניסיקן טאג,האבן זיך די בע- סטע יידישע דענקער באמיט צו בעפונען א ליזונג פאר דעם גאנצן קאמפלעקס פון פראבלעמען אוך באציונגען,וועלכע ליגן אין דער ספערע פון יידנטום אוך"וועלט".

יידישע דענקער האבן בעהאלטן פאר זייער פליכט צו בויען א כריק צווישן יידנטום אוך אויסערהאלב פון יידנטום,"וועלט". אין דער מאדערנער יידישער בעשיכטע איז משה מענדעלסאן דער ערשטער "כריק-כויער" צווישן יידנטום אוך וועלט...

********* (שמעון ראוויזאוויטש)

דער בארימטער פילאזאף קאנט שרייבט וועגן מענדעלסאנען ---
איז איז באשרט צו שאפן א נייע עפאכע אין מעטאפיזיק און צו
עטאבילירן א נייעם וועג פון פילאזאפישן קריטיציזם.....

לודוויק קארל בערנע
==========

געשטאמט פון יידן,שריפטשטעלער
דענקער און קעמפער קעגן דער
רעאקציע און אנטיסעמיטיזם...
זיין יידישער נאמען -לייב ברוך.
ער צוזאמען מיט היינע בעשאפן
דעם דייטשן פעלעטאן; באקאנט
זיינע בריוו פון פאריז,נאכדעם
ווי ער האט בעמוזט אנטלויפן
פון דייטשלאנד....

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

און די טראגעדיע פון שיקזאל..... פון דער באנצער משפחה
פון מענדעלסאן-אלע,אלע אוועק פון יידנטום...
די טעכטער און דער זון זיך בעשמדט...דאס אייניקל פון זון
דער בארימטער קאמפאזיטאר מענדעלסאן...

xxxxxxxxx

דער סך הכל; **********

צוויי אייניקלאך פון דער טאכטער ; די גרעסטע מאלער פון
ישו הנוצרי-

דער אלטער,ארימער בעטא-ייד מענדעלסאן_

א מזוזה און תפילין -שרייבער אין דער יידישער בעטא פון
דעסוי.... ********** דער זון -א פירנדער טעארעטיקער אין דער דייטשער
עסטעטיק..
****
און די אייניקלאך-מוזיקער און מאלער פון ישו הנוצרי..

וויים וויים פון עלטער זיידן זיינען אוועק זיינע קינדער און
אייניקלאך...כאטש אלע בעוואוסטן בארימט אין דער וועלט..
זיין טאכטער מיט נאך צווי בעשמדטע פרויען;הענריעטע הערץ און
ראכעל פאן ענסע בעשאפן די בארימטע ליטעראריש סאלאן....וואו
עס האבן זיך קאנצעטרירט די גרעסטע בייסטער פון יענער צייט...

xxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

דאראטי פיט,די טאכטער
פון משה מענדעלסאן,
וואס האט זיך געשמדט
מיט נאך צוויי –
אויך געשמדטע,וואס
זיינען בארימט געווארן
מיט זייער סאלאן-פאר
שרייבער און בכלל –
אינטעלעקטואלן....

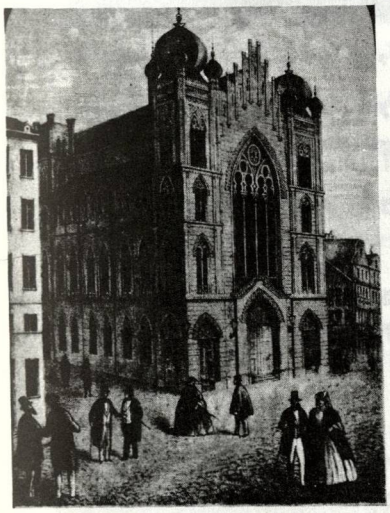
Henriette Herz.

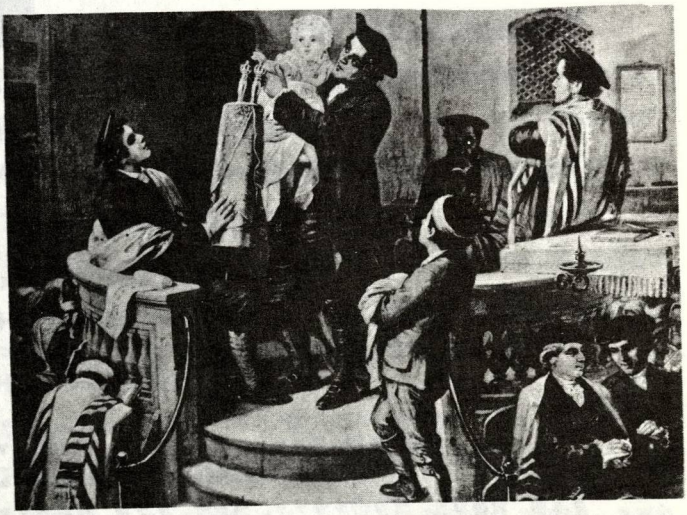

Rahel von Ense.

****

ווען א יידיש קינד אין דייטשלאנד איז בעווארן איין יאר –
פלעגט דער טאטע דאס מיטנעמען אין דער סינאגאגע אנצוירן דער
ספר תורה....אפן צווייטן כילד --יידישע קינדער שפילן א פורים
שפיל....

When the Jewish child was one year old, his father took him to the synagogue for the first time. As a symbolic act of piety he

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

א יידישע סינאגאגע איז
פראנקפורט אינמיטן פון
19טן אהונדערט...

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Jewish children "performing" as they made their rounds from house to house during the merry Festival of *Purim*.

יעדואכ (שטעפער) מייכעל און בריצער...

יעדואכ,איז בעוועז א בארואלינער,אבער כמעט שטענדיק בעוועז כיי אונז אין זשעלעכאוו..א טייערער און הארציקער יאט בעוועז.. פארזעצט זיך זיין פארמעגן(א ירושה) און ארויסגעקומען אין יאר 1922 קיין דאנציק אונז ארויסצוהעלפן וואו מיר זיינען געבליבן אין וועג...אן א גראשן.. בכלל,בעוועז כאליבט כיי אונזער יינגוואלד...בעטאן די בעפערלאכסטע ארכייטן פאר דער רעוואלוציאנערער פארטיי...בעפארן אין לאנד פון זיין גלויבן- אין סאוויעטן-פארבאנד צוזאמען מיט די חברים זיינע- דערהאלטן איין בריוו פון אים און פון בריצער ---און מער ניט..שפעטער זיך דערוואוסט,אז אויך זיי האבן בעהאט דעם ביטערן סוף פון די אגולניקס--דערמארדערט בעווארן פון דער ברוטאלער האק פון דער רעוואלוציע...וואס האט אזויפיל קרבנות אייגבעשלונגען.... זאלן זייער נעמען פערמאנט ווערן....

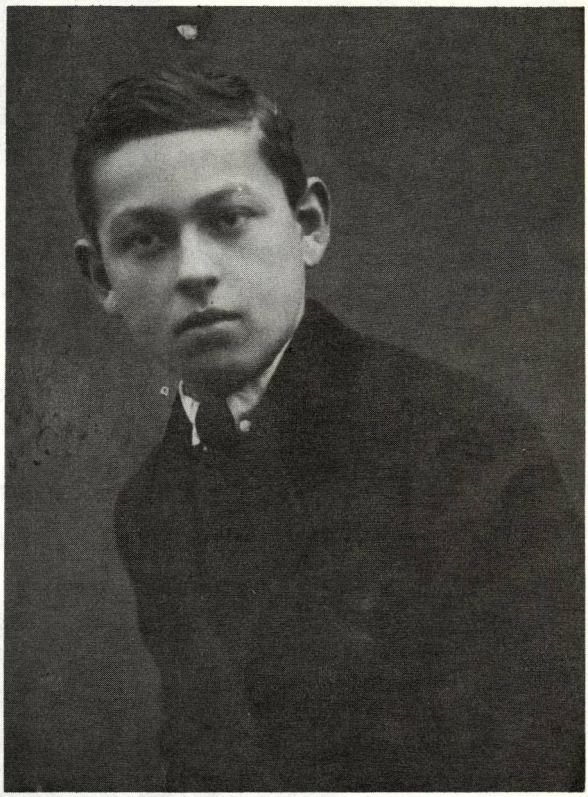
==========

===צווישן די ינניקע קדושים וואס האבן זייער לעבנס אוועק בעגעבן צו ראטעווען אונזער וועלט פאר אלע מענטשן,פאר אונזער פארפיינקט פאלק....

שרעקלאך צו ווערן פארטילקט פון שונאים,יידן- מערדער- נאך ערגער און ביטערער צו ווערן דערמארדערט פון אייגענע חברים אין וועמען מיר האבן בעגלויבט און בעווען גריים צו בעבן אונזער לעבנס..... ==========

א טשיקאוע בעשיכטע...

דער דשוכער שרייבער מאיר קראנא האט דא פארכראכט אין פאנאמא עטלאכע טעג. דערווייל,דערוויסט ער זיך אז איך קום פון שטעטל זש. דערציילט ער מיר,אז אין יאר 1918 איז ער געשיקט געווארן פון דער פצ פארטיי קיין זשעלעכאוו -- כדי - צעברעכן דארטן די "בונדישע פעסטונג"... צי ער האט מצליח בעווען -בעדענקט ער ניט,אבער צוויי פאטאס אונז צובעשיקט פון ענער צייט... אויבן; אהרן ווינאגראד עה אונטן;חיים מיטעלמאן,מאיר קראנא,דר יאכיץ,משה מייכעל

אגב,קאנט איר קריגן פריינט קראנאס נייעם כוך; איי־ענע־ האריזאנטן" פון אונזער רעדאקציע...

====== דער קאמיטעט פון דער פועלי־ציון פארטיי איז זש.

xxxxxxxxxxxxxxx

THE BIBLE

די ביבל - ביי אונז ביידן

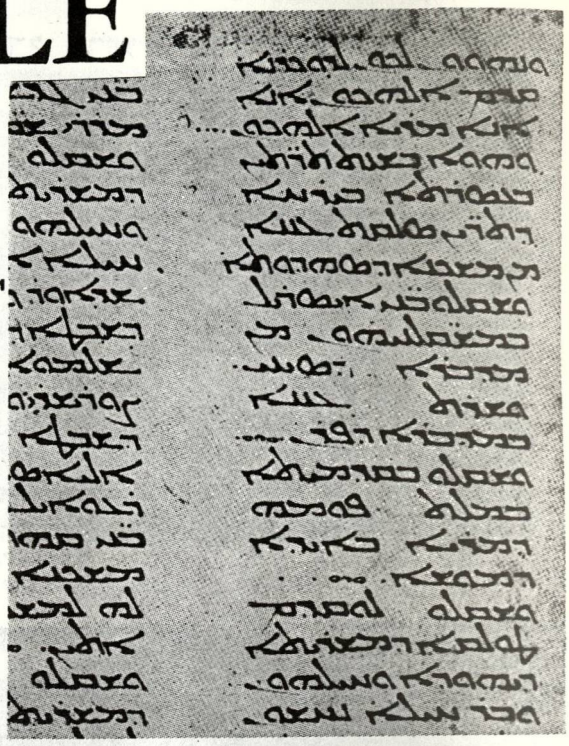
האבן מיר דער הנך -אבער כיי די
פעלקער פון דער וועלט,טיילן זיי
איין דעם הנך וואס זיי רופן -
"אלטער טעסטאמענט"און די קריסט-
לאכע הייליקע ביכער,דער עוואנ-
געליום" און ביידע,דער אלטער
און נייער טעסטאמענט,רופן זיי

די ביבל.

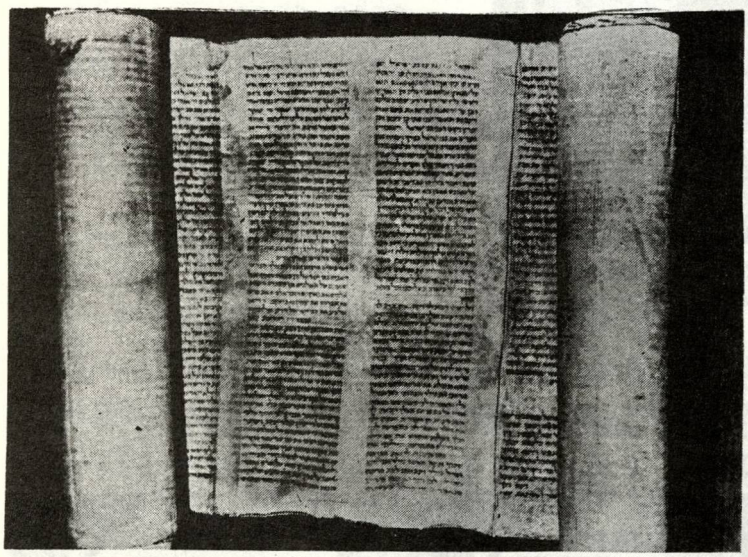
די ערשטע 5 ביכער,חומשים ,
וואס זיינען איבערגעזעצט
געווארן איו יאר 464 נ.ק.
אין אראמייאיש....

xxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxx

xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

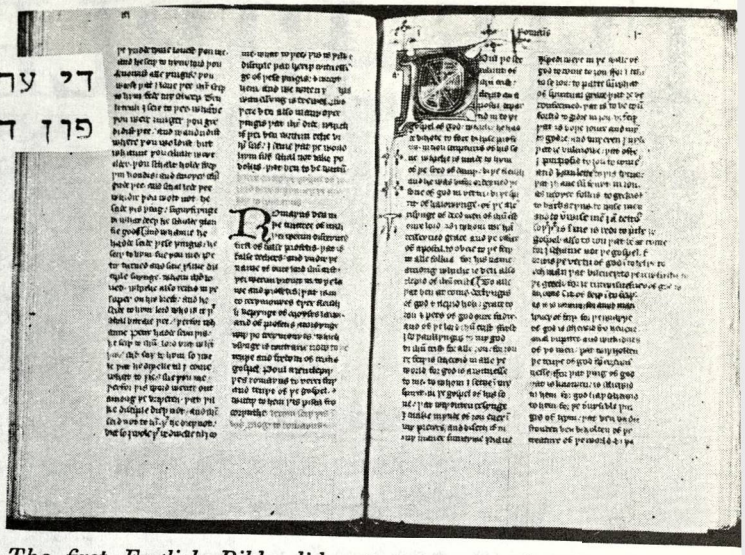
This part of the Pentateuch, copied in 464 A.D., is the earliest exactly dated Bible manuscript yet known. It is in Syriac, an Aramaic language.

For many centuries, much of the Bible was available only on scrolls. Typical is this portion of an ancient Hebrew Torah. It is 70 feet long and contains Genesis, Exodus and Leviticus, all hand-lettered.

די תורה

פאר בענעראציעס,איז די
תורה געשריבן געווארן
מיט דער האנט פון
ספעציעלע סופרים-
אף פארמעט....
די סופרים און די
שריפט וואס מאנכע פון
זיי האבן קינסטלעריש
געשריבן געהער צו די
ווירדיקע הייליקייטן.
איז א הייליק קאפיטל
איין דער געשיכטע פון
אונזער פאלק... רעליגיעזע צי ניט - פאראן הייליקייט וואס
רירדט אוך ווירקט אפילו צו ניט גלויביקע...ווי מיר האבן
בעזעען כיי דער כוחל המערב.....

די ערשטע ענגלישע איבערזעצונג
פון דער ביבל

די זשאן ווייקליף אין
אין יאר 1383
ער האט קאפירט די ראנצע
ביבל מיט דער האנט....

xxxxxx
xxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxx

The first English Bible did not appear until 1383, when John Wycliffe, an itinerant preacher, completed the above translation from the Latin Vulgate version. He copied the entire Bible by hand.

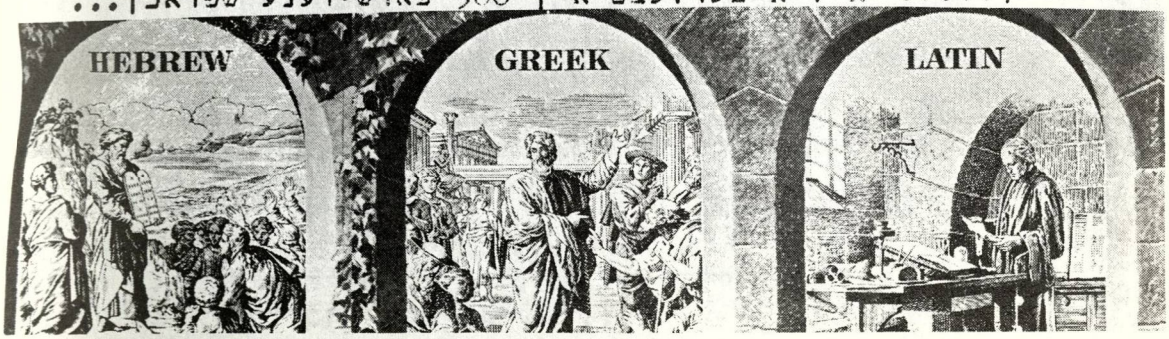

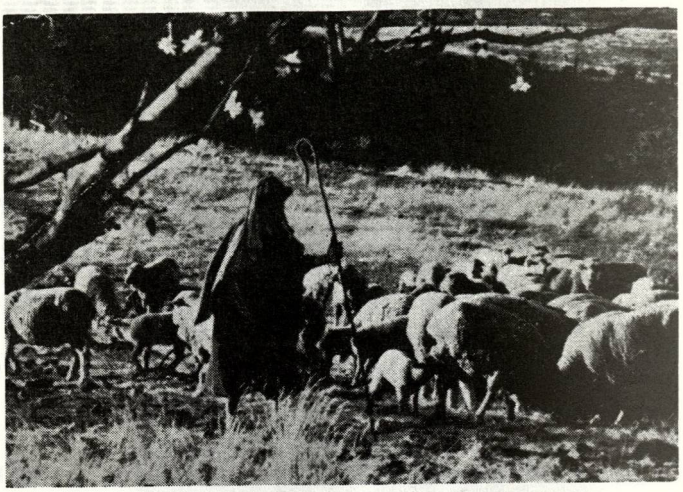
די ענגלישע איבערזעצונג
די קינג זשיימס- אף
וועלכער עס האבן גע-
ארבייט 54 גרעסטע
געלערנטע,איז דערשינען
אין יאר 1604-1610..
דאס איז די בארימסטע
ענגלישער איבערזעצונג
פון דער ביבל.

xxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxx

Dated 1611, this copy is a first edition of the most famous of all English Bibles, the Authorized version. Sponsored by King James I, 54 scholars labored continuously from 1604 to 1610 to produce it.

דער אלטער און נייער טעסטאמענט -די ביבל איז דאס פאפולערסטע
כוך אין דער וועלט און האט בעהאט דעם גרעסטן אייגפלוס אף
מיליאנען..... איז איבערזעצט אין 900 פארשידענע שפראכן...

דער הנך

xxxxxxx

מיטן דאזיקן נאמען באצייכענען מיר א)הורה, וואס נעמט ארום די פינף חומשים. ב) נביאים און ג) כתובים....

נאטירלאך יעדער טייל וועלט איינגעטיילט אין פארשידענע כיכער וואס וועלן פארעכנט פאר די הייליקע ספרים.

ווי שוין בעזאגט,איז דער קריסטלאכער וועלט וועלט דער הנך בעזרופן "אלטער טעסטאמענט"און איז א טייל וואס זיי רופן"כיבל". כיבל מיינט אף בריכיש "בוך"... דער הנך איז בעשריבן אין העברייאיש,און נאר בעוויסע פסוקים אין בראשית,ירמיהו און בעזרא זיינען בעשריבן אפן אראמייאיש... ניט אומעטום איז דער העברייאיש דער זעלבער.

==========

פאראן צוויי אופנים ווי אזוי צו לערנען דעם הנך; איין שיטה גלויבט,אז דער הנך איז בעגעבן בעוואלן צו משהן אפן בארג סיני "תורה מן השמים" - אלץ בעשריבן פון גאט אחוץ דער פסוק "וימה משה"....

xxxx

א צווייטע שיטה האלט פון"כיבל-קריטיק"...מען מיינט ניט אפצוליקענען אלץ וואס עס ווערט בעשריבן אין דער כיבל -נאר -- אנווייזן חסרונות...באנוצן זיך מיטן קריטישן אנאליז....

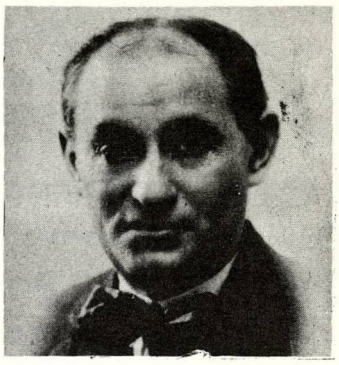
מען מוז פארשן די הייליקע כיכער פונקט ווי מען פארשט אלטע דאקומענטן...טעקסט און גרייזן וואס זיינען אין פארלויף פון בענעראציעס אריינגעפאלן און וואס שטימען ניט מיט דער מיסטארי שער ווירקלאכקייט....

xxxxx

מיר דא וועלן זיך ניט פארנעמען מיט אנאליזירן אדער פארטייטשן די ביידע פארמעס פון שטודירן..פאראן א ברויסע ליטעראטור אנגעשריבן וועגן דעם...

==========

==========

דער בארימטער פאעט יהואש (ש. בלומגארטן)

האט איבערזעצט דעם הנך אף יידיש..צוזאמען מיט דעם העברייאישן טעקסט...

שרייבט יהואש אין זיין אריינפיר ;

---- די שאפונגען פון א יידישן הנך איז בייי מיר בעווען דער חלום פון מיין לעבן. דאס איז בעווען א טאפלטער ליכשאפט...

פון איין זייט -צו דעם שענסטן מענטשלאכסטן בוך פון יידישן פאלק און פון אלע פעלקער,און פון דער אנדער זייט,צו אונזער יידיש לשון. בלעטער פאלן און בלעטער קומען,און דער שטאם בלייבט און האלט אויף די אייניקייט פון בוים...

איך האב צו זיך בעזאגט;

א הנך איז יידיש,א הנך וואס זאל אנגענומען ווערן ווי א קלאסישער,אויטארעטערער טעקסט פון אלע קלאסן,אלע אנשויאונגען,מוז ראשית-כל זיין בעטריי צום אריגינאל. ניט פעלטשן,ניט מאדיפיצירן,ניט פאראפראזירן,ניט אויסטייטשן מיט כוונה,וואס זיי זאלן ניט זיין, נאר איבערגעבן דעם העברייאישן טעקסט בעטריי און בעגוי,לויט די בעסטע אויסטייטשונגען פון די אלטע און נייע..

xxxxxxxxxxxxxx

א הנך איז יידיש דארף ניט אנהויבן פון היינט אדער נעכטן. ער דארף אריינגעמען אלע אלט-פרענקישע זאפטן פון די אלטע ספרים. די באנצע אידיאמאטישע עשירות פון די אלטע איבערזעצונגען,מוסר-ספרים,מעשה בייכלאך,שפריכווערטלאך,פאלקסוויצן...אלץ מוז אויסגענוצט ווערן פאר דער דאזיקער ארבייט....

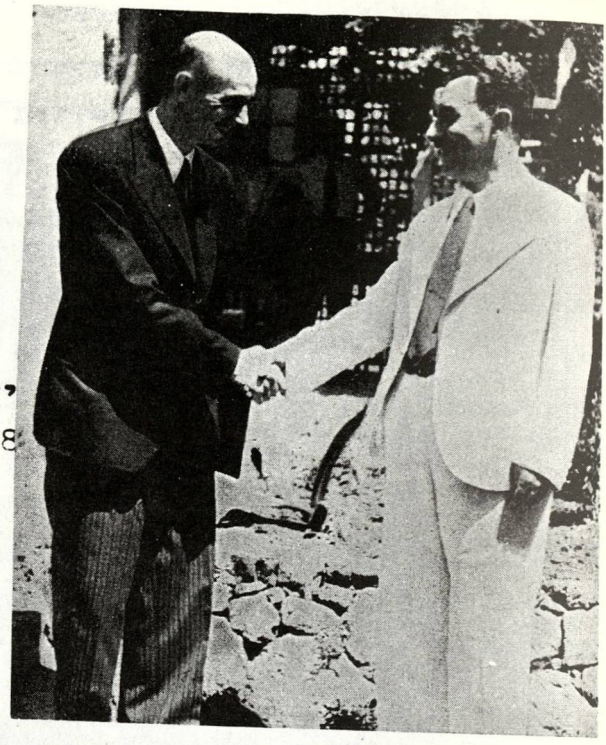
שייעזאפטיקע ווערטער,וואס דער רבי האט בענוצט איז הדר, וואס פארשוינדן צוזאמען מיטן הדר.דער יידישער הנך-לשון דארף זיין דער שענסטער סינטעז פון אלע דיאלעקטן איז אונזער מאמע-לשון...

דער ריטם און מוזיק פון הנך מוז דערהאלטן ווערן...

(פון אריינפיר ,הקדמה)

דער הנך האט בעהאט אן אויסערגעווייגלאכן איינפלוס אף דער אויסכילדונג פון רעליגיעזע און עטישע מיינונגען און כאראקטער פון מיליאנען מענטשן איז דער וועלט פאר בענעראציעס.... אויך איז ליטעראטור,מאלעריי און בכלל,קונסט.....

וועז רוסלאנד האט נאך ניט
געהאט זיך פארבונדן מיט יענע
וואס ווילן פארטילקן ישראל..
==========
דער רוסישער פארשטייער ירשאוו
רעפרעזענטירט זייגע"קרעדענטשאלס
רוסלאנד איז געווען פון די
ערשטע מלוכות אנערקענען מדינת-
ישראל... די צייט ,, אויגוסט
...1948
==========

החלו יחסים דיפלומטיים עם ישראל: מר פ. א. ירשוב, נציג ברית המועצות מוסר את כתב האמנה שלו (י"ב באב תש"ט)

•

Diplomatic relations with Israel begin: Mr. F. A. Yershov, USSR representative, present his credentials (on 17.8.48)

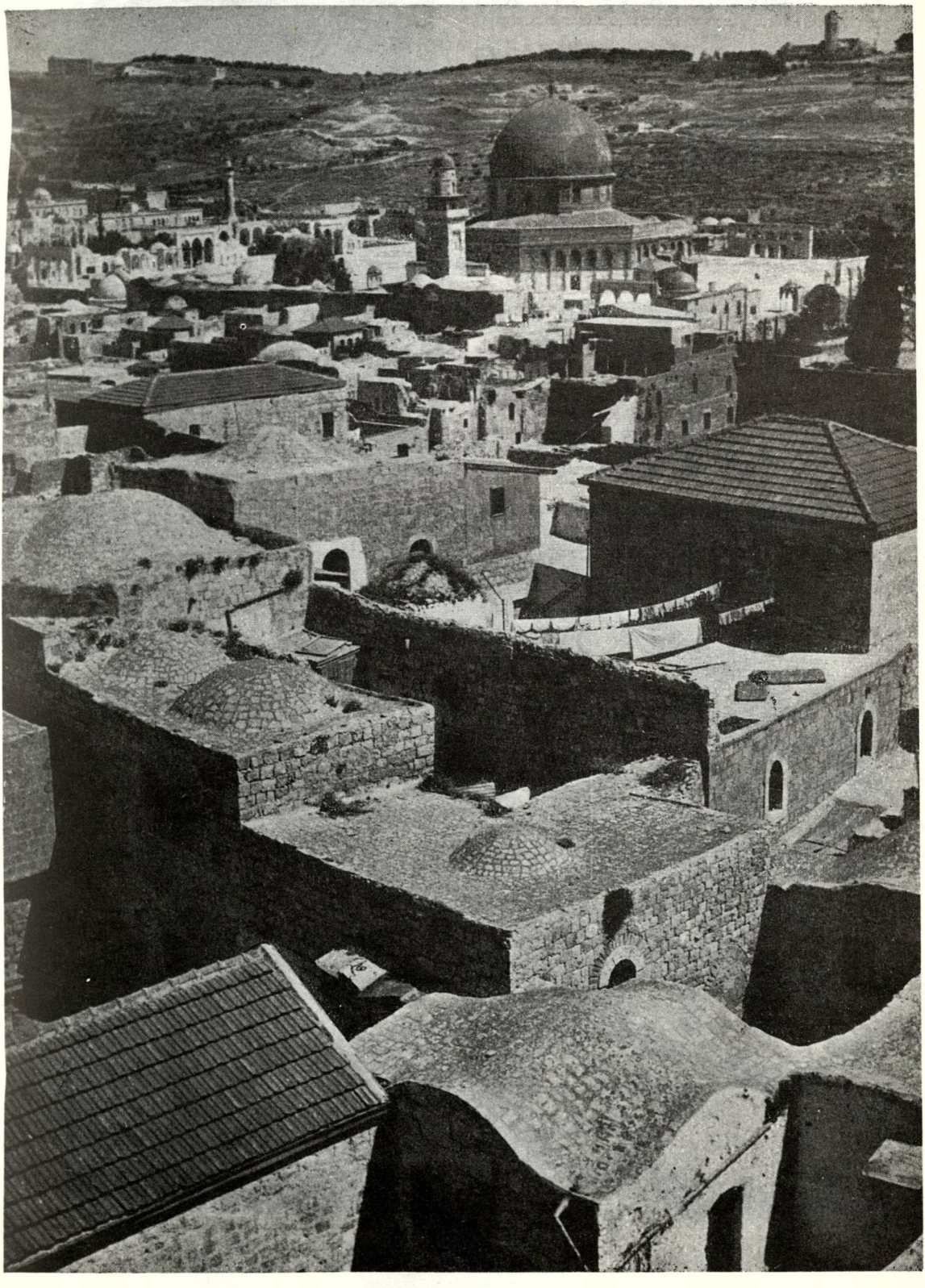

רובע היהודים בעיר העתיקה

•

The Jewish Quarter of the Old City

דער יידישער טייל פון אלט –
ירושלים – ווען די שטאט איז
בעווען צעשניטן; אלט און נייַ..

א באנקעט פאר די בעסט אברהם און פראדיל -באגאטא

די פייערונגען האבן זיך אנגעהויבן מיט עטלאכע און צוואנציק טעג צוריק. די ידיעה,אז די ראכווערגערס זיינען דא פון ארגענטינע האט באלד אנגעפילט דאס הויז פון די דרעזנערס וואו די בעסט זיינען אייגנעשטאנען. דער "דרעזנער האטעל" האט בעזשומעט מיט פרייגטלאכע רייד,בעלעכטער און בעוויינען פון דערמאנונגען פון די נאנסטע וואס זיינען שוין ניט דא מיט אונז...

יעדער אייגער וויל כאפן א כליק אף די בעסט וואס מען האט ניט בעזעען העכער פערציק יאר..אוועק א וועלט מיט בעשייענישן. פראדיל,הלל רובינשטיינס טאכטער וואס האט בעהאט א שם איז שטעטל מיט איר שיינקייט און פארנעם אפן בעזעלשאפטלאכן און טעאטער - געכיט --אלס אזעלכע בעדענקען מיר זי פון דער אלטער היים.. און,אז אונזער בת עיר האט זיך אין דער נייער היים אויך דער - ווארכן א פיינעם ארט אין בעזעלשאפטלאכן לעבן און שפינט דארט אויך דעם פאדים פון אונזער ירושה-פילט עס אונז אלע אן מיט פרייד און שטאלץ.

איצט דער חתן-בחור,אברהם. אין דער היים זיינען מיר קיין צו גרויסע נאנטע פריינט ניט בעוועך..מיר זיינען בעוועך אף פארשידענע כאריקאדן...יעדער מיט זיין גלויבן,אז נאר ער קאן כרענגען דערלייזונג פאר דער מענטשהייט,און נאטירלאך,אונזער פאלק... ווער פון אונז איז בעוועך בערעכט --דאס האט שוין די צייט בעענטפערט...מיר ביידע,אלע,כמעט אלע,האבן בעגלויבט אין אפגאט... סאציאליזם וואס מאכט יידן-האס א טייל פון זיין פראגראם...ניין, קיינער פון אונז האט דאס דאן ניט בעגלויבט...אבער דאן זיינען מיר בעוועך יינג און גלויביק..און בעוועך בריים צו באצאלן מיט אונזער לעבן פאר אונזערע אידעאלן...

איז מיר א פרייד צו זעען ווי ביידע,אברהם און פראדיל, אין ברעסטן ישוב נאך די שטאטן,אין קאך פון בעזעלשאפטלאכן לעבן. אין גרויסן פלאץ דארף מען האבן,פארמאגן עפעס זיך אנצוזעען...און אונזערע בעסט זעען זיך דארטן אן באנץ גרויס.

מיר ווילן ניט פארציען דעם באריכט צו לאנג...דער באנקעט ביי די דרעזנערס,נאך אנדערע קלענערע באנקעטלאך אין פארשידענע -

הייַמען,— — בעבראכט אלע היבע לאנדסלייט צוזאמען אין "האטעל - דרעזנער" וואו די בעסט האבן בעמאכט זייער היים אין כאבאטא. דער אנהויבער איז אונזער ליבער פריינט כרוך ; ער ריידט פון די בעמיינזאמע אידעאלן וואס ביידע האבן בעהאט אין שטעטל,אברהם פון פון די בריסע עלטערע (בעוועך דאך באנצע 19 יאר...) און כרוך פון דער יונגער. נו האט דאס לעבן זיך פארקירעוועט אף אנדערע און ניט פארוסבעזעענע וועבן..די וועלט האט זיך בעענדערט,אידאלן פארשוועכט בעווארן...און מיר האבן זיך ווידער בעטראפן ביי ריין מענטשלאכער ארבייט,הילף,מענטשלאכע,כרידערלאכע הילף פאר די לעבנ בעבליבענע...איז א פרייד טייערע אייך צו זעען נאך א שטח פון 40 יאר אזוי יינג און מונטער ביי דער ארבייט לטובת הכלל... זייט בעשטארקט טייערע און גיט איבער אונזערע ווארימע בריסן אלע חח"ן און פריינט וואו איר וועט זיי באגעבענען אף אייער רייזע....

==========

יחיאל בובערעק ; בעקומען כין איך פון שטעטל א קליין יינגל. אבער איך בעדענק נאך יענע צוזאמענקומען ביי מיין פעטער אין שטיבל,זייער פארטיפן אין צייטונגען,זשורנאלן ביכער,זייער - שטענדיקע היים-בריענדע דיסקוסיעס וועבן א ליכטיקן מארבן וואס דארף און מוז קומען,זייער ערנסט און ווילן,בריטקייט צו לעבן פאר א בעסערער און ישרדיקער וועלט ---אלץ,אלץ איז פארבליבן אין מיין זכרון..ניין,עס איז בעווארן מיין וועבווייזער אין מיין וויטערדיק לעבן...בעהאפט צו וועבן א טייל פון יענע וואס האבן בעטרוימט אין דעם קליינעם שטיבל פון מיין פעטער,יחיאל.... די היינטיקע שמחה,איז פאר מיר פערזיינלאך,א טיפע איבערלעבונג, איבערבעטראבן מיך אין יענער טייערער און לאקנדער צייט... זייט בעבריסט טייערע בעסט,איר האט אונז בעבראכט א שטיק יום-טוב.

==========

ישראל בראנדווין...זאבט ער איז ניט קיין רעדנער,אבער היינט, קאן ער זיך ניט איינהאלטן און מוז זאבן עטלאכע ווערטער לכבוד די בעסט...און ניט זייענדיק קיין רעדנער,זיינען זיינע בעציילטע ווערטער ארוים וואריים פון א טיפן הארץ,וועמעס בעפיט און נשמה פילט זיך ווי אן אמתער חבר אין אונזער משפחה זשעלעכאוו.. ער איז אין דער היים בעווען הימל-וויט פון די ראכווערבערס, און דאך דערפילט אזא ווארימע נאנטקייט ווען ער האט דערהערט,אז זיי זיינען בעקומען קיין כאבאטא...זייט בעבריסט און בעשטארקט.

==========

****

די ריידע פון מיין ווייניקייט-וועט איר בעפונען באזונדער.)
עס ריידט פראדיל...זי פילט זיך היימיש אף דער טריבונע,ווייזט
אויס. ריידט בעלאסן,רואיק,אכער היימיש ווי כיי זיך אין דער היים
און פארואס ניט ? זי מאכט ניט קיין טעות... כרענגט ארויס די
קוואלן וואס האכן אונז יינגווארג בעשפייזט מיט ביסטיקייט פון
נענעראציעס,דורות פון יידישן קאמף פאר א כעסערן מארגן.. און
טייערע פריינט,עס נעמט אמאל יארן זיך צו דערהויכן צו א בעזעל-
שאפטלאכער הויך,נאר אדאנק שווערע ארכייט,ארכייט מיט הארץ און
נשמה...מיר זיינען גליקלאך אייך צו זעען נאך אזויפיל יארן...
א הארציקן דאנק די דרעזנערס און אייך אלע וואס האט בעמאכט די
20 טעג כיי אייך איין גרויסן יום-טוב...

==========

אברהם ראכווערגער=== איך וואלט בעזאגט,אז ער איז באמה א
ווירטואז,ניין א סימפאנישער ארקעסטער...ער פילט זיך פרייי און
וויסט וואס ער ווייל זאגן,און האט דאס פאסיקע ווארט צו ווירקן.
וויזט אויס,אז די יארן פון בעזעלשאפטלאכע ארכייטן איז גרויסן
ישוב האכן אים אויסטרענירט אלס א שטארקן ריידנער... און בעמאכט
א שטארקן איינדרוק אף אלע אנווועזנדע מיט זיין באריכט פון זיין
נייער היים און מיט די דראיינרונגען..דאנקט אלע פאר די פייגע
הארציקע באציונג צו אים און צו פראדלין און פארזיכערט צו כרענ-
גען די גריסן פון די כאגאטאנער אומעטום וואו זיי וועלן קומען...

==========

מיר כאגלייטן זיי צוף פלי-פלאץ און מיר בעזעגענען זיך און
האפן זיי צו טרעפן,מאנכע פון אונז,אין ישראל....

==========

פון באגאטא,שפאנען זיי קיין בארענקילא,וואו דער האטעל פון די
לוקאוויעצקיס;מאיר יחיאל און קארולא,וואוט שוין אף זיי...
וועגן דעם פארל,וואס איז בעווארן די היים פון אלע וואס קומען
דארטן,וואלט מען באדארפט שרייבן און שרייבן...פון יעדן וויינקל
וייעס מיט הארציקייט און ווארימקייט...דאס וועלן עדות זאגן די
אלטמאנס און אנדערע צענדליקע וואס זיינען דארט בעווען...
און מיר זיינען זיכער,אז די באהאנדלונג און די פרייזן ---
וועלן זיין פיין און אנשטענדיק...

==========

אגב,זייענדיק דא האבן זיי אריינגעכאפט א שמחה- אף אלע פריינט
בעזאגט בעווארן...אן אייניקל פון יידל פארכיארזש האט חתונה

געהאט מיט א טעכטערל פון פסח און טערצע וויינציער...כיי אונז פראוועט מען שמחה אף א זייער הויכן,גבירישן אופן. דאס מאל די שמחה האט איבערגעשטיגן אלע פריערדיקע..טאקע א שפאן פון דעם אמאל-- וועך בעדענקט ניט זישע וויינציערס אריס הויז מיט א שטוב קינדערלאך...פארגלייכט דאס מיט דער היינטיקער שמחה, און מיר האבן אפגעשפאנט א היפש כיסל...וואונטשן מיר דעם יינגען גליקלאכן פארל,די עלטערן; פסח און טערצע,יאדזשע און מארקוס יאסונאוויטש און די זייטעס,דער גאנצער משפחה --א ים מיט נחת און גליק... אגב האט אונזער מחותן,פסח און טערצע בעשאנקען 100 דאלאר (50 פאר דער ליי-קאסע און 50 פארן כולעטין) פאר וועלכן מיר דאנקען זיי זייער הארציק..און דערלעבט צו פירן זייערע קינדערלאך צו דער חופה....

==========

וויידער די ברויע הימלן פון באגאטא און דאס טעגלאכע לעבן === נאך א יום טוב פון העכער דריי וואכן...אכער צו וואס זיך באק-לאגן,אזוי גייט אונזער לעבן,וואכעדיקייט און יום טובדיקייט...

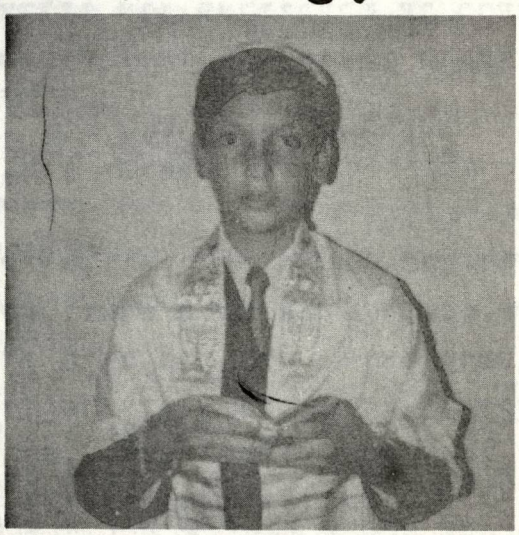
שמעון בובערעק באגאטא

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

==========

בר מצוה

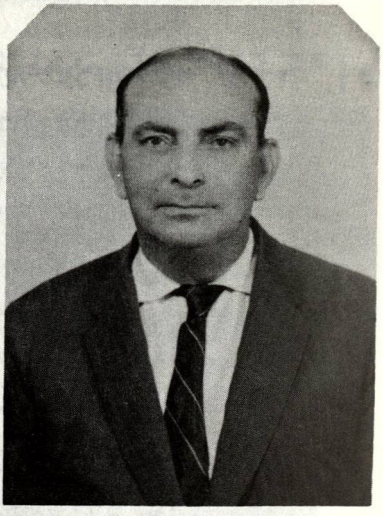
Benjamin D. Grynbaum

מזל טוב אונזערע טייערע

פריינט גרינבוימס אין ארובא ,צו דער בר מצוה פון זייער זונדעלע בנימין דוד --מיר וואונטשן דעם חתן בחור אסך יאָרן פון נחת און גליק,דאָס זעלבע זייערע גליקלאכע עלטערן און זייערע משפחות וואו זיי זיינען...די גרושעצקיס אין ניו יאָרק און די אנדערע אומעטום.

די גרינבוימס און די גרושעצקיס זיינען פון די איניציאטאָרן פון דעם סטיפענדיע-פאָנד וואו עטלאכע קינדער האָבן געקראָגן זייערע סטי-פענדיעס צו קאָנען וויטער שטודירן...נאָך אמאָל,טייערע פריינט מיר אלע זיינען מיט אייך אין אייער שמחה.... --- רעדאקציע ----

אונזער סעקרעטאר און אקטיוועך טוער שאיע טשעטשינארזש פון בראזיל

פרעגט זיך אן,פאר וואס כיז היינט, מיר האבן ניט בעהאט קיין באשרייבונג פון אזעלכע קדושים ווי ; אנקערמאן וואס איז אומבעקומען אין דער בעטא, בעווען אייגער פון די אקטיווע --- און אויך שמואל באלדפיעלד,אדאנק זיין העלדישקייט,האט ער בעראטעוועט מאנכע פון אומקום,זשעלעכאוועך רבי און אנדערע....

מיין חשובער פריינט ! שוין וויפיל מאל איך האב בעשריבן צו פריינט וואס קאנען דערציילן פון זיינע רעוואלוציאנערע טעטיקייטן און כפרט פון דער בעטא - און צום באדויערן,כיז היינט האב איך ניט קיין שום מאטעריאל וועגן אים און די אנדערע...מיר וועגן זיך נאר אמאל,עפנטלאך,צו אלע פריינט, אומעטום| אויב איר בעדענקט און וויסט עפעס צו דערציילן - טוט דאס גלייך און שיקט עס צו אין דער רעדאקציע,אדער צו אונזער פאראוואלטערן ,מלכהלע...

א דאנק. ש.

==========

וו; און ישראל ניימאן,מינקאווסקי האבן דעם 14טן מאי בעפיערט זייער זילבערנער חתונה,וואונטשן מיר זיי צו דערלעבן יום-טובן זייער באלדענער אין א מזלדיקער שעה מיט זייער משפחה און פריינט...

זשעלעכאוועך ברופע בראזיל

טעק. ש. טשעטשינארזש

==========

(כאטש ניט קיין זשעלעכאוועך,דאך באטיליקן זיי זיך אין אלע אונזערע אונטערנעמונגען,זיי זיינען אדאפטירטע זש.)

אזעלכע „זייטיקע" פריינט,ניט קיין לאנדסלייט, האבן מיר זיך דערוואכן אין כמעט אלע לענדער וואו עס וואוינען אונזערע.. דאס וויזט,אז די זשעלעכאוועך פארדינען אומעטום צו האבן א פיינעם קריז ארום זיך. האלט עס אן אף לאנגע יארן, טיערע און חשובע לאנדסלייט.....

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

א זשעלעכאוועך קינד ווערט
דערווייילט אלס קעניגן אין
באראנקילא-קאלאמביע.

אן אייניקל פון אונזערע
לאנדסלייט,משה און סעציליע
וואטניקס קינד איז דערווייילט
געווארן אלס קינדער-קעניגן.
די אונטערנעמונג איז געווארן
דורכגעפירט פון דער"לעאנען"
ארגאניזאציע און האט אריין-
געבראכט 63 טויזנט פעזעס
פאר די ארימע קינדערלאך.
מיר וואונטשן די עלטערן,באבע
און זיידע און דער גאנצער
משפחה-אסך נחת און גליק.

סעק. קאראלא

אונזערע חשובע פריינט כאסע
רינגוים,אן אייזים פון די
וואטניקס,צו זיין דערווייילט
ווערן אלס פרעזידענט פון די
'לעאנען'-אסך דערפאלג...

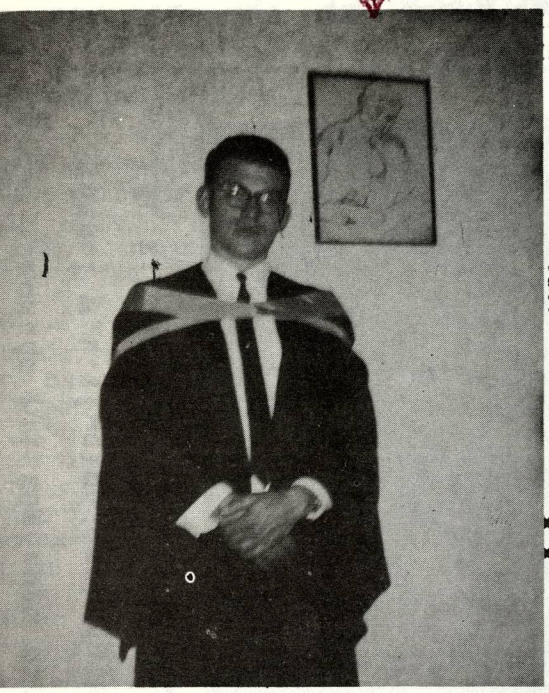
==========
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
==========

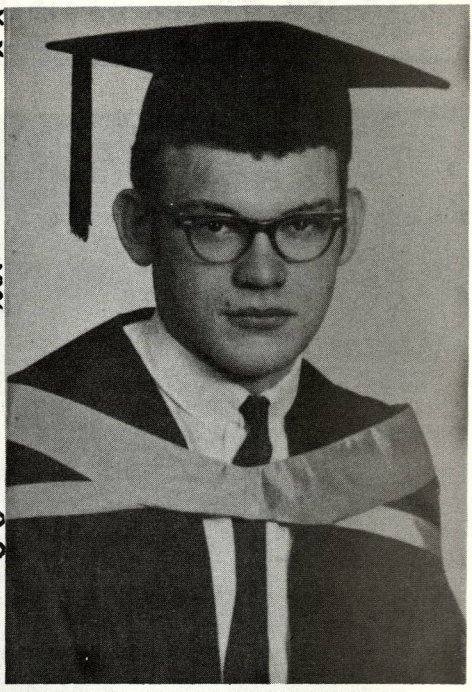
אונזערע חשובע פריינט רינגוימס זיינען זייער נאענט אונזער
צו אונזער ארבייט און שטיצן אלע אונזערע אונטערנעמונגען...
צום בעבורט פון זייער אייניקל - א גרינגע דערציונג,טייערע...
קאראלא לוקאויעצקי

די באבע און זיידע וואטניקס גיבן 10 דאלאר פארן בולעטין,אלס
אויסדרוק פון דאנקבארקייט צו אלע פריינט וואס האבן זיך בא-
טיילקט אין זייער שמחה....פון זייער פיר יערק אייניקל.
אסך,אסך נחת טייערע פריינט.

כיי אברהמעלע און חנהלע אלטמאן אין קאסטע ריקע איז געבוירן
געווארן א מיידעלע,דבורהלע...וואונטשן מיר די עלטערן און די
באבעס און זיידעס;אלטמאנס און סטאווסקיס,אסך נחת און גליק.
צירעלע רידעלמאן סעק.

-- דאס כילד פון וויסענבערג-פון דער רעכטער זייט ---

מזל טוב - טייערע פערל וויסענבערג-זילבערבערג צו דער שמחה פון דער בראדואירונג פון איטשעלע ראטשטיין-- אן אייניקל פון אונזער גרויסן קלאסיקער,זיין זיידע,איטשע מאיר וויסענבערג... זיינע עלטערן האבן ניט דערלעבט צו זען דעם נחת... דער חורבן וואס האט אומגעבראכט זעקס מיליאן אונזערע בריידער און שוועסטער,האט אויך בעלאזט לעבעדיקע-טויטע...און די ראטשטיינס זיינען אויך פון יענע פארפייניקטע...זאלן זייערע נעמען געדענקט ווערן מיט ערעפורכט אין היינטיקן יום טוב פון זייער בעראטן איטשעלע וואס האט פארענדיקט מיט " כעטשעלאר אן ארטס" דעברי... מיינע טייערע זילבערבערגס און דער חתן-כחור, איטשעלע,אונזערע הארציקע כאגריסונגען אין נאמען פון אלע זשעלעכאוועך...דו האסט א טייערן,נאכעלן נאמען -- האלט אים טייער .... רעדאקציע

==========

לייכוש,שאלעק און מלכהלע און אלע,אלע,אייערע פריינט פון אומעטום וואונטשן אייך אלע גליק ..

xxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

דער צוזאמענקום אין אויסטראליע פון אונזערע לאנדסלײט, וואו עס איז געשאפן
געוואָרן א ריזן־סומע פאר דעם פאר־ניקסן ישראל פאַנד. העכער 33 טויזנט דאלאר
זײַנ געשטארקט און געבענטשט מ״ערץ פרײַנט....

„פראגרעסיווע" יידן מארשירן צוזאמען מיט אל־פאטאך...

פון ח. בראון

זונטיק, דעם 4טן מאי האבן יידישע „פראגרעסיווע" אונטער די פענער פון דעם „יידישן פראגרעסיוון צענטער" אנטיי־נענומען אין דער ערשטער מאי דעמאנסטראציע, איינגעארדנט דורך די לינקע פראפעסיאנאלע פאריינען, וואס געפינען זיך אונטער דער השפעה פון קאמוניסטן און זייערע „פעלאו טרעווי־לערם".

היי־יאר האבן אין דער דאזיקער דעמאנסטראציע — צום ערשטן מאל אויך אנטיי־לענינ־מען א צאל אראבישע אנהענ־גער פון אל־פאטאך.

זיי האבן צווישן אנדערע גע־טראגן די פאלגנדיקע פענער און פלאקאטן:

„נאל לעבן אל־פאטאך — די קעמפער פאר באפרייאונג פון אונדזער פאלעסטינע".

„גאנץ פאלעסטינע געהער צו די אראבער".

„ציוניזם איז נאציזם".

זיי האבן אויך געטראגן דעם מגן־דוד צוזאמען מיטן האקן־קריין אלס סימבאל פון נאציזם אין מדינת ישראל.

איך האב געהערט, אז פאר־שטייער פון „פראגרעסיוון צענ־טער" זאלן זיך האבן געמאכ־פערט מיטן קאמיטעט פון דער מאי דעמאנסטראציע, אז מען זאל די אראבער נישט דער־לויבן טראגן דעם מגן דוד צו־זאמען מיטן האקנקרייץ.

די רויטע ארגאניזאטארן האבן נישט געהאט קיין חשק איינצורייסן מיט נאסערס חברה און געגעבן אנצוגעהערן די פאר שטער פון „פראגרעסיוון צענ־טער" — „טייק איט אר ליוו איט". באליידיקטע און דערני־דערידקטע האבן זיי דאך בא־שלאסן אנטיילצונעמען אין דער מאי דעמאנסטראציע.

זיי פרוווון דאס דערקלערן לויט זייער באקאנטער „דיאלעק טיק", אז די ארגאניזאטארן פון דער דעמאנסטראציע בא־טראכטן די אל־פאטאך אלס א פראגרעסיווע, נאציאנאל - בא־פרייערישע באוועגונג אין קאמף קעגן אמעריקאנער, ענגלישן און ציוניסטישן אימפעריאליזם, דע־ריבער דארף מען זיך נישט אפ־שרעקן פאר די אל־פאטאך לא־זונגען און אויך נישט פאר דעם צונויפמישן דעם מגן דוד מיטן עקלהאפטן האקנקרייץ.

א שאד וואס די דאזיקע „פרא־גרעסיווע" יידן געפינען זיך ניט איצט אין זייער קאמוניסטיש היימלאנד — פוילן.

אפשר וואלט דאס זיי גע־האלפן צו פארשטיין דעם בא־דייט פון קאמף קעגן ציוניזם און קעגן ציוניסטישן אימפער־יאליזם.

דוד ספארד, איינער פון די אינטעליגענטסטע און באדייטנ דיקסטע פון אלע יידישע קאמו־ניסטישע פירער אין פוילן, וועל כער האט לעצטנס פארלאזן זיין קאמוניסטישן היימלאנד און ge־פינט זיך אין ישראל, דערקלערט דעם קאמוניסטישן קאמף קעגן ציוניזם אויף פאלגנדיקן אופן:

„היינט היסט עס ציוניזם. דאס דאזיקע כישוף וואלט לין־ענט זיך פארשידן אין פארשי־דענע תקופות, פארשידענע סביבות, פארשיהענע באדינגונ־גען. איין מאל היסט עס — נאט קרייציקונג, א צווייט מאל — בלוט אויף מצות, א דריט מאל פארסמטע ברונימער. היינט היסט עס — ציוניזם".

אין א צווייטן ארטיקל אפגע־דרוקט אין דער תל־אביבער „לעצטע נייעס" דערציילט דוד ספארד, וואס עס האט זיך אפ־געטאן אין פוילן אין 1968:

„טאג טעגלעך זענען אין די ציימונגען געווען געשריבן, אין די ראדיא הילכערם געהערט און אין די טעלעוויזיעס געזען עקל־האפטע פאשקווילן אויף דער מכלומרשטער אפשטאמונג פון די יידן ציוניסטן, פון מצורעים און אונטערוועלטניקעם, אויף זייער כאראקטער און האנדלונ־גען וווי פארעטער, פארקויפטע שפיאנען צום דושאינט און ציו ניסטן, ווי נאציס — רחמנא לצלן, וואס פארפייניקן די ארא־בער, ווי גענגסטער וואס וויל־לן באהערשן די וועלט — איבער־געשריבן וואורט ביי וואורט פון די טרויעריקע בארימטע פראטא קאלן פון די זקני־ציון".

עס זעט אויס, אז די טרויע־ריקע לעקציעס אין רוסלאנד און אין פוילן, ווו מען האט יידישע קאמוניסטן ארויסגעווארפן פון דער ארבעט, באזייטיקט פון דער פארטי, באשולדיקט זיי אלס פינפטע קאלומנע, כדי צו געפעלן די אנטיסעמיטיש־פא־שיסטישע עלעמענטן אין לאנד, די רעאקציאנערע, פעאדאלע אראבישע הערשער און די פינצטערע מאסן אין דער ארא־בישער וועלט — זענען נאך אלץ נישט גענוג צו עפענען די מו־חות פון די לעצטע אומגליק־לעבע היפנאטיזירטע „פראגרע־סיווע" יידן אין מעלבורן.

עס איז אויך ווארשיינלעך, אז די אויסטראלישע קאמונים־טישע פארטיי וויל אויך פטור ווערן פון די געציילטע יידישע חברים. עס לוינט זיך זיי צו האבן נאסערס חברה, איידער די יידישע נאכשלעפער.

פארן פרייז פון אביסל „סוח־רישע" יידישע אנהענגער קע־נען זיי ווייגעפעלן די הער־שער אין קרעמל, וואס קען נאך זיין בעסער און ביליקער?

וועו איך האב געפרעגט אי־ניקע פון זיי די פראגע: פאר־וואס האט איר מארשירט אין א דעמאנסטראציע, ווו מען האט געטראגן דעם האקנקרייץ אלס סימבאל פון מדינת ישראל און מיט מענטשן וואס שטרעבן צו מאכן א צווייטן אוישוויץ פאר אלע יידן אין ישראל?

האבן זיי מיר געפרווט אויפ־קלערן מיט זייער „לאגיק": „אז נישט מארשירן וואלט געהיימן איבערלאזן די פראגרעסיווע בא־וועגונג בלויז אונטער די ארא־בישע איינפלוסן" און וווייטער „מיטן מארשירן — אונטער איי געגע פענער — האבן מיר גע־האט א מעגלעכקייט אויך אוים־צודריקן אונדזער יידישן שטאנדפונקט".

דאם וואלט געווען ריכטיק וועג
יי מאי דעמאנסטראציע וואלט
געווען אזוי ווי א פאלקס פאר-
לאמענט, ווו מען מוז זיצן מיט
די בלוטיקסטע שונאים. לייבער
איז עס נישט אזוי. אלע ווייס,
אז א קאמוניסטישע מאי העמאנ-
סטראציע טראגט — מער וויבי-
טער — אן אייגהייטלעכן כא-
ראקטער. אין אזא דעמאנסטרא-
ציע דאמינירן שטענדיק די לא-
ווגען און פאסטולאטן אין אייג
זלאנג מיט דער פארטיי לייגע
זון דער געגעבענער צייט.

אזוי צום בוישפיל וואלט גע-
ווען אוממעגלעך פאר א נדופע
מענטשן אויסצודריקן פראטעסט
קעגן סאוויעטישן אין פוילישן
אנטיסעמיטיזם, אדער קעגן דעם
סאוויעטישן אימפעריאליזם לג-
בי זייגע אייגענע ברידער —
כינעז, טשעכיע, רומעניע, יוגא-
סלאוויע און אנדערע, אדער קעגן
דעם פאליציאישן טעראר-רע-
זשים וואס הערשט אין די מער-
סטע קאמוניסטישע קענדער.

דער אנטייל פון א נ'וסע יידן
אין א דעמאנסטראציע, וון עס
וועלן נעמאנט פעגער אין לא-
נונגען צו פארניכטן מדינת יש-
ראל אין — לויט מיין מיינונג
— א שאנדלעק פאר די פרייי-
ווילייקע. זעלבסט-פארשטאנט-
„פראגרעסיווע" יידן, צו די
מוים שונאים פון יידישן פאלק
אוי מדינת ישראל.

==========

דאס ארטיקל בעדרוקט אין דער"אויסטראלישער יידישע נייעס"
ויז אונז צוגעשיקט געווארן פון אונזער חשובן סעקרעטאר,גדליהו
שלאק... קיין קאמענטארן זיינען ניט נויטיק...

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

ישראל קאמפאניע אין מעלבארן- אויסטראליע

מיטוואך,דעם 14טן מאי ,איז אין הויז פון אונזערע חשובע פריינט
מ*אלטער פארגעקומען דער יערלאכער אפיל פאר ישראל. שוין באר
פרי הויבן אן קומען די זשעלעכאוועך לאנדסלייט. עס ווערט גע-
ווייזן אינטערסאנטע ארץ ישראל פילמען,נאכדעם עפנט דער פארזיצ.
אפיציעל דעם אונט,פריינט ראט און שטעלט פאר דעם באסט רעדנער
אכשלום כספי (קאספי). פריינט קארנבאלד,דער פרעזידענט פון דער
הייגטיקער קאמפאניע שטעלט פאר דעם באסט רעדנער פאר דער פאר-
וואלונג...פריינט כספי שילדערט די פארפליכטונגען פון ישראל-
ירגער ניט בלויז מיט געלט נאר אויך מיט בלוט און לעבן יעדן
טאג...יעדן טאג נייע קרבנות בייי די גרענייצן פון לאנד...
רופט יעדן צו טאן זיין חוב לגבי דער מדינה...

==========

נאך זיין רייד קריגט דאס וואורט א באסט פון ישראל,א בעוועזענער
זושב פון מעלבארן,היפאליק,און גיט איבער א גרוס פון ישראל...
צוישן אנדערס זאגט ער; אז ניט קוקנדיק וואס מיר אין מעלבארן
ייגען עקאנאמיש כעסער סיטואירט ווי אין ישראל,האבן ישראל -
ירגער מיט זייערע באנדס איבערגעשטיגן דריי מאל דער רעגירונגס
עשטעלטן פלאן.... דער פארזיצער וועגדס זיך נאך אמאל,אז אויך
יר דא אין מעלבארן דארפן איבערשטייגן די פריערדיקע יארן...

דער רעזולטאט -- דער אפיל ברענגט אריין 29832,84 דאלארס.

אין אמעריקאנער דאלארס איז דאס; 33411/84 דריי און דרייסיק טויזנט,פיר הונדערט מיט עלף דאלארס און 84 סענט... 50 פראצענט געזאמלט מער ווי אין פאריקן יאר...

xxxxxxxxxxxxxxxxxx

שפעטער ווערט סערווירט א פיינער סאפער וואו דער עולם לאזט זיך וואויילגיין מיט א שנעפסל....

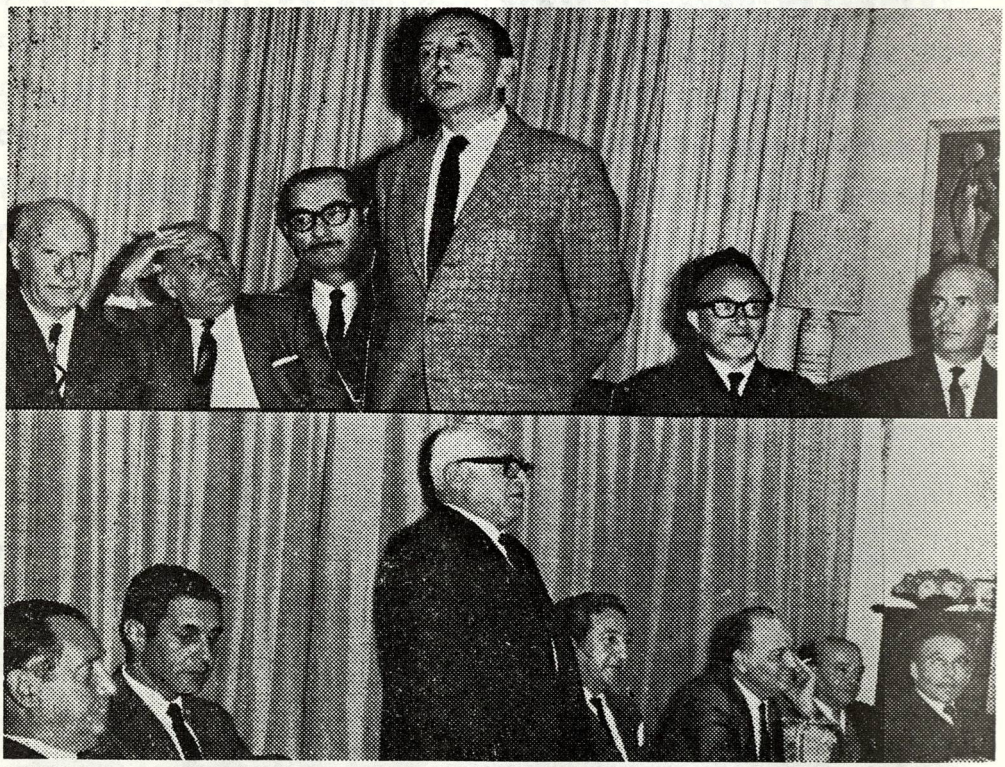
א הארציקן דאנק די מנדבים און די אנפירערס און ספעציעל די בעלי בתים אונזערע פריינט אייאלטערס...

מעלבארן סעקרעטאר ג אשלאק

==========

אפן כילד זעען מיר מאנכע פון די רעדנער און אנפירער פון דער קאמפאניע....

==========

● Top: UNIRWS Zionist Revisionist Organisation UIA appeal meeting at the home of Mr. and Mrs. J. Klepfisz raised $22,307. Pictured (left to right) Mr. S. Stock (Financial Director, UIA), Mr. A. Caspi, Mr. Sh. Kamil, Dr. M. Verstandig, Rabbi Dr. I. Rapaport, Mr. J. Klepfisz

● Lower: The Zelichower Landsmanshaft UIA appeal meeting at the home of Mr. and Mrs. M. Alter raised $29,832 — 50 per cent. increase on their 1968 effort. Pictured (left to right) Zelichower Landsman Hershel Paluch who brought greetings from Israel. Commander M. Eshel (Keren Hayesod envoy), Mr. M. Roth (president Zelichower and deputy chairman UIA), Mr. H. Krongold (president Federal Keren Hayesod), Mr. A. Caspi, Mr. George Oshlack who rendered vote of thanks, Mr. M. Alter, host

(Cylich photos)

אויבן -- פריינט כספי

אונטן - פריינט ראט

xxxxxxx

אבר, אונזערע חשובע לאנדסלייט אלטער בייַ וועמען דער אוונט איז פארגעקומען די פרוי אלטער איז די טאכטער פון אונזער כה- עיר חנטשע רובינשטיין. זי האט א בעלונגענע דערציילונג איך דעם יזכור כוך פון דער חורבן הקופה..אונטערגעשריבן -הינדעלע רובינשטיין....

ג. אשלאק

==========

==========

באנקעט לכבוד די בעסט פראדיל און אברהם ראכווערגער בייַ פסח לוקאוויעצקי אין הויז ---כאראנקילא

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

אפן בילד -רעכטס צו לינקס ;משה רינכוים און פרוי,מאיר יחיאל און קארולא,פראדיל און אברהם ראכווערגער(די בעסט פון ארגענטינע) א ראטערמאן,חנה כריינסקי, כייטשע פסח לוקאוויעצקי,פרוי רחל ראזעמכאנד,גאלדע כאכערמאן,שמואל העפנער און פרויח איצקאוויטש פון קאסטע ריקע ...רעבעקא און מאטעס כאכערמאן,שאשע ארמאן,עווא ראטערמאן,איר טאטע כאסע ארמאן,מאניע ציבולקעוויטש,לערנער מיט איר זונדעלע.... xxxxxxxxxxxxxxxxx

א יום טוב לכבוד די בעסט אברהם און פראדיל

באראנקילא -- קאראלא

שוין דאס אליין ווי עס האבן זיך כיי אונז באוויזן די ראכוועך בערס פון ארגענטינע וואס מיר האבן זיי שוין ניט בעזעען פיר צענדליק יאר - האט שוין בעשאפן א יום־טובדיקע שטימונג צווישן די לאנדסלייט... כיי אונז פארלירט מען ניט קיין צייט, ספעציעל, וען זייער זיין כיי אונז איז אויסגעשטעלט בלויז אף טעג-אין דעם זעלבן טאג א באנקעט כיי די ראטערמאנס אין הויז.

==========

אונזער ליבער אליהו ראטערמאן עפנט דעם אוונט, באריסט די בעסט און דערמאנט א שטיק בעשיכטע פון אמאליקע יארן, וואו אלע האבן מיר בעהאפט, בעקעמפט פאר א בעסערער וועלט פאר אלע מענטשן---

חנה בריינסקי ריידט הארציק פון די בעסט, ניט איבער זכרונות פון אמאל און וואונטשט זיי א גליקלאכע ריידזע און זי איז זיכער, זאגט זי, אז אומעטום וועלן זיי טרעפן וואריאקייט צווישן אונזערע זשעלעכאוועך....

=====

עס ריידט אונזער ליבער באסט, אברהם און דאנקט אלעמען פאר דעם פיינעם צוזאמענקום. ריידט וועגן די גרויסע, וועלט-כארימטע יידישע שרייבערס וואס אונזער שטעטל האט בעבעבן דער יידישער ליטעראטור און די רעליגיעז בעלערנטע ווי רב שמעולע ענגעל, וואס איז געווען דער ראש הישיבה פון לובלין און אנדערע... אויך די פירער פון כמעט אלע רעוואלוציאנערע באוועגונגען אין דעם יידישן שטעטעריישן לעבן פון פוילן...אלץ, אלץ איז פארשניטן בעוואהרן....

מיר אלע אומעטום מוזן וויטער ציען דעם באלדענעם פאדים פון יידישער שאפונג און יידיש לעבן אומעטום..מיר מוזן אנהאלטן און מיר פארזיכערן אייך, אז מיר אין ארגענטינע פונקט ווי איר דא און אנדערע לענדער זעצן וויטער פאר דאס קאפיטל פון אמאל. אין ארגענטינע טוען מיר דאס צוזאמען מיט אונזער שכנוהדיק שטעטל-גארוואלין...אבר ווער קען פארגעסן דעם קליינעם דינאמישן פריינ יעדוואב וואס איז אומגעקומען אין לאנד פון זיינע טרוימען --- אין סטאלינס רוסלאנד, אויך די אגולניקס דערמארדערט בעוואהרן... לאמיר אלע יענע קדושים היינט דערמאנען...זיי וואס האבן מיט אונז בעטרוימט פון א ליכטיקע צוקונפט פאר אלע מענטשן און זייערע לעבנס זיינען אזוי ברוטאל פארשניטן בעוואהרן, און פון וועמען ? ניט פון די נאצישע מערדערס. נאר פון אייגענע---

לאמיר אויך ניט פארגעסן אונזער שריפט וואס האט זיך בעשאפן א

נאמען איז דער יידישער וועלט און די יעניקע וואס האבן בע -
טראגן און טראבן וויכטער די דאזיקע דאנקבארע,בכבודיקע ארבייט;
לייבוש און שאלעק,זאלן זייערע הענט און פון אייך אלע וואס העלפט
צו --זייט אלע בעשטארקט...

משה און עווא רינבוים,כאטש ניט קיין זשעלעכאוועך,דאך נעמען
שטענדיק אן אקטיוון אנטייל אין אונזערע טעטיקייטן,כאגריסן די
בעסט און לויבן שטארק אונזער משפחה וואס קאן אזויפיל יארן און
צעשפרייט אין אזויפיל לענדער,אנהאלטן און פירן אזא פיינע און
מענטשלאכע הילפס ארבייט און ארויסגעבן אזא פיינעם זשורנאל -
אזא גרופע פארדינט באמת באגריסט צו ווערן,זייט בעשטארקט טייערע
פריינט און בייט אן מיט אייער ארבייט....

דער יינגער באסט חיים איצקאוויטש (א זון פון די איצקאוויטשעס
פון קאסטע ריקע,זיין מאמע איז פון דער היים,א לוקאוויעצקי)
זינגט פיינע יידישע לידער...כאטש בעכוירן אין א לאטייניש לאנד
צו זייערע עלטערנס קרעדיט,ריידן אלע דריי פיינע כוורים,א גוטן
יידיש...ער עלטסטער איז אן איידים פון די פיינגעזיכטס,שמעון
און ריש..א טייערער פיינער יינגערמאן...

חנה מלכה ,אברהם און פראדיל און אויך אנדערע העלפן צו זינגען
יידישע לידער פון דער אלטער היים..לידער פון האפענונג און
פון גלויבן... דערמיט ווערט דער אומפארגעסלאכער אוונט בעשלאסן.

דער אוונט כיי פסח לוקאוויעצקי אזן הויז וואו דער צווייטער
באנקעט איז פארגעקומען לכבוד די בעסט,אברהם און פראדיל,איז
בעזאמלט בעווארן 195 דאלאר ווי שוין דערמאנט פריער.

כנימדן וואטניק מיט זיין פרוי	100	דאלאר
גאלדע כאבערמאן	10	"
א ראטערמאן און עווא	10	משה,עווא רינבוים 10 דאלאר
פסח לוקאוויעצקי און פרוי	10	
מאיר ידיאל און קאראלא	10	
שמואל העפנער און פרוי	10	
פראדיל ראכווערגער	10	
חנה בריינסקי	5	
הערשל טאפארעק	10	
לאה ציבולקעוויטש	5	
מאניע ציבולקעוויטש לערנער	5	
צוזאמען	195	דאלאר

(צוזאמענשטעלן די סומע פון פעסעס 18 איין דאלאר, איז דאס א פיינע סומע)

א הארציקן דאנק אייך אלע טייערע פריינט..

קאראלא לוקאוויעצקי

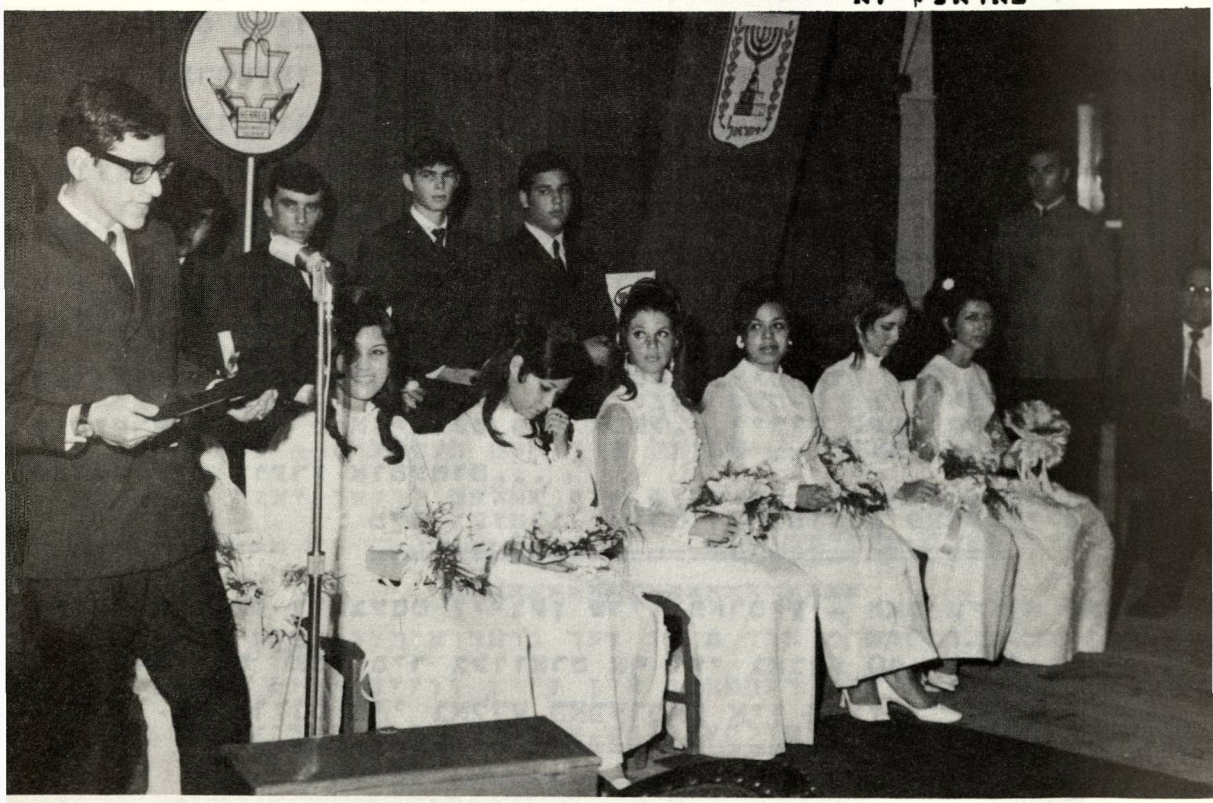
בראדואירונג אין בראנקילא -קאלאמביע

איז דער יידישער שול האכן בראדואירט 13 קינדער; זיבן-יידישע און זעקס קריסטלאכע..(איז די היבע,לאטיינישע טאג שולן וואס זיינען אנערקענט פון דער רעגירונג,ווערן אריינגענומען אויך קריסטלאכע קינדער) די נעמען פון די קינדער;
טאליא לערנער, חיימי ראטערמאן ,וואס האלט די ריידע (א זון פון אונזערע לאנדסלייט ראטערמאנס) הענרי בראסמאן, מארקא ענגעל,סאמועל מינסקי און פאני ראבינאוויטש...

נאך דער בראדואירונג איז פארגעקומען אין צענטער,א וואונדער-לאכער יום טוב מיט מוזיק . די עלטערן פון די בראדואירנדע האכן צוגעגרייט א באנקעט מיט אלע גוטע זאכן און בעטראנקען. די באנצע יידישע קאלאניע איז בעווען. בעווען א זייער פיינער באנקעט וואס מיר וועלן לאנג בעדענקען..

מיר וואונטשן אלע עלטערן און זייער קינדער וויטערדיקן דערפאלג אין זייער שטודיום,אסך נחה און גליק...

סעקרעטארז קאראלא לזקאוויעצקי
בראנקילא

אן אוונט בייַ מאיר יחיאל און קאראלא לוקאוויעצקי

א נאכט מאל,א קליין כאנקעטל ווי מען רופט עס בייַ אונז - לכבוד די בעסט אברהם און פראדיל..אלע זשעלעכאוועך זיינען בעוועז אייַנגעלאדן... פריינד ראטערמאן נעמט דאס ווארט; רייַדט וועגן די בעסט,דערמאנט אונזער שטעטל,אונזער ארבייט און וואונטשט די בעסט א גליקלאכע רייזע און ניט לאזן אונז ווארטן פיר צענדליק יארן אף זיי...

אברהם ,דער באסט דערמאנט די הייליקע ארבייט פון איין מענטש, אונזער אלעמענס ליבער פריינד לייבוש,די הארץ-צענטראלע וואס האט בעשיקט הונדערטער פעק מיט שפייז גלייך נאכן חורבן...און אינספירירט אונז אלע אין פארשידענע פלעצער זיך שטעלן אין דינסט פון דער דאזיקע הייליקער מענטשלאכער הילפס-ארבייט.... לאמיר אים וואונטשן לאנגע יארן פון בעזונט און וויטער קאמפן טוען די דאזיקע ארבייט... דאס קאפיטל,לייבוש,דארף נאך בעשריבן ווערן..און ווען עס וועט ווערן בעשריבן,וועט דאס זיין א הערלאך קאפיטל מענטשלאך לעבן.....

פסח לוקאוויעצקי באדאנקט האריצק אלע וואס זיינען דא וואס גיבן אפ כבוד אונזערע ליבע בעסט;אברהם און פראדיל..

עס רייַדט פראדיל און קאראלא;

בייַדע דערמאנען אין דעם זאפטיקן יידישן לעבן פון אמאל און ווי אונזער יוגנט איז בעוועז אין אלע שעפערישע,קעמפערישע כאוועגונגען אין יידישן לעבן... און דאנקען אלע אנוועזנדע.

באלדע כאבערמאן,די ערשטע פארזיצערן פון דער פרויען-גרופע איז כאראנקילא,וואס האט בעטאן וואונדערכארע ארבייט און איז בעווארן א מוסטער פאר אסך אנדערע --- רופט אלעמען וויטער פארזעצן אונזער מענשטלאכער הילפס-ארבייט און ניט פארגעסן אונזערע פיינע טראדיציעס פון אמאל...יידיש לעבן מוז וויטער פארגעזעצט ווערן אומעטום...

מיט בעזאנג וועלט דער אוונט פארענדיקט...

דענקט איר,אז די בעסט זיינען שוין פארטיק - האט איר א טעות.

אדמזיסט האבן מיר בעווארט אף זיי באנצע 40 יאר ----

אן אוונט בייַ באלדע כאבערמאן איז הויז

וויידער אלע פריינט און לאנדסלייט,און נאטירלאך רייידעס און
נאך בעזאנג און פרייד מיט אונזערע ליבע בעסט.. אט אזוי לויפן
די טעג פארבייי מיט אונזערע ליבע בעסט. פארט בעזונט און בייט
אומעטום איבער אונזערע ארטיקע בריסן אלע לאנדסלייט איבער
דער וועלט...

אונזערע טייער און ארטיקע פריינט בנימין און העלענא וואטניק,
צוליב זייער נייי בעבוירן אייניקל האבן בעשאנקען הונדערט 100
דאלאר פאר אונזער ארכייט (50 פאר דער ליי-קאסע און 50 פאר דעם
בולעטין) מיר אלע באגריסן זיי און וואונטשן זיי אסך נחה און
גליק,א ברינגע דערציונג טייערע פריינט....

אייער פיינע באשטייערונג דארף זיין א מוסטער פאר אסך אנדערע.

קאראלא לוקאוויעצקי

די טאכטער פון די וואטניקס האט בעבוירן א צווילינג (כן ירבו)
א יינגעלע און א מיידעלע,וואונטשן מיר דעם טאטע און מאמע און
דעם זיידן און באבען,משה און עווא רינגוים,אויך די עלטער -
באבע,לאה ציבולקעוויטש,צו דערלעבן כאפן א טענצל אף זייערע
חתונות.... די זשעלעכאוועך גרופע אין בארענקיללא

סעקרעטארן קאראלא לוקאוויעצקי

צו דער בראדאירונג פון כיימ,א זון פון אליהו און עווא
ראטערמאן,וואונטשן מיר די עלטערן און דעם זיידן און באבן,די
ארמאנס,אסך נחה און גליק.

די זשעלעכאוועך גרופע אין בארענקיללא

מזל טוב אונזערע טייער ראטערמאנס צו דער בראדאירונג פון
זייער בערטן זונדעלע -אסך נחה און גליק,טייערע פריינט...
ער האט זיך זייער גוט אויסגעצייכנט אין דער יידישער שול דא,
און איצט פארט שטודירן אין אוניווערזיטעט אין באגאטא....
גאלדע באבערמאן == מאטעס באבערמאן ==רעבעקא ==מאיר יחיאל
קאראלא =לבקאוויעצקי == שמואל און חוה העפנער == פסח און
ראקעל לוקאוויעצקי === מארקוש און פאלעט לוקאוויעצקי ===
סימאן און פאני העפנער ===

די פריינט לערנערס מ און מ צו דער בראדאירונג פון זייער זון
כולייא - אסך נחה און דערפאלג אין זיין וויטערדיק לעבן....
אויך דער באבע לאה ציבולקעוויטש,א וועלט מיט פארגעניגן...

זשעלעכאוועך גרופע קאראלא סעקרעטארן

****

פרײנט שרײבן: ברוך דרעזנער בּאָגאָטא, קאָלאָמבּיע

דערהאלטן דעם נומער 17. איבערריק צו זאָגן, אז עס איז פשוט, א פרעכטיקע אויסגאבע, אין אויסזעהן און, נאכמער, אין אינהאלט. עס קומט דיר, טײערער שאָלעק, א הארציקן דאנק וואָס דו באשיינסט אונז פאר דער וועלט... און לאָמיר געדענקען-אז גאָר ניט לאנג, ארום יאָר 64 וועהן איך האָב דערהאלטן בריוולאך פון לייבושן און מלכהלען, אז מען גיט ווידער באנייען דעם „בולעטין"-בין איך געווען גליכגילטיק, און אפילו קעגן...איך האָב דאן געשריבן: אז עס גיים מיך וויניק אָן, צי עס וועלט געבוירן א קינד צי א שמחה בײ עמיצן פון די זשעלעכאָווער.. נו ווי איך מיך מודה זײן (דו זאָגסט דאָך אליין, אז ענדערן א מינונג, איז ניט קיין פארברעכן...) אז איך האָב געמאכט א גרויסן טעות... לאָמיר זיך ניט נארן, זשעלעכאָוו האָט ניט ארויסגעגעבן צופיל גרויסע געלערנטע ...אונזער יוגנט האָט ניט געהאט קיין מעגלאכקײט, צו פרי האָבן מיר באדארפט ווערן פרנסה-געבער...און כאָטש מיר האָבן געוואָלט איבערבויען אונזער וועלט --אָבער, קיין גרויסע אמתע בילדונג האָבן מיר מיט זיך ניט מיטגעבראכט....

איז פאר מיר, פונקט ווי אלע זשעלעכאָווער א כבוד צו האָבן אזא אינפאָרמאַטיון זשורנאל ווי דער בולעטין...ניט ווערן מיר געוואויר פון אונזערע נאָנטע נאָר פון אסך געשיינישן אין ייִדישן און אלגעמיינעם לעבן וואָס מיר וואָלטן קיינמאָל ניט געוואוסט...

מיט אנדערע ווערטער: דער בולעטין איז פאר אונז א קוואל פון אלגעמיינעם און ייִדישן ווישן. געבענטש זאָל זײן אונזער טייערער און חשובער פריינט דר׳ קלעפפיש וואָס דערפרישט אונז מיט זיינע שריפטן... און בין זיכער, אז אויך זיין מיטארבייטערשאפט האָט „עפעס" צו טאָן מיט דיין פריינטשאפט מיט אים.... אויך דיין ארטיקל „טראכטונגען" האָט מיך, פונקט ווי אסך, אבּיסל צעזודערט.....די „שריפטלאך" ווי הענעך מאזשע פלעגט זאָגן (עה) הויבן אָן ארבייטן. און געבענטשט זאָלט איר אלע זײן, וואָס איר דערגאנצט און דערפילט אויס יענעם טיל וואָס מיר האָבן אין קליינעם שטעטל ניט געהאט...זײט געשטארקט, טייערע....

****

****

פריינט שרייבן :

חשובער פרינט קלעפפיש.

איך וויס נים צי איך קאן אויסדריקן אלץ וואס איך וויל אייך זאגן, אין מיין נאמען און אין נאמען פון אלע זשעלעכאוועך,צעשפריט,אין פארשידענע לענדער און שטעט..אייער נאמען,אייערע ארטיקלן אין אוזער בולעטין,גיבן צו חשיבות אוזער שריפט. מיר האלטן עס פאר א גרויסן כבוד אייך צו האבן אלס א שטענדיקן מיטארבייטער. און מיר האפן,אייך צו האבן אסך,אסך יארן מים אונז און באשיינען אונזעג שריפט מיט אייער וואגיק און שפפערייש ווארט און געדאנק.

אייער ליבוש שיקאגא

****

מיין ליבער פרינט רב דר' העשיל קלעפפיש

דערהאלטן דעם בולעטין נומער 17 און נים געקאנט זיך אפריסן, פון אייערע ארטיקלן וי אויך פון די ארבייטן געשריבן וועגן אייך. איר האט דאס כשר פארדינט...איך האב געהאט דעם פארגניגן צו זיין נעבן אייך פאר יארן אין קאסטע ריקע. איך האב אמאל,בי א זיצונג פון דער פארוואלטונג געזאגט; אז וואויל איז אונז,וואס מיר זיינען חסידים פון חרב דר' קלעפפיש.. מיר,דא אין קאסטע ריקע האבן זייער פיל געלערנט פון אייך וואס מיר וועלן קיינמאל נים פארגעסן. איז,דעריבער, פאר אונז אלע דא געווען א פרייד צו זעען, אונזער בולעטין נומער 17 געווידמעט אייער פערזאן; איר האט דאס, וי גענאגט,כשר פארדינט. איר האט דערהויבן אונזער שריפט אין די אויגן פון דער "דישער וועלט,און דערמים צוגעגעבן פרעסטיזש און אנזעען אונזער משפחה. *********

וויל אויך אין מיין נאמען און אין נאמען פון אונזער פאמיליע אייך אויסדריקן א דאנק פאר די הארציקע וועלטער וועגן אשר וויסלעדער...ער האט שטענדיק געהאט פאר אייך דעם גרעסטן רעספעקט און דרך ארץ..זיינען אייערע וועלטער א מאנומענט אף זיין קבר...מיינ בעסטע וואונטשן אייך,טייערער פרינט. דוד וויסלעדער

****

****

****

פרײַנט שרײַבן :

חשובער פרײַנט דר קלעפפיש.

ביז היינט נים געהאט דעם כבוד אײַך צו באקענען פערזינלאך. אָבער,איך קען אײַך פון אײַערע ארטיקלן וואָס באשיינען אונזער שריפט פאר יאָרן.. אײַערע ארבײַטן : וועגן ייִדישע וויי אויך אלגע- מיינע פראָבלעמען,זיינען פון די ערשטע צו וועלכע מען כאפט זיך ליענען,אומעטום.. מיר קומען איצט צוריק פון ישראל,וואו מיר האָבן געהאט א געלעגנהײט צו רײדן מיט די מערסטע אונזערע זש. און מיר ווילן,אז איר זאָלט וויסן,אז איר זײנט זײער און זײער חשוב בײַ אלעמען מיט אײַער שעפּעריש וואָרט. אויך געוווען א פארגעניגן דורכן בולעטין צו באקענען זיך מיט אײַער שטעטל און, איבערהויפט מיט אײַערע נאָנטסטע וועמען לעבנס זיינען אזוי ינג פארשניטן געוואָרן..איר זײנט אונז געוואָרן זײער און זײער נאָנט און מיר וואונטשן אײַך אסך יאָרן צו זײן מיט אונזער משפחה - זשעלעכאָווו....

מלכהלע און אברהמל פרוכטענבערג ברוקלין

****

טײַערער פרײַנט קלעפפיש.

געהאט א זײער גיסטיקן פארגעניגן פון דעם בולעטין נומער 17 געווידמעט אײַער פערזינלאכקײט. אונזערע לײַענער דאָ,אין בראנקילא לאנדסלײט און פרײַנט(מיר האָבן דאָ א היפש ביסל פון זיי וואָס אויך זיי,פונקט ווי מיר אלע...)קוקן זיך מיט יעדן ארטיקל אײַערס. מאנכע לײַענען מיר צווישן און מער מאָל..נים,חלילה,וואָס אײַער סטיל איז א שווערער,חלילה,נאָר ווײל מיר ווילן נים פארגעסן אפילו א קליינעם טייל פון אײַערע ארויסגעזאָגטע געדאנקען...געדאנקען - פון וועלכע מיר אלע לערנען זײער פיל. איר ברענגט כבוד אונז אלעמען.. זײַט געשטארקט און גיט אַן מיט אײַער בײַטראג פאר דעם בולעטין...

קאראלא לוקאָווייצקי בראנקילא

****

פריינט שרייבן ;

טייערער שאלעק. דער בולעטין נומער 17 איז,באמת,א כבוד פאר אלע אונזערע,לאנדסלייט און אויך פריינט. דאָ איז באראנקילא האבן מיר א קריז פריינט,וואס מיר האלטן זיי שוין פאר ערן-מיטגלידער. איר זעט דאך זייערע נעמען בייַ אלע אונזערע אונטערנעמונגען מיט בייַ-שטייערונגען,וואס אסך פון אונזערע גרויסע רייכע לאנדסלייט,מעגן זיך אפנעמען בייַשפילן... עס קומט דיר א גרויסן דאנק פאר דיין מי און ארבייט וי אויך פארן צוציען אזעלכע גייסטרייכע מיטארבייטער,וי דר העשיל קלעפפיש..ער איז א כבוד און מיר גרויסן זיך מיט זיין מיט-ארבייטערשאפט אין אונזער שריפט...מיר וואונטשן אייך לאנגע,לאנגע יארן פון שעפפעריישקייט... איז נאמען פון אונזער גרופע דאָ אין באראנקילא,לאנדסלייט און פריינט ---

סעקרעטארן קאראלא לוקאוויצקי.

טייערער פריינט שאלעק.

איר וועט מיר אנטשולדיקן פאר א טעות וואס איך בעט אייך קארעגירן. די פרעמירטע-דערציילונג מיינע איז געווען געדרוקט אין „עם עובד" וואס איז א זאמל-בוך,נים קיין זשורנאל. איך וויס און פארשטיי,אז צו זיין אלע איז אין פערזאן,שרייבער,רעדאקטאר,קארעקטאר און דרוקער איז אביסל צופיל. לאמיר האפן,אז די לאנדסלייט וועלן אמאל קאנען אייך ארויסהעלפן... אגב,א הארציקן דאנק אייך פאר דערמאנען וועגן מיין געפלאנטן בוך דערציילונגען,וואס איך וויל האפן,אז מאנכע פון די זשעלעכאווער וועלן נעמען אן אנטייל...

דעם בולעטין נומער 17 דערהאלטן. א פראכטפולער נומער. נאך אמאל א הארציקן דאנק אייך.

פערל וויסענבערג -זילבערבערג קאנאדא

די בילדער פון איטשעלן- אן אינייקל פון איטשע מאיר וויסענבערג-וועמעס עלטערן זיינען ינג אומגעקומען -וועט איר געפונען אין היינטיקן בולעטין. מיר וואונטשן אייך אלע אסך נחת און גליק...

רעדאקציע

****

עמא ריגבוים - בראנקילא

איך אליין בין ניט קיין זשעלעכאווערן.
איך קום פון טשעכאנאווע מאזאוויעצק.
איך בין א פרימט פון אייערע זשעלעכאווען אוין אויך א שטענדיקע ליענערן פון אייער שריפט-וועט איר מיר דערלויבן צו זאגן עטלאכע ווערטער וועגן אייער ארבייט..

באמת,שווער צו גלויבן נאך אזא קליין שטעטעלע ווי דאס האט זיך געשאפן אזא בכבודיקן נאמען אומעטום מיט אייער, קודם כל,אייער היילפס-ארבייט פאר העכער 20 יאר ווי בכלל,אנהאלטן דעם משפחה-באנד צווישן אלע וואס זיינען צעשפרייט אין אזויפיל פאר-שידענע לענדער אוין שטעט... עס איז צו באוואונדערן דער אימפעט אוין דינאמישקייט פון אייער משפחה-אלע וואס עס קומט פאר בי אייך,גוטע צי,חלילה,שלעכטע נייעס,אלע ווערט איר געוואויר פון אייער שריפט.

עס לאזט אייך ניט פארגעסן אין דעם אמאל- דאס שטעטל,די יוגנט, ייִדיש פארוואַרצלט לעבן העכער טויזנט יאר אין פוילן וואס ווערט איצט ברוטאל פארשניטן... מיט אייער שריפט ווקט איר אויף,לאנג,שוין כמעט פארגעסענע זכרונות אוין העלפט שאפן מאטעריאל פארן קומענדן געשיכטע-שרייבער פון א לעבן וואס איז שוין מער נישט דא...

מיר האבן געהאט גענוג געלעגנהייטן צו זעען די פרייד דא, וען א גאסט קומט פון ערגיץ,ווערט דא א יום-טוב בי אלע... סען דערזעט וידער דעם אמאל מיט אלע שינקייטן אוין האפענונגען וואס מיר האבן אמאל געהאט,נישט קוקנדיק וואס מיר האבן געלעבט אין זייער שווערע עקאנאמישע באדינגונגען...

אויך אייערע אינטערסאנטע,באלערנדע ארטיקלן האבן אן - אינטערעס אויך פאר זייטיקע פרימט אייערע. אוין מיר וואונטשן אייך,אז זאלט לאנגע,לאנגע יארן קאנען וויטער אנפירן די דאזיקע אינטערסאנ-טע ארבייט...זייט געשטארקט טייערע פרימט אומעטום..

טייערע פרינט פון רעדאקציע.

דערהאלטן דעם לעצטן נומער 17 און וי שטענדיק דורכגעלייענם פון ערשטן ביזן לעצטן זייטל. יעדער נומער ווערט בעסער,סי אין אויסזען און,איבערהויפט,אין אינהאלט. דער היינטיקער נומער גענידמעט מיין אינציק געבליבענעם ברודער פון אונזער משפחה -איז פאר מיר גענען א טיפע איבערלעבונג...אונזער משפחה וי אויך אונזער קליין שטעטל-גרעסער וי אייראפעער דאך א ידיש שטעטל מים אלץ וואס דאס ידישע לעבן וואס געשאפן...

גענען א גענאר,צוליב דעם רעדאקטאָרס טיפע פארערונג און ליב-שאפט פאר מיין ברודער,אז דער נומער,אפשאצונג,זאל ארויס סובייקטיוו. בין איך,באמת,איבעראשט פון דעם אביעקטיוון און פיינעם נומער... עס פעלט אויך נים א חיפש ביסל ערודיציע אין שאלעקס ארטיקל - טראכטונגען. איר מעגם דאס ליענען,פונקט וי די אנדערע ארטיקלן-מער וי אינמאל. עס וועט אייך,חלילה נים שאטן..

איך באגריס אייך האריק אייער משפחה זשעלעכאוו,וי אויך די יחידים וואס ליגן אריין אזויפיל ארבייט צו דערמעגלאכן אזא פיינע שריפט אין ידיש פאר יאָרן. זיים געשטארקם טייערע פרינט..

איך שיק אייך צו(וי יעדעס יאָר) 10 דאלאר . מיאמי פלאָריידא

גיטעל יחסן-קלעפפיש - די שוועסטער פון אונזער חשובן און טייערן מיטארבייטער דר העשיל קלעפפיש. זי איז אויך געווען די פרוי פון אונזער ינג פארשטאָרבענעם מיטארבייטער י. יחסן עה.

טייערער פרינט העשיל קלעפפיש...

אונזער גרופע דא אין בראנקילא,וויל אייך אויסדריקן די הארציקסטע ברכות פאר אייער באשיינען אונזער שריפט. נים בלויז אונזערע זשעלעכ. נאר אינטעליגענטע לייענער דא פון ידישן וואָרט זיינען פשוט איבער-ראשט,אז מיר,אזא קליינע משפחה זאל קאָנען אָנהאלטן אזא פיינע שריפט אזויפיל יאָרן. און אייער פיינער ביטראג דערהויבם אונזער שריפט. זיים געשטארקם און טראָגט צו אייער באלערנד און וויכטיק וואָרם צו אונזער בולעטין. גרופע זשעלעכאוועך בראנקילא -קאראלא

א באנקעט לכבוד די נסמ

ד"נסמ"ק,דעם 27טן מאי איז אין די שיינע זאלן פון "בני-ברית" פארגעקומען א פייערלאכער קבלת פנים פאר די חשובע געסט פון אויסלאנד: מלכהלע און אברהמל פרוכטענבערג,פון ניו יארק,ג. גאלדשטיין פון בראזיל,שמואלקע האכגעלערנטער מיט זין פאמיליע פון אויסטראליע,שלמה בארנשטיין פון פוילן, די לעצטע צוויי,גע- קומען זיך באזעצן אין ישראל.

געווען אן עולם פון ארום א הונדערט פארזאמלטע לאנדסלייט. פריינט אריה לעדערמאן,סעקרעטאר פון דער גרופע אין תל אביב, עפנט דעם פייערלאכן אוונט מיט רירנדע ווערטער שטעלט זיך אפ אפן חורבן פון די לעצטע יאר,וואו א דריטל פון אונזער פאלק,איז פארטילקט געווארן-און די וועלט,אפילו,די"אנשטענדיקע" האט גאר נים געטאן אפצושטעלן די שחיטה פון א גאנץ פאלק..

מיטן אויפקום פון דער מדינה,קומען יעדן פון דער גאנ- צער וועלט,פון 79 לענדער זינען זיי געקומען צו וועלן איינגע- לידערט אין אין גאנץ,משכחה פאלק וואס וועט זיך מער נים לאזן מארדן. "דיש לעבן טאר נים זין הפקר... די זעקס טאגיקע- מלחמה האט ארויסגערופן רעספעקט פאר אונזער מדינה..נים בלויז

****

בי אונזערע שונאים-נאר אויך בי אונזערע בריידער אין אויסלאנד.
די יידן אין דער מדינה חאבן באוויזן,אז זיי ווייסן דעם ווערט פון אן
אייגן,פרי און אומגעשטערט לעבן. זיי ווילן זיך פארטיידיקן בייזן -
לעצטן טראפן בלום-זאל עס נית קומען צו דעם. עס קומען טוריסטן-
בלויז כאפן א בליק,אנזאפן זיך מים פריד חאט די מדינה חאט דא
אויפגעטאן,און מיר חאפן,און זיינען זיכער,אז מאנכע ווילן בליבן
שטענדיקע איינוואוינער דא און צוזאמען מים אונז בויען דעם ייִדישן
שטאם...

****

צום שלום ריידט ער זייער הארציק ווען אלע געסט. יעדער,
אף זיין שטייגער העלפט צו דער גאנצקייט פון דער משפחה זשעלעכאוו,
וואס האלט שוין אן יארן. און נית בלויז דאס אליין,מיר ווייסן,אז
אונזערע לאנדסלייט פארנעמען חשובע פלעצער אין דעם געזעלשאפט-
לעבן אין די לענדער וואו זיי וואוינען און זיינען א כבוד פאר
אונז אלע אומעטום. אומעטום„שפינען מיר דעם גאלדענעם פאדים-
ען די פרעסע האט ווען אונז געשריבן. מיר גרויסן זיך מים דעם,
אבער,מיר ווייסן,אז נאך זייער פיל האבן מיר נאך צו שאפן...
ספעציעל,באגריסט פריינט לעדערמאן,די סטיפענדיע-אקציע אפן
נאמען פון אונזער יאסל "גליאקי" ע"ה וואס האט דערמעגלאכט,אז א
טייל פון אונזערע קינדער זאלן קאנען קריגן א חעכערע אקאדעמישע
דערציונג... ער האפט,אז די געסט ווילן מיטנעמען מים זיך גוטע
אינדריקן פון אונזער לאנד און פון דער ארבייט פון אונזער גרו-
פע. עס ווערן אויסגעטיילט די משעקן פאר די סטודענטן בי גרויסע
אפלאדיסמענטן און יעדער ווערט אויסגערופן ביים נאמען. יעדער
סטודענט באדאנקט וואריים דעם פרעזידענט און דעם גאנצן פרעזידיום
וואס האט דאס דערמעגלאכט פאר זיי. **********

דאס ווארט קריגט חוה יאסני ,די פרוי פון אונזער יאסני ע"ה
זי שטרייכט אונטער די ויכטיקייט פון דער ארבייט פון דער זש.משפחה
איבער דער וועלט און ספעציעל,ישראל. דאס איז,באמת,די אינציקע
לאנדסמאנשאפט צווישן אלע וואס זי קען,וואס זיינען פארבונדן צווישן

זיך וי אמתע בוידער. " איר מעגט אלע זיין שטאלץ מיט אייער ארגא-
ניזאציע וואס איז א מוסטער פאר אסך אנדערע ריכטונגען לאנדסמאנשאפטן!

פרוי יאסני איז א מיטארבייטערין אין דער "לעצטע נייעס" אין תל-
אביב, און שטעלט זיך פֿאָר אף דער ליטערארישער ירושה פון שטעטל :

י.מ.וויסענבערג, י.לערער און ש.בריינסקי, א יאסני...

זי אלע האבן פאריבּיקט דאס שטעטל, נים בלויז אונזערס, נאר דאס
ייִדישע שטעטל, וואס איז געווען אן אינזל פון ייִדישקייט, רעליגיעזע און
וועלטלאכע...אין "מין היים" האט לערער אויסגעזונגען דאס געזאנג
פון דער ייִדישער היים. ער האט פארמאגט א זייער צארטע נשמה און א
וואונדערבארע וויזיע, ער איז פארבליבן דער דיכטער פון אמתן ייִדישן
שטעטל און ייִדיש נשמה-לעבן. זי באגריסט די סטיפענדיע-אקציע,
אפן נאמען פון יאסל יגליצקי ע"ה וואס דערמעגלאכט אונזערע קינדער
וויטער פארזעצן זייער שטודיום.. זי דאנקט אויך דעם קאמיטעט וואס
האט צוגעטיילט אירע קינדער סטיפענדיעס..אירע וועלטער ווערן שטארק
אפלאדירט פון אלעמען... ******************

עס ריידן דאן די געסט : מלכהלע, אברהמל פרוכטענערג, גדליהו
גאלדשטיין, שמואלקע לערנער, שלמה בארנשטיין...אין קורצע וואריאנט
ווערטער, טיילן זי זיך מיט דער פרייד און טיפע איבערלעבונגען וואס
זי נעמען מיט אהיים וואס זי וועלן לאנג, לאנג געדענקען..און וואריאנט.

פארן שליסן דעם אונט, האט הערש לייב דער זשעלעכאוער באריכטער
קינסטלער, מהנה געווען דעם עולם מיטן ליד " אלי אלי למה עזבתני"
פארענדיקט אונטערן רויש פון אפלאדיסמענטן פון גאנצן עולם...

איך, פון מין זייט, וויל הארציק דאנקען דעם קאמיטעט פארן צו-
טיילן מין טאכטער א סטיפענדיע, זי לערנט אין תל אביבער אוניווער-
זיטעט. עס איז אינע פון די שענסטע אקציעס וואס אונזער משפחה זש.
האט אונטערגענומען און מיר האפן, אז די וועט וואס מער פארגרעסערט
ווערן, אז מער קינדער זאלן קאנען אנגיין מיט זייער שטודיום... און
נאך א וואונטש, מינע מייערע פרייַנט, אז אזעלכע אונטן זאלן פארקומען
וואס אפטער, אזעלכע שמחות דערפריישן... יחיאל ראזענבוים

נס-ציונה ישראל ******************************

****

****

פייערלאכער קבלת־פנים פאר די געסט און דאס אויסטיילן די סטיפענדיעס צו סטודענטן אין ישראל. דער פאנד איז געשאפן געווארן אפן נאמען פון יאסל יגליצקי ע"ה (5,000 דאלאר)

****

דער קבלת־פנים איז שוין באשריבן פון אונזער חושבן פרינט, יחיאל ראזענבוים. מיר האבן דא געהאט זייער חשובע געסט: פרוכטענבערגס, אגב, איז מלכהלע פאר יארן די סעקרעטארן פון אונזער גרופע אין ניו יארק, און אויך די פארואלטערן פון אונזער בולעטין. גדליהו גאלדשטיין פון בראזיל, וועמעס בריוטע העכט פאר אלע געזעלשאפטלאכע ארבייטן, איז א כבוד פאר אונז אלע. קאנען און האבן הארץ צו געבן "הלוואי וואלטן דאס אלע אונזערע, אומעטום פארשטאנען און זיך אפגענומען א ביישפיל... פאמיליע האכגעלערנטער פון אויסטראליע וואס וועלן דא בי אונז־פאלנע־בירגער, זאלן זי זיין געבענטשט און מיר דארפן אייך און אלעמען דא האבן, העלפן שאפן, בויען אונזער מדינה. פרינט האבגעלערנטער איז א קינסטלער אף דער בינע־נאך אנגעהויבן אין קליינעם שטעטל פארגעזעצט אין אויסטראליע און מיר האפן, אז אויך דא, אין ישראל, וועט ער דאס וויטער פארזעצן... די פאמיליע וויסקאפ זינען שוין דא פערמאנענט און העלפן אונז מיט אלע ארבייטן. און איצט שלמה באערנשטיין (מענדעלע פון בראנפנס א זון) געקומען פון פוילן און בלייבט דא מיט אונז...

****

פרינט אריה לעדערמאן עפנט דעם אונט, הייסט אלעמען אויפשטיין, באערן די קדושים, די זעקס מיליאן אונזערע אומגעקומענע אין דער היטלער־מארד־עפאכע. אויך די צהל זעלנער און יאסל יגליצקי און אלע וואס אונזער משפחה האט לעצטנס פארלוירן...

ער רידט אויך וועגן דער מלחמה פון די זעקס טעג און וואס האלט נאך אן... און רופט אלעמען צו באזעצן זיך אין ישראל און העלפן בויען, פארשטארקן אונזער אלעמענס מדינה...

אריה לעדערמאן רידט ארום וועגן דעם לעבן פון יגליצקי אין פאנאמא דערמאנט אויך זיינע נאענטע קרובים (גרינבוים און גרושעצקי) אויך אונזער טיערן איזיק לאטערמאן - וואס האבן דערמעגלאכט דעם

****

סטיפענדיע־פאָנד,דערמעגלאכט אונזערע קינדער וויטער פאָרצוצין זײער שטודיום. בײ א פײַרלאכער שטימונג ווערן אויסגעטײלט די משעקן צו די פאָלגענדע סטודענטן:

מרים יאסני _ א טאָכטער פון אונזער וואָלף יאסני עה"

אפרים וויסמאן -סטודענט פון חיפער טעכניקום

שרה ראָזענבוים־חל אביבער אוניווערזיטעט

שרה מלמד -ירושלמער אוניווערזיטעט

אליהו יאסני- געווען פאראטרופער,זון פון וואָלף יאסני עה

יעדער פון די פינף סטודענטן האָט באקומען 400 פונט.

די משעקן זינען פאנאנדערגעטיילט געווארן פון מלכהלע פרוכטענ־בערג פון ניו יאָרק און שרה רוסאק־רובין פון ישראל. אלע דאנקען וואַרציק דעם קאָמיטעט און אלע פריינט אומעטום וואָס דערמעגלאכן די דאָזיקע סטיפענדיעס..

****

חוה יאסניס רייד וועט איר געפונען אף דער זײט (III)

****

עס ווערט אן איבערריש,מען כאפט עפעס אין מויל...און עס קריגט דאָס וואָרט דער פאָרשטייער פון חיפער קאָמיטעט,צבי צוקערמאן. ער שטעלט זיך אפ אף יעדן פון די געסט באזונדער און רופט זיי אלע צו קומען און זיך באזעצן אין ישראל.

די געסט ענטפערן אין קורצע ווערטער,זיערע איינדריקן פון לאנד און זאָגן צו ברענגען זיערע איבערלעבונגען אומעטום וואוהין זיי וועלן קומען...גדליהו גאָלדשטיין זאָגט,אז עס איז א גרויסע זכיה פאר אים צו זיין דאָ און איינזאפן אין זיך איבערלעבונגען וואָס ער וועט קיינמאָל נית פארגעסן.. שמולקע האָכגעלערנטער דערציילט זכרונות פון ייִדישן טעאטער אין זשעלעכאָוו וי אויך אין גרויסן אויסטראליע,געווען איינער פון די ערשטע אין שטעטל צו שאפן א ייִדיש טעאטער און געבראכט פרייד און קולטור אין שטעטל.

פריינט אריה שליסט אפיציעל דעם אָוונט,אָבער דער עולם וויל זיך נית פאנאנדערגין... אריה לעדערמאן ישראל

****

****

די געבענטשטע ארבייט פון די זשעלעכאוער.

****

חוה יאסני ישראל

נאכן חורבן זינען פארבליבן,אחוץ יענע וואס האבן זיך געראטעוועט, גרעסערע און קלענערע גרופעס אין פארשידענע לענדער :ישראל,ניו-יארק,וועסטזועלע,קאסטע ריקע,ארגענטינע,פאנאמא,אויסטראליע,בראזיל און נאך...די אלע צעשפרייטע גרופעס האבן געשאפן א פארבאנד וואס האלט זיך שוין העכער צוואנציק יאר. לאמיר דערמאנען היינט, דעם יענטיקן,די נשמה פון דער משפחה-זשעלעכאוו,לייבוש וויסלעדער...

דאס קאפיטל מענטשלאכע-הילף וואס איז מענטש האט געטאן אין פארלויף פון יאת-דאס דארף נאך געשריבן ווערן..און איך האף,אז עמיצער וועט דאס טאן,פארציכענען,פארביקן אט דאס הערלאך און ריין מענטשלאך קאפיטל.

****

די משפחה האט געשאפן א מאנומענט אפן קבר פון די פארטיליקטע- דאס ,,זכור-בוך" רעדאגירט פון וואלף יאסני ע"ה. מיט נשמה און טיפע פארעונג האט ער,מיט טרערן אין די אויגן צוגעגריים דאס דאזיקע וואגיקע ווערק -וואס איז געלויבט געווארן פון דער פרעסע אלס איינס פון די בעסטע פון דער חורבן-ליטעראטור...עס איז געלעגן הארץ און נשמות פון אלע וואס האבן פארביקט זייערע נאנטע. זיי האבן געשאפן א לי-קאסע וואס מיר אלע ווייסן וואס דאס האט געמיינט און מיינט פאר אונזערע די אין לאנד וואס נוימיקן זיך אין א בריידערלאכער האנט...און איצט - דער ,,סטיפענדיע-פאנד" אפן נאמען פון יאסל ,,גליצקי ע"ה (צוזאמען מיט דער הילף פון זייע נאנטע- גריינבוים פון ארובא און פוינע גרושעצקי פון ניו יארק) און אונזער אייזיק ראטערמאן וואס האט זייער שטארק געהאלפן,אז דער ענין זאל שנעל דערלידיקט ווערן...*****

ווען עס קומען לאנדסלייט פון אויסלאנד,ווערט בי אונז אין לאנד א גרויסע שמחה- א שמחה,באגעגעניש פון נאנטע,הארציקע, זייט געבענטשט טיערע זשעלעכאוער און נעמט מיט אונזערע ברכות צו אלע וואס באטיליקן זיך אין דער דאזיקער הייליקער ארבייט.

פרייַנט שריַבן : אייב און צירל דאָבינס פון לאָס אנזשעלעס.

דעדהאלטן דעם בולעטין נומער 17 און וי מיר זעען וועם עס 20 יאָר זינט עס דערשיינט אייער שריפט. באמת,איז אייך צו באוואונדערן, מיר וויסן נים פון וועלכע לאנדסמאנשאפט,אפילו פון די גרויסע, וואָס טוט אזא וואונדערבארער ארבייט וי איר. היילפס-ארבייט,לי- קאסע און סטיפענדיע-פאָנד..און דאָס אלץ פון א משפחה צעשפרייט, שוין אזויפיל יאָרן אייבער כמעט אלע קאָנטינענטן...שוער דאָס צו פארשטיין,און דערפאר,באגריסן מיר אייך פון גאנצן הארצן...

נאטירלאך פאראן ריין משפחה-ענינים,בילדער,נייעס א א ו.וואָס בלויז לאנדסלייט האָבן אן אינטערעס אין דעם. אָבער,מיר ווילן אייך פארזיכערן,אז מיר,נים קיין זשעלעכאוער לייענען דורך כמעט אלע וואָס עס וועלט דאָרט געשריבן. און פאראן א שלל מיט אינטערסאנטן מאטעריאל וואָס עס לערנט זייער פיל... געשיכטע,פילאָזאפיע,ייִדישע און אלגעמיינע פראבלעמען,געדאנקען-אויסטויש אפילו וועגן ריין פאָליטישע פראגן,אפילו וועגן ייענע,מיט וועלכע מיר שטימען נים אין- ווייל זיי זיינען געשריבן מיט ווישן און קולטור...

אייך אליין בייַ א דרוקער פון פאך. און אייך קען אייך זאָגן פון דערפארונג וואָס עס מיינט צוגריטן,שרייבן און אויפשרייבן,און קאָנטראָלירן יעדעס וואָרט פון 150 זייטיקן זשורנאל - נין,מינע טייערע פריינט,עס גלויבט זיך נים,אז איין מענטש זאָל דאָס קאָנען דורכפירן...זאָלן טאקע געבענטשט זיין זיינע און אייערע הענט,וואָס איר מאכט מעגלאך אזא בכבודיקן זשורנאל צו דערשיינען אזויפיל יאָרן...אייער ארבייט,נייט שוין אריבער די גרעניצן פון א קליין שטעטעלע פאראָרפן ערגיץ ווייט פון א באן--אייער ארבייט ברענגט כבוד און שטאָלץ אלע וואָס האָבן ליב און וואריסען דאָס ייִדישע וואָרט...זייט געשטארקט און געבענטשט מיט אייער וירדיקע ארבייט. מיר שיקן אייך צו אונזער יערלאכן בייַשטייער 10 דאלאר...

****

****

****

****

מ״ערער יהודה און משפחה - מיר זינען אלע אינגעהילם אין טיפן מרויער צום פארלוסט פון דיין טרייען לעבנספרינט -נעמי- שוער צו זאגן אייך וי ווייטיקלאך מיר פילן אייער פיין און צער..איר זאלט אלע מער נים ווינען פון קיין צער און אומגליק.

אין נאמען פון אלע מיטארבייטער פון אונזער בולעטין

די רעדאקציע

שוער מיר אויסצודריקן מיין טיפן און ווייטיקלאכן צער צום טויט פון דיין ליבע פרוי נעמי. דיר און דיין משפחה מיין טיפסטן מיטגעפיל.

אויסטראליע ס. ראם און משפחה

מיר זינען מים אייך,מ״ערע פאמיליע בן שלום,צום פארלוסט פון אייער פרוי און מאמע... מיר זינען דערשיטערם פון דער שווארצער בשורה. ווייסט מער נים פון קיין אומגליק.

חנה און יאסל אשלאק אויסטראליע

אונזער טיפן מיטגעפיל דער משפחה בן שלום צו זייער אומגליק און אומהיילבארן מוראדיקן פארלוסט-זייער מ״ערע נעמי-- איר זאלט מער קיינמאל נים ווינען פון קיין צער און פיין.

אויסטראליע רחל און משה יגליצקי

אונזער מיטגעפיל אייך מ״ערע משפחה בן שלום צו אייער אומפארגעסלאכן אומגליק. מיר זינען מים אייך אין אייער טרויער און צער.

אויסטראליע זינע און מענדל קורצארוש

אייך טרייסטן איז זייער שוער. אוממעגלאך. מיר זינען מים אייך אין אייער גרויסן בראך. זיט געשטארקט מ״ערע פריינט.

אויסטראליע יהודית און חעלחל באראנסקי

אונזער טיפן מיטגעפיל אייך מ״ערע משפחה בן שלום -מיר ווייטיקן מים אייך אין אייער גרויסן טרויער.

אויסטראליע ראזא און הערשל מיאדאוניק

שווער צו פארשטיין טייערע פרייַנט זשעלעכאווער

געלייענט א באריכט וועגן דעם סטיפענדיע-פאַנד, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן מיט דער ירושה פון יאָסל יגליצקיס ע"ה 6,000 דאלאר. און ביז איצט האָב איך נישט געזעען, אז די סומע זאָל פארגרעסערט ווערן זייער פיל...באמת, מיר, נישט קיין זשעלעכאווער איז דאָס זייער שווער צו פארשטיין און באגריפן...איר וועט מיר מוחל זיין מיין דרייסטקייט--- אָבער, צו אייך, אזא גרופע וואָס האָט זיך געשאפן א נאָמען אין דער ייִדיש קולטורעלער וועלט, אויסער אייער משפחה -מע"ג מען, דארף מען יאָ האָבן טענות און פאַדערונגען..וויל איר האָט באוויזן וואָס איר קאָנט אויפטאָן, סיי אפן געביט פון חילפס-ארבייט און ווי אויך אפן געביט פון ארויסגעבן אזא פראכטפולן זשורנאל שוין העכער 20 יאָר...

טענה נומער איינס -- וואו זיינען אלע רייכע זשעלעכאווער, און פארוואָס מען מיר, אומעטום, אין כמעט אלע לאטיינישע לענדער, וואו זיינט איר מיט אייערע בישטייערונגען לטובת דעם סטיפענדיע פאַנד, צו דערמעגלאכן די קינדער פון אייערע בלוט און פלייש, קינדער פון אייער שטעטל זאָלן אויך קאָנען קריגן א הויכע אקאדעמישע דערציונג אין ישראל... מיר ווייסן, אז איר גיט אויס שווערע טויזנטער צו לערנען אייערע קינדער... טוט איר א טראכט, אז אויך יענע, ארימע, קינדער מיט א ווילן צו לערנען, נאָר האָבן נישט די מעגלאכקייטן פינאנציעל, אז אויך זיי, האָבן די זעלבע רעכט, און איר קאָנט און דארפט, מוזט העלפן ???? אדרבה טוט א טראכט וועגן דעם...*****

טענה נומער צוויי..אָט בין איך אן ארבייטער. און שיק צו מיין בישטייערונג יעדעס יאָר, פארן בולעטין 10 דאלאר. חלוואי וואָלט איך געקאָנט שיקן מער --אָבער איך זע, זשעלעכאווער פון די לאטיינישע לענדער, כמעט אלע רייכע, מאנכע, מיליאָנערן, "דערלויבן-" זיך צו געבן נישטיקע 5 דאלאר א יאָר.... און איר שעמט זיך גאָר נישט ???

*****

****

איך הויב אָן צוזיפלן, צי אלע אייערע לייענער ארום 400 (כּן יאָרבוי)
לייענען דעם זשורנאל אלץ וואָס עס ווערט דאָרט געשריבן..אנים, וואָלט
איך און אנדערע, נים קיין זשעלעכאָוער, באדארפט שטעלן אָט די דא-
זיקע פראגעס...ווייל איר וואָלט פארשטאנען און אָפגעשאצט דעם ווערט
פון אזא אויסגאבע פאר אייך און פארן ייִדישן וואָרט אומעטום...

****

וי גוזאָגט, מיינע טייערע פריינט, איך וויל דאָ, חלילה, קיינעם
נים אָנרירן פערזינלאך- חלילה-וחס -אָבער וי א פריינט צו
פריינט, איך בין א לייענער פון בולעטין כמעט פון ערשטן
נומער און גוזעהן אייער נאָבעלער ארבייט צו העלפן---
אייער וואריאקייט צו פריינט וואָס קומען אייך באזוכן---איך אליין
האָב אויך "אריינגעכאפט" היפש ביסל פון אייער האָרציקייט ---
דערלויב איך מיר אייך צו שטעלן די דאָזיקע הארבע (אָדער, לייכטע)
פראגעס, און בין זיכער, אז עמיצער פון אייך טייערע פריינט, וועט זיך
פארטראכטן וועגן דעם... ---------- א. ל. ניו יאָרק

מיינע האָרציקע וואונטשן צו אייער גרויסן יום-טוב...
צוואנציק יאָר א ייִדישער זשורנאל -דאָרף זיין א גרויסער טאָג,
פאר אלע ליבהאָבער פון ייִדישן וואָרט...

(דער שרייבער פון דעם ארטיקל איז באקאנט דער רעדק
און איז א נאָנטער פריינט פון אסך זשעלעכאָוער פאר יאָרן)

****

נאטירלאך, איך זע עטלאכע (יאָ, עטלאכע בלויז) וואָס שיקן צו
יעדעס יאָר צו 100 דאלאר און צו 75 -50 און 25 -ער און גראָד
מאנכע פון נים קיין זשעלעכאָוער---אָבער דער גרעסטער טייל, איז
זייער, זייער ווייט פון דעם ....פארוואָס ???

****
****
****

דערהאלטן בעלט פון אברהם ייגליצקי - וועגעזועלע;

פארן בולעטין 1969 ----

בריידער פישער	20 דאלאר		
יאסל ראזענבערג	5	פאר פאטאס;	
מלך ראזענבערג	5	אברהם ייגליצקי	5 דאלאר
דינה נירענבערג	5	מלך ראזענבערג	10
דר חיים ייגליצקי	5		15 דאלאר
יוסף רייכענבערג	5		
רחל רייכענבערג	5		
מאקס בייגעלמאן	5		
	60		

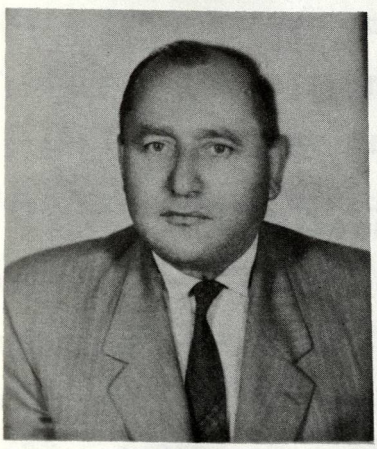
צוזאמען 75 דאלאר

פארן ספעציעלן פאנד;

		רחל רייכענבערג	5 ד.
בריידער פישער	10 דאלאר	א ייגליצקי	5 ד
יאסל ראזענבערג	5	מלך ראזענבערג	5
דינה נירענבערג	5		35 דאלאר

און איצט טרויריקע נייעס ---

יאסל ראזענבערג טויט. געבאנגען אין באס,א פאל,און שוין א מענטשנס לעבן אויסגעלאשן.... יאסל ראזענבערג 1907 -1969

מיר די לאנדסלייט און פרייגנטזייגע זייגען זייער דערשלאגן פון דעם אומגעריכטן טויט... און בראד,אין די בליענדסטע יארן זייגע..נואר געפון איך די טרייסט וועדטער פאר זייגע נאנסטע ? מיר אלע זייגען מיט אייך,טייערע,אין אייער גרויסן בראך.

וויסט ניט מער פון קיין צער....

פאר דער גרופע לאנדסלייט און פרייגנט

אברהם ייגליצקי --- וועגעזועלע

מיר אלע לאנדסלייט איבער דער וועלט,טרויערן אף אייער גרויסן און אומהיילבארן אומגליק טייערע פרייגנט ראזענבערג. איר זאלט קיינמאל מער ניט וויסן פון קיין אומגליק...

רעדאקציע

אונזערע טייערע פרײנט חנה און יאסל א האַרציקן מזל טוב און איר זאָלט דערלעבן צו פירן זי צו דער חופה. די עלטערן -א גרינגע דערציונג... זינע און מענדל קורצאַרזש

אונזערע האַרציקסטע ברכות אונזערע טייערע חנה און יאסל צום גע- בורט פון אייער ערשט אינ׳קל. די עלטערן און דאָס טעכטערל-אסך נחת און גלי׳ק און א גרינגע דערציונג...

חנה און יאנקל גאָלדמאן

אונזערע האַרציקע ברכות אונזערע טייערע חנה און יאסל צו אייער שמחה,אייער ערשט אינ׳קל. די עלטערן -א גרינגע דערציונג און איר זאָלט דערלעבן זי צו פירן צו דער חופה...

חנקע און איטשע צאצקעוי׳טש

מזל טוב אונזערע טייערע חנהאון יאסל צו אייער ערשט אינ׳קל. די עלטערן- א גרינגע דערציונג און אסך נחת און גלי׳ק..

רות און מאיר וועגגער

אונזערע האַרציקסטע וואונטשן אונזערע טייערע חנה און יאסל צום געבורט פון אייער ערשט אינ׳קל.. א גרינגע דערציונג און אסך נחת אי״ך און די עלטערן...

זשעניע און ישראל נישטעטער

א האַרציקן מזל טוב און א וועלט מיט גלי׳ק אונזערע טייערע חנה און יאסל. די עלטערן - א גרינגע דערציונג און איר זאָלט דערלעבן זי צו פירן צו דער חופה....

רעגינע און מאיר קורצאַרזש (קאר)

טייערע פרײנט...אינטערסאנט צו וויסן,פאר וואָס אין אויסטראַליע אז עס קומט פאָר א שמחה קריגן מיר שטענדיק אריין עטלאכע צענדלי׳ק באגריסונגען--פארוואס זאָלן די אנדערע גרופעס זי׳ך ניטאָפענעמען א בי״שפי׳ל ???? מלכהלע פארוואלטערן...

אויסטראליע האָט וואַרט:

א הארציקן מזל טוב אונזערע טייערע פריינט און לאנדסלייט,חנה און יאָסל אָשלאק צום געבורט פון זייער ערשט איניקל(כן ירבו...) די עלטערן,די באָרדענס און די אָשלאקס -אסך נחת און גליק און דערלעבט צו פירן זי צו דער חופה....

זשעלעכאוער גרופע אויסטראליע מעלבאָרן

אונזער ליבן ברודער און שוועגערן - א הארציקן מזל טוב און אסך נחת פון אייער ערשט איניקל...די עלטערן- א גרינגע דערציונג..

עוא און גדליהו אָשלאק

אונזערע ליבע קוזינען חנה און יאָסל -מזל טוב און א וועלט מיט נחת צו אייער ערשט איניקל(זאָלן זי זיך מערן...)אסך גליק.

יהודית און וועלוול באָראָווסקי

אונזערע ליבע פריינט חנה און יאָסל -מזל טוב צום געבורט פון אייער ערשט איניקל. איר זאָלט דערלעבן זי צו פירן צו דער חופה- און מיר אלע זאָלן זיין דערבי...

פרידע און יעקב וויסקאָפ

מינע האַרציקסטע ברכות טייערע חנה און יאָסל צו אייער גרויסער שמחה-אייער ערשט איניקל. די עלטערן,דאָס טעכטערל -אסך גליק.

ס ראָט און משפחה

אונזערע טייערע פריינט חנה און יאָסל אונזערע האַרציקע ברכות צו אייער שמחה. דערלעבט זי צו פירן צו דער חופה אין נחת און גליק. די עלטערן - א גרינגע דערציונג...

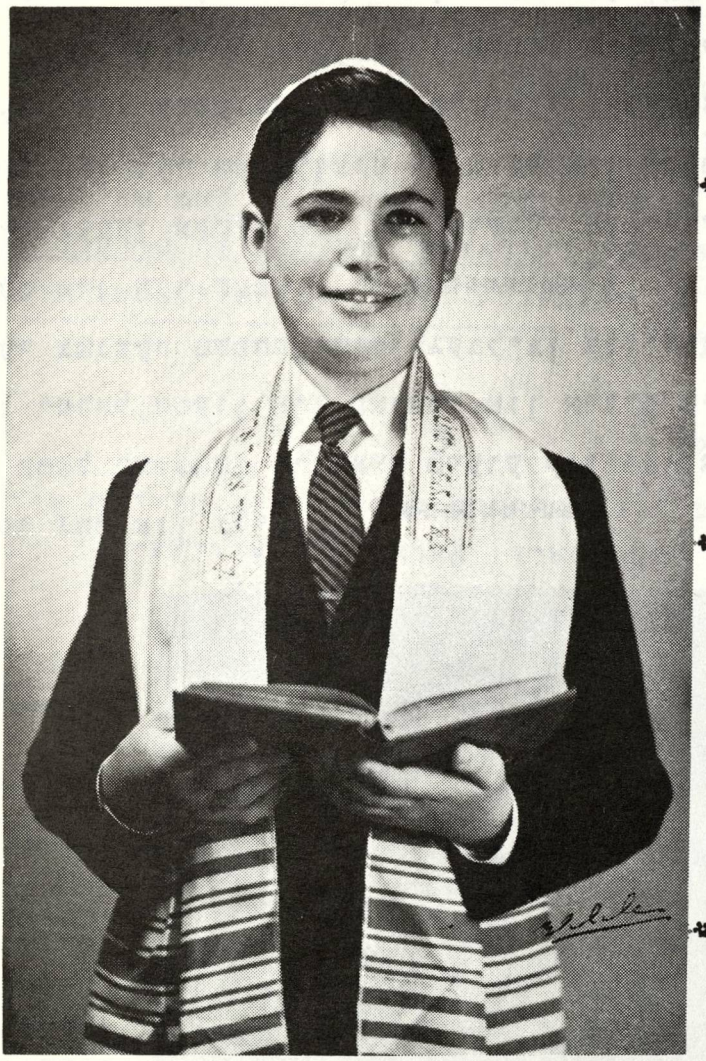
רחל און משה יגליצקי

אונזערע טייערע קוזינען -מזל טוב און א וועלט מיט גליק פאַרן איניקל,עלטערן און מאקע אייך,חנה און יאָסל-פון וועמען די שמחה האָט זיך אָנגעהויבן.... כעלא און אהרן באָראָווסקי

Bar Mitzvah

מזל טוב דוד ראכווערגער

דודל ראכווערגער איז דער זון פון משה און הענטשיטא. וואונטשן מיר דעם חתן בחור, די עלטערן, דער באבע, באבעס און זיידעס, דער גאנצער משפחה, טאקע אלע, א גליקלאכע שמחה און איר זאלט אלע דער-לעבן צו פירן אים צו דער חופה אין א מזלדיקער שעה....

די שמחה וועט פארקומען דעם 30טן אויגוסט אין יידישן צענטער אין סאן כאסע קאסטע ריקע...

אין נאמען פון אלע לאנדסלייט איבער דער וועלט, טייערע פריינט, אלע אונזערע הארציקע ברכות...נים אלע קאנען קומען --באבער מיר וועלן זיך פריען מים אייך....

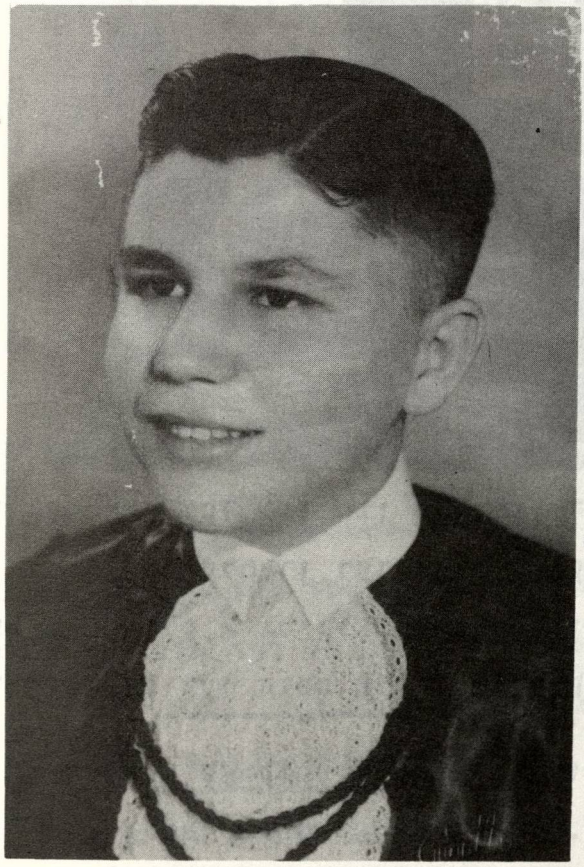
****

איטשעלע בארען - א זון פון אייזיק און לאה

אין בראזיל, וואָס גראדואירט אלס אינזשעניר מיט די העכסטע אויס-צייכענונגען.. וואונטשן מיר דעם חתן בחור און די עלטערן, אסך נחת און גליק. איטשעלע הייסט נאָכן זיידן-איטשע שימעלעס, א נאָמען וואָס ווערט דערמאָנט אין וויסענבערגס שטעטל. דער זיידע וואָס געוומען אן אקטיון אנטיל אין דער רעוואָלוציע בי אונז אין שטעטל אין 1905. שפעטער, אויך געזעסן אקטיו אין דער ערשטער טעאטער-גרופע וואָס דאן געשפילט אין דער שאפע... **********

פון דער גאנצער משפחה, זינען געבליבן בלויז די דרי בריידער: שאלעק - אין ישראל, שמעון אין פאנאמא און אייזיק אין בראזיל...

נאָך אמאל וואונטשן מיר אייך טייערע קוזינען, איר זאלט וואָבן פון אים אסך נחת און גליק.... **********

****

****

****

****

דערהאלטן בעלט פארן כולעטין! גיטעל יחסן,א שוועסטער פון

אונזער חשובן דר׳ קלעפפיש - 10 דאלאר. מיאמי ....

יצחק אייזן - ישראל - 15 "(בעוואוינט אין פאנאמא)

פון אריה לעדערמאן	30	דאלאר	הל אביב
ש גליקמאן	38	"	חיפה
רבקה קאנער לאס אנזשעלעס	5	"	
מרדכי שפייזמאן	10	"	
דאבינס,פריינט פון די זשל.	10	"	לאס אנזשעלעס

מיר האבן פארצעטן צו דערמאנען אין אונזער פריערדיקן באריכט פון בראנקילא די פאלגענדע וואס האבן בייגעשטייערט...

אלפרעדא שטעקל	30	דאלאר
שמעון גובערעק	10	"
פסח לוקאוויעצקי	5	"

אנטשולדיקט אונז טייערע חבריס און פריינט און ספעציעל, אונזער טייערע סעקרעטארן קאראלא לוקאוויעצקי

כיים באנקעט לכבוד די געסט אברהם און פראדיל ראכווערגער געזאמלט 195 דאלאר ,א העלפט פאר אונזער שריפט און א העלפט דער לייב-קאסע.. די נעמען וועט איר געפונען צוזאמען מיטן באריכט און פאטא פון באנקעט.... בראנקילא ....

א הארציקן דאנק אלע פריינט,אונזערע טייערע בעסט און אונזער אומדערמידלאכע סעקרעטארן קאראלא...

פארוואלטערן מלכהלע ברוקלין

אויך דערהאלטן פון קאראלאן 10 דאלאר פאר דער פאטא און 12 פאר דער באגריסונג פון די ראטערמאנס אין בראנקילא,קאלאמביע.

דערהאלטן פון די ראזענבערגס 10 דאלאר פארן כולעטין און 6 דאלאר פאר מיטגעפילן. פון די שידלאוויצעס 5 דאלאר

דערהאלטן פון פרידע און הערשל אלטמאן פארן בילד פון זיי אומגעקומענעם ברודער און שוואגער זייערן.... 10 דאלאר

נאך אמאל,אונזערע הארציקע מיטגעפילן טייערע צו אייער גרויסן אומגליק....

****

דערהאלטן בעלט פארן בולעטין... ירחמיאל כאבערמאן,בעקומען

אלס קליין ייִנגל קיין קאלאמביע,אבער ער פילט זיך ווי א "פאלנער" זשעלעכאוועך און ביישטייערט זיך 20 דאלאר פארן יאר 1969 פונקט ווי יעדעס יאר.. אונזער האריקן דאנק טייערער פריינט... קאראלא לוקאוויעצקי סעקרעטארן

==========

אונזערע טייערע פריינט; אלטמאנס און סטאווסקים - אונזערע האריקע ברכות צום געבורט פון אייער אייניקל דבורהלע... די גליקלאכע עלטערן -אברהם און חנהלע,און דעם מיידעלע, א בריינגע דערציונג און אסך נחת...

זשעלעכאוועך גרופע כאראנקילא

סעקרעטארן קאראלא לוקאוויעצקי

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

שמחות ביי אונזערע פריינט ! די קורצארזש און גראסבערגס אין אויסטראליע לאזן וויסן און לאדן איין אלע פריינט צו דער פארלאבונג פון זייערע קינדערלאך - פיטער און בעלא, וואס קומט פאר דעם 27טן יולי 1969.. נעמט צו טייערע אונזערע האריקע ברכות....

רעדאקציע

אונזערע האריקע ברכות טייערע פריינט צו דער שמחה פון אייערע קינדערלאך. א שאד וואס מיר קאנען ניט זיין מיט אייך... סיי ווי, וועלן מיר זיך פרייען מיט אייך...

הערשל,פרידע,שלעק און אבהר...

---

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

מר. און מרס. מ. קארטשאש

און

מר. און מרס. ל. גראסבערג

האבן דעם כבוד אייך איינצולאדן צו דער

פארלאבונג פון זייערע קינדער

בעלא און פיטער

די אויפגאבע קומט פאר אין

מעלבורן טאון הויז, 701 קוזנעטסקן סטריט

Mr. and Mrs. M. Korczasz

with

Mr. and Mrs. L. Grossberg

request the pleasure of the company of

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

זשאן דע ארק -באריסטע פראנצויזישע העלדן וואס איז שפעטער פאר-
ברענט געוואָרן איז געבוירן אין שטעטל אָרליינס-פראנקרייך. מען
פלעגט זי רופן "די מויד פון אָרליינס" זי האָט געפירט א העלדישן
קאמף קעגן די ענגלענדער וואס האָבן דאן רעגירט אין פראנקרייך...
אירע וויזיעס,איר געוואגטקייט,איז א רייצנד קאפיטל פון מענטשלאכער
הערואישקייט... דאָס איז געווען אין יאָר 1431...

און איצט - א קאפיטל פון זעלבן שטעטל אין יאָר 1969

די געשיכטע פון יוני 1969 גייט אזוי:
אין אָרליענס,פראנקרייך,איז א קריסטלאכע
פרוי ארויסגעגאנגען אין א ייִדישע סטאָר-
אייגענטימער ליכט-עפעס קויפן. דערווייל,
איז דער מאן געווארן אומגעדולדיק,וען
א שעה איז פארבי און ניט געזעען זיין
פרוי..איז ער אריין אין דעם ייִדישן גע-
וועלב אויסגעפונען צי זיין פרוי איז
דאָרט געווען.. דער ייִד ליכט האָט געענטפערט
אז ער האָט קיינמאָל זיין פרוי דאָרט ניט
געזעען...דערווייל האָט דער מאן טעלעפאָנירט דער פאָליצי,און נאָך א
אונטערזוכונג אין דעם קעלער,האָט מען געפונען נאָך צוויי קריסטלאכע
פרויען-טויט...

קלאנגען האָבן זיך באלד פארשפרייט,אז דער ייִד
ליכט האָט דערמאָרדערט דרייַ קריסטלאכע פרויען...דעמאָנסטראציעס און
געשרייען טויט די שמוציקע ייִדן... און די פאָליצי ? געלאָזט וויסן:
אז זי מאכט אויספארשונגען... נאטירלאך,דער בלבול האָט געפלאצט
ווי א זייפן-בלאָז..דערווייל,האָבן די ייִדן איבערגעלעבט שרעק,טעג פון
שרעק...און דער ייִנגערמאן סקאָרסקי-וואָס איז אין דער היטלער-צייט
געווען 10 יאָר אלט ,האָט אויסגענומען די "מחנה" די געלע לאטע
אנגעטאָן --אָט אזוי האָט זיך עס דאן אָנגעהויבן....

יאָר 1969 אין לאנד פון: גלייכהייט,פרייהייט און בריידער-
לאכקייט-----

(Newsweek June 30 I969)

אַ דערהויבענע קולטור־מסיבה איז געווען דער פּייער־לעכטער קבלת פּנים אין קהילה לכבוד סידאָר בעלאַרסקי

צו זיינע 36 יאָר טראָגן די יידישע נגינה און פּאָלקס ליד איבער דער גרויסער יידישער וועלט

א דערהויבענע קולטור־מסיבה פון יידישע קינסטלער, שרייבער, אַקטיאָרן, מוזיקער, זינגער, אינטעליגענץ און דער גאַנצער קהילה־אַקטיוו, איז געווען דער פּייערלעכער קבלת־פּנים לכבוד סידאָר בעלאַרסקי, דעם וועלט־באַרימטן טרעגער פון דער יידישער נגינה און אינטערפּרעטאַטאָר פון יידישן ליד בכל תפוצות ישראל, און אויך אין מדינת ישראל, צו זיינע 35 יאָר קינסטלערישע ווירקונג, אין דער קהילה, נעבן מיטיקצייט.

סידאָר בעלאַרסקי איז אַרומגערינגלט געוואָרן מיט ליבשאפט און אָנערקענונג דורך דעם בעסטן און שענסטן פון יידישן בוי־נאָם אייראָפּע, בראש מיט בערטאַ זינגערמאַן, יעקב פּיכער, ברוך גראָבאָווסקי, יאַשאַ גאַלפּערין און אָלע פּאָפּולערע יידישע עסטראָדע - קינסטלער און מנגנים.

עס האָט דערעפענט און אָנגעפירט מיט דער מסיבה דער סעקרעטאַר פון קולטור־דעפּאַרטאַמענט אַברהם מיטלבערג. ער האָט באַגריסט דעם עולם און פונדי אָנגעזעענע קינסטלער און אָנגעווייזן, אז דער עצם פאַקט פון פאַרזאַמלען־זיך אין א פּראָם טן מיטוואָך אין האַלבן טאָג איז קהילה־זאַך, אין מיטן פון סאַמע אינטענסיוון געזעלשאַפטלעבן לעבן, באַווייזט די טיפע אָפּשאַצונג פון יידישן בוינאָם אירעם פאַר אָזא קינסטלער, וואָס טראָגט אונדזער נגינה איבער דער גרויסער יידישער וועלט. עס איז נישט קיין צופאַל וואָס זיינע 35 יאָר ווירקונג אויף דער בינע וועלט געפייערט אין אונדזער ישוב. מען קאָן נישט אָפּשאַצן אין דער פּוקט מאָס אזא קינסטלער מיט קורצע וועגטער, אָבער עס וועט זיין גענוג אים צו וויסן פּראָקטיקע יאָרן און א סך כוח צו טראָגן וויטער דאָס יידישע ליד אין זיין פּערפֿעקטיקער אינטערפּרעטאַציע.

דער ראש הקהל ד״ר טוביה קאַמענשיין האָט אָנגעווייזן, אז די ערשטע העלפט פון היינטיקן יאָרהונדערט איז געווען די סאַמע שעפּערישע אָפּאָכע, נישט נאָר פון יידישן ליד, נאָר אויך פון דער חזנישער ליטעראַטור, וואָס האָט זיך דערהויבן צו א מוזיקאַליש נייוואָ, אָבער די פאָלקס - דיכטונג, וואָס איז אויסגעווארעמט געוואָרן אין יידישן שטעטל, האָט אין סידאָר בעלאַרסקין געפונען איר נעבעלשטן טרובאַדור און וווּנדער באַרן קינסטלער. דערפאַר איז סידאָר בעלאַרסקי יובילירט פּייערט געוואָרן צוערשט אין בית הנשיא און איצט אין אונדזער קהילה, ווייל די דאָזיקע באַארונג פאַרן גרויסן פאָלקס־זינגער איז אויך א כבוד פאַר אונדז, וואָס וויסן דאָס אָפּצושאַצן.

שמואל ראָשאַנסקי האָט געזאגט, אז סידאָר בעלאַרסקי איז א זעלטענער יידישער קינסטלער, וואָס האָט פאַראייניקט דעם מאָדערנעם ניגון מיטן נוסח פון סידור. ער פּליט אָרום פון ניו יאָרק בין פאַריז, לימא און סאַן פּאָולא, ווו ער איז אויך א בעל־תפילה, און תמיד באַגייט ער זיך מיט נאָך א ליד, מיט א פרישן ניגון. היינט זינגט מען נישט אין ערגעץ אזוי פיל, ווי אין ישראל, און עס איז נאַטירלעך. אָבער אויך אין דער יידישער וועלט גייען אויף נייע עסטראַדע קינסטלער, אפילו רבנים נעמען זיך צו דער גיטאַרע, און מיר שטייען ממש פאַר א נייער תקופה פון אויפגייענדיקע כוחות פאַרן יידישן און העברעישן ליד. סידאָר בעלאַרסקי איז ממש אַליין א נוסח און לאָמיר אים ווינטשן — אויף א סך יאָרן.

דער קאָמפּאָזיטאָר לעאָן ווייַנער האָט זיין באַגריסונג אַרויסגעהויבן דעם שיינעם זשעסט פון דער קהילה צו באַערן אויף אזא דערהויבענעם אופן א פּאָלקס־קינסטלער און געזאָגט, אז סידאָר בעלאַרסקי פאַרדינט, אז מען זאָל שאפן א ליד וועגן אים אליין.

קלמן דאַשעווסקי, פֿרעזידענט פון אגודת החזנים האָט אָנגעווייזן, אז סידאָר בעלאַרסקי איז א מנגן, א יחיד במינו, וואָס פאַרבינדט חזנות מיט יידישער נגינה, מחמת אין ביידע קומט צום פּונקט אויסדרוק זיין זינגערישע דיקע נשמה יתיר־ה.

מאָקס קאָאָפּ, פּאַרזיצער פון אָקטיאָרן־פאַריין האָט נעזאָגט, אז יעדער יידישער בינע־קינסטלער, גרויס אדער קליין, ווייסט וואָס מיינט 35 יאָר קינסטלערישער ווירקונג, וואָס איז ניט בקויז בלומען נאָר אויך דערנער, אָבער בקויז די דאָזיקע מסיבה פון אזא קהילה איז זענונג צו פאַרגיטיקן פאַר אלע. דער אָפּטיאָרן־פאַריין וואָלט בא אַנדערע אומשטענדן פאַרן הינג יידישן טעאַטער, נעווען דער ערשטער מחותן פאַר אן אייגענער מסיבה, אָבער לאָמיר ווינטשן, אז די קהילה וועט אָנהאַלטן די טראַדיציע, און וועט אויך נישט פאַרזען די היימישע קינסטלער

אַברהם זאק וואָס איז אַרומגענטאָן אין נאָמען פון דער היגער שרייבער־משפּחה, האָט נעזאָגט אז דער חלום פון יידישן פאָעט איז צו דערן זיין ליד דורך דער מוזיק פון קאָמפּאָזיטאָר און מויל פון געבענטשן קינסטלער און סידאָר בעלאַרסקי איז דער העכסטער שטאפל פון דאָזיקן חלום, מחמת ער איז דער טרעגער פון יידישן ליד און דערפּרייער פון יידישע הערצער בכל תפוצות ישראל.

בערטא זינגערמאַן האָט דערמאָנט איר לאַנגיאָריקע פרייַנטשאפט מיטן פאָלקס קינסטלער סידאָר בעלאַרסקי און נעזאָגט אז קיין שום זאַך פאַרבינדט ניט אזוי ענג און האַרציק פעלקער ווי די נגינה, דאָס פאָלקס ליד, די אמתע קונסט, וואָס איז אזוי פּשוט און קלאָר אין דער זעלבער צייט, קלאַסיש און מקורותדיק. סידאָר בעלאַרסקי האָט זיין ענטפער וואָרט אָנגעהויבן מיטן אַרויסברענגען דאָס געפיל פון זיין א שטענדיקער נאָסט און נעניסן פון האַרציקער וואַרעמקייט, אָבער אז מען הערט אזויפיל שבחים אין אייַן אָטעם, איז שווער צו ענטפערן, ווייל מיין ספעציאליטעט — האָט ער נעזאָגט — איז צו זינגען לידער, וואָס ווערן מער נאָענט און אייגן. פון דעסטוועגן איז עס ריכטיק און מען דארף אנערקענען, אז די היגע קהילה איז אפשר די איינציקע אין דער היינטיקער יידישער וועלט, וואָס דערמאָנט אין וואַרשע, וויילנע, ביאליסטאָק מחמת זיי זאָרק האָט צווועלף מאָל אזויפיל יידן, אָבער ניט אזא אינסטיטוציע ווי די היגע קהילה, וואָס איז ניט בקויז טעטיק אין לאָקאַלן מאַסשטאַב, נאָר האָט אויך אן איינפלוס אויף דער יידישער וועלט, וואָס דערגרייכט בין צו די פאַר. שטאַטן.

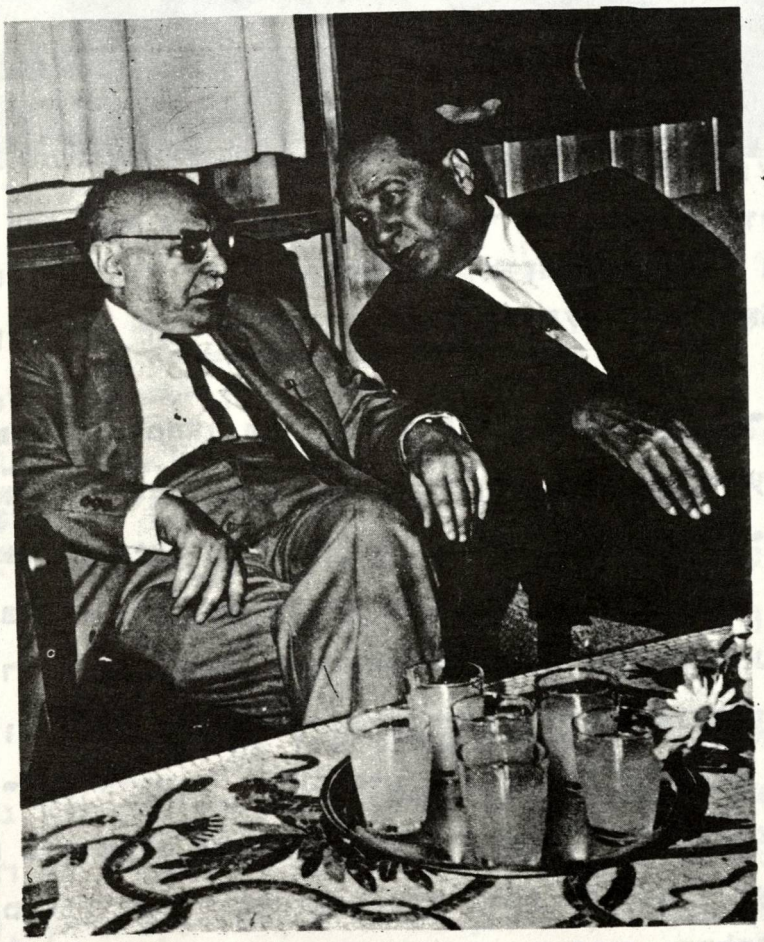
און וויל עס איז ניט קיין כבוד צום ערשטן מאָל, וויל ב. אייַרעם איז מיין צווייטע היים, ווו איך קום יאָר איין יאָר אויס, נאָכן קומען קיין סאַן פּאָולא צום עמוד, איז פאַר מיר א סמע־

ציעלער נחת רוח — שטרייכט אונטער ס. בעלארסקי — די דאָזיקע באַרונג צו מייַנע 35 יאָר אויף דער יידישער עסטראדע פון קומען אומעטום צו יידן, ווו מען לאָזט נאָר אַריין אַ יידישן קינסטלער.

סידאָר בעלארסקי האָט נאָכדעם געשיקדערט זיין יום טוב אין בית הנשיא. ר' זלמן שזר האָט אים פארבעטן מיט א יידישן בריוול — זיין דער נאַסט אויף מיינע קעסט — און ער איז אויך געווען באַרוּיִצער פון אוונט. דער דאָזיקער וועג פון דעם נעבורסטשטעטל אין פּאָדאָליע בין דער קאַנסערוואַטאָריע און אַפּערע פון לענינגראד, דער מאָנט אין דעם אנעקדאָט פון אַרעמען ארענדאר, וואָס איז נעוועז אזא גרויסער מוזיקער, אז ער האָט אפילו באוויזן וווּנדער מיטן שופר, און די פריצים האָבן אים פארשאָטן מיט באנקנאָטן, אבער דער אויסגאנג איז אין מיין פאל פונקט פארקערט. שופר בלאָזן דארף מען ניט בלויז אַר נאָר מען קאָן אויך בייַ יידן נעפינען די אמתע אַפּשאצונג, און אפילו זוכה זיין צו שטיין צווישן מען מיט אלבערט איינשטיין און חיים גרינבערג, ווי עס איז נעשען מיט מיר אַליין ביים חסדרות קאמפיין אין 1936. פון דעמאָלט אָן, עס איז שוין מאַקע 35 יאָר מיט א מיטוואָך, ווי איך בלאָז שופר בלויז פאר יידן, מיטן יידישן ליוד און נגינה און חאָב זוכה געווען צו זיין דער נאסט פון נשיא און פון דער חיי־נער קהילה, און נאָכמער, מיר האָבן אויך דערלעבט אַז יונגע יידישע עסטראדע קינסטלער, אפילו דארט וווּ מען לאָזט ניט, ווי נחמה ליפשיץ, האָבן אויפגע נומען דעם דאָזיקן באַווּוסטזיין און דאָס יידישע ליד לייטערט זיך אין אַלע פּייערן און שמידט זיך אין אַלע פּלאָמען און עס בלייבט מיר נאָר דאנקען אייך פאר דער אַפּשאצונג, פאר די גוטע ווערטער און פאר דער חאָפענונג, וואָס מיר צינדן אָן קענג זיטיק אין די נשמות אזוי ווי הארציק, וואַרעמע ליכט דורך אַלע פינצטערנישן פון אונדזער יידישער רעאליטעט.

אי־בערגעדרוקט פון דער צייטונג „די פרעסע" אין ארגענטינע, וואו דער דאָזיקער גייסטריכער אַוונט איז פאָרגעקומען..

סידאָר בעלארסקי און פרעזידנט זלמן שזר.

(עס פעלן נאך אייניקע זשעל.
וואס וואוינען אין מיאמי)

די ראכווערבערס אין מיאמי
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

אברהם און פראדיל מיט אונזער
קלייגער גרופע אין מיאמי...

אין פראנט;
הינדעלע,פראדיל און
די מיינסטערס....
הינטן; וואלטער,
אברהם,פרידע,הערשל.

אונזערע ארטיקע באגריסונג צו אסתר און שמעון וועיד פון דער
חתונה פון זייער זונדל. אסך נחת און גליק זאלט איר דערלעבן
פון זיי... בערל און גיטל העפנער ארובא

הערשל און פרידע אלטמאן פֿון שוין ווידער,דאס מאל -קיין לאס -
אנזשעלעס וואו זיי האבן פאראכטן א גרויסן טייל פון זייער לעבן און
זיך איינגעשאפט א היפש ביסל פרינט...זייער טעאטער-טעטיקייט,אין
דער"פֿאלקס בינע" איז לאס אנזשעלעס האט זיך געשאפן א פין קאפיטל
ייִדיש קולטור לעבן...האפן מיר ,אז זיי ווילן האבן א פינע ריזע און
די חברים פון אמאל און די היגטיקע ווילן זיי אויפנעמען מים אפענע
ארימס ווי זיי פארדינען. זייער היים איז שטענדיק בעווען דער צענטער
צוזאמענקום פון ווילם באריממע אקטיארן(צופיל זיי אויסצורעכענען)
פארט געזונט און לאמיר התרחפון איך גומע בשורות...נאר פריילאכע
נייעסן. און גריסט הארציק אלע אונזערע פרינט : שאלעק און אסתר

קורצער באריכט פון זשעלעכאוער- גארואליגער פארין-ארגענטינע.
און פון "לא קאנקרעטיסטא" קאפעראטיוו.

אף דער לעצטער זיצונג,אונטערן פאריץ פון פרינט פאסטמאן,איז באשלאסן געווארן אויסצובריטערן אונזער ארביט פארן קומענדן יאר.

באשלאסן געווארן צו פיערן דעם יום טוב 20 יאר"בולעטין" און 30 יעריקן יום טוב פון אונזער פארין...א פין בלעטל האבן מיר ארינגעשריבן אינעם ייִדישן לעבן,ספעציעל,אין אונזערע משפחות...

דער בולעטין,די הילפס ארביט פון אונזער הארציקן ליבן ליבוש דארף נאך שטודירם ווערן..א פין מענטשלאך קאפיטל. מיר האבן געוואלט בערגגען אהער ליבושן-אונזער אויסדרוק פון אנערקענונג,פאר זין באשאף,אבער,צום באדויערן,פילם ער נים גום איצט. אבער,מיר האפן,אז ער וועם ענדלאך קומען אהער און אונז געבן דעם לאנג - דערווארטעטן יום-טוב... מיר אלע ווארטן אף דעם דאזיקן מאמענט.

****

עס דערנענטערם זיך דער טאג וועו מיר אלע,אומעטום,דערמאנען דעם אומקום פון אונזערע זעקס מיליאן בריידער און שוועסטער.. אויך דאָ פירן מיר יעדעס יאר דורך א יזכור-אוונם צו ערן די קדושים..

סעקרעטאר דוד קורצטאג

****

איך אליין וואס שטיט שוין בייַ דער ארביט 30 יאר,בין נים קיין זש. פארשיראס צו א זשעלעכאוערן,די מאכטער פון לאה און שלמה זילבער בערגס און פיל מיך וויי א "פאלנער" זשעלעכאוער. בין,באמת,גליקלאך וואס איך קאן צוטראגן מין חלק צום וואונדערבארן בנין,וואס רופט זיך דאָ"זשעלעכאוער גארואליגער פארין"...לאמיר אלע אויפהאלטן די נעמען פון די שטעטלאך וואס זיינען געווען אינזלן פון ייִדישן שאפן...

****

דערהאלטן געלם : פון הערשל און פרידע אלטמאן 10 ד
גיטעל און בערל העפנער 15 דאלאר,שרה האהן 5ד. שרה גאלדפארב 5 משה באראכאוויטש 5 פון שאיע טשעטשינארזש בראזיל 90 דאלאר.
פון די וועירס: אסתראון שמעון 6 ד פון בוינעס איירעס,דורך

ראָכווערגערס 240 דאלאר. בראנקילא 100 דאלאר פונקי פריינט
וואטניקס צו זייער ווערן באָבע און זיידע...

ברוקלין ------- פארוואלטערן מלכהלע...

אויך דערהאלטן 25 דאלאר פון משה ביטעל --איצט אין מיאמי
וי אויך 25 דאלאר פון שטיין (שטיינהענדלער) וואָס וואוינט אין קאנאדא
אביסל און די רעשט --אין מיאמי. א דאנק אייך אלע חשובע פריינט.

מיר דריקן אויס אונזערע טיפסטע מיטגעפילן צו די משפחות פון :
בן ציון טישלער, יאנקל וועיר (וויערזשביצקי) מאָרדערמאן און בן שלום
צו זייער אומהילבארן טיפן טרויער און אייבקן צער. זאָל מער נים
זיין קין אומגליק אין אייערע משפחות... זייט געטריסט טייערע..

שמעון און אסתר וועיר (וויערזשביצקי)
ברוקלין - ניו יאָרק

אונזערע מיטגעפילן צו דער משפחה טישלער, בן שלום, וועיר, באָרענשטיין
מאָרדערמאן, ראָזענבערג און די אבראמאָוויטשעס --מיר אלע דאָ זיינען
מים אייך אין אייער אומהילבארן טרויער און אייבקן צער...זייט
געטריסט טייערע פריינט....

קאָסטע ריקע ציפעלע רידעלמאן סענקרעטארן

אונזער טיפן מיטגעפיל צו דער משפחה יהודה בן שלום -- אָט ערשט
זיך דערוואוסט פון אייער אומהילבארן צער און פין...זייט געטריסט
און וויסט נים מער פון קין צער..

מיר אלע דאָ אין אויסטראליע זיינען מים אייך אין אייער פין און צער.

מעלבאָרן אויסטראליע גדליהו אָשלאק סענק.

שוערע פארלוסטן האָט אונזער משפחה זשעלקאָווער געהאט היינטיקס יאָר
זאָל שוין מער אזעלכעס נים זיין...וויסלעדער אין קאָסטע ריקע וואָס
האָט זיך נעבעך געמוטשעט יארן, א יונג קינד 23 יאָר אלט אין בראזיל
און איצט נעמי בן שלום, מאָרדערמאן און אנדערע אומעטום...
אלע זשעלקאָווער זיינען אין טיפן טרויער אומעטום, זייט געטריסט
טייערע פאמיליעס און וויסט נים מער פון קין אומגליק...

ח.בריינסקי גימל און ברוך דרעזנער, די גובערעקס, און אלע דאָ.

****

גרייזן און פעלערן- נײט אויסצוהאלטן.....

אן אמעריקאנער זשורנאל האָט אנאָנסירט,אז די דארף א גוטן קאָרעקטאָר וואָס זאָל גאראנטירן נײט דורכצולאָזן אפילו איין גריז א גאנץ יאָר. און ער וועט קריגן א געהאלט פון א מיליאָן דאלאר יערלאך... דערוויל --וואָרט זי נאָך אף אזא גאון....

קענן דעם-וואָס וועלן איך קריג צוריק א נומער פון דרוקער און קוק איבער נאָכאמאָל וועלט מיר נײט צו ליבטיק אין די אויגן.... און צו וועמען קאָן איך האָבן טענות - צום רעדאקטאָר,דרוקער,איבער קוקער,צוזאמענשטעלער --אז דאָ איז אלץ אין איין „בידנעם„מענטש..

שיקט מיר צו פריינט מאיר קאָראָנא זײן בוך וואו ער ציטירט פון א בוך אויסגעגעבן פון זשורנאליסטן פאריין אין ישראל - ספר השנה של העתונאים,חל אביב" וואו עס וויזט אונז,אז די דאָזיקע קרענק פון גריזן וועט נײט אויסגעהילט ווערן אפילו --וען משיח וועט קומען.... און פארגעסט נײט,אז אין יעדן שריפט ארבײטן א היפשע צאָל מיטארבײטער.... און זעט,וואָס עס קאָן פאסירן....

****

--עס קומט פאָר א בארטונג פון מיליטעריש קרעפטן פון ד פאריניקטע-שטאטן אין א מיטעלער שענק... אנשטאט מזרח התיכון, ארויס מרזח התיכון...

די זיצונג פון דער „אונ" איז פארפוילט צום סוף. סדארף זײן מתקרבת (דערנענטערט זיך) שטײט מתרקבת-

****

די באפעלקערונג וועלט געבעטן אויפצונעמען העפלאך די גנבים אנשטאט גובים (איינמאָנער פון דער רעגירונג) שטײט גנבים.

מיר באגריסן אים און זײן געליבטע דינסט צו זײן וועלן 80 יאָר. אנשטאט משפחתו (זײן משפחה) איז ארויס שפחתו -זײן דינסט...

****

די פארשמוציקטע קאָפּעראטיון פון פרדם סינדיקאט האָבן אויסגע-

וויילט א דעלעגאציע. אנשטאט המסונפים איז ארויס המטונפים..

****

****

פאר אונזער אויגן איז פארווירקלאכט געווארן א חלום פון פערציק מומעס...אנשטאט דורות-גענעראציעס, איז ארויס דודות-מומעס.

****

צוליב געזונטע סיבות איז פארבאטן מערדערייען אין ים פון תל אביב. אנשטאט רחיצה-וואשן, באדן זיך- איז ארויס רציחה..

דער פארשטארבענער רב האט 40 יאר פארקערט מיט דער רביצן.... אנשטאט שמש ברבנות -איז ארויס שמש ברבנית...איין קליין יידעלע און וואסער חורבן עס מאכט..

****

א קאמיסיע פון שוטים צו געבן די ביאליק פרעמיע...אנשטאט ועדת השופטים איז ארויס ועדת השוטים..

א פרוי פון 4 יאר, א מאמע פון צוויי קינדער זוכט א פאסיקן חתן.. אנשטאט ארבעים(פערציק) איז ארויס ארבע -פיר יאר.

און אט נאך א פיינער מוסטער -דער הויפט רב פון תל אביב וועט היינטיקס יאר קריגן א בכבודיקן בויך... אנשטאט פרס הכבוד איז ארויס כרס הכבוד -גרויסער בויך-טרעלבויך....

****

קלוגע ווערטלאך:

געשיכטע-ביכער וואס דערציילן ניט קיין ליגנס-זיינען זייער מאנאטאן.

אנאטאל פראנס

דערציונג פון קינד דארף זיך אנהויבן -באטש א הונדערט יאר פאר זיין געבורט...

אליווער װענדל האלמס

****

געבענטשט איז יענער וואס פארלאנגט פון דיר גאר ניט - ער וועט קיינמאל ניט ווערן אנטוישט....

אלעקסאנדער פאפ

****

****

[redacted]

טרויער און אומגליקן אין אונזער משפחה.

געשטאַרבן איז ישראל די פרוי פון גרשון מאַרדערמאן און אויך די פרוי פון אונזער חשובן מיטארבייטער, יהודה בן שלום...

בצער וביגון רב אנו מודיעים על פטירתה של יקירתנו, מרת צילה מרדרמן זל בת ר/ אברהם וקסלר זל מקישינוב רעיתו של גרשון מרדרמן יבלח/א. הלויה תצא היום, יום חמישי, ב/באב תשכ/ט. 17,7,69. בשעה 2 אחה״צ מדירת המנוחה. בקרית ביאליק, רחוב חרמון 2 לבית העלמין בצור-שלום(כרדאנה)

המשפחה המתאבלת

בצער וביגון רב אנו מדיעים של פטירתה בלא עת של בת עירנו נעמי ר/ אהרן זל. ומשתתפים בצערה הרב של המשפחה. הלויה תתקיים ביום ששי, ט״ו באלול תשכ/ט 29,8,69. בשעה 2 אחה״צ בדגניה ב/ . אוטובוס מייחד יצא בשעה 12 ממרכז נוה שאנן. ליד קולנוע ״זיו״. כל בני עירנו מתבקשים לחלוק למנוחה את הכבוד האחרון...

ארגון יוצאי ז/ליכוב בחיפה.

די פרוי פון גרשון מאַרדערמאן איז געקומען צו איר אייניקער רו. גרשון איז אייער פון די גרינדער פון ארגאניזירער פון ציוניסטישן געדאנק בייאונז אין שטעטל. אויך אייער פון די ערשטע פיאָנערן, וואס זיינען געפאַרן קיין פאלעסטינע פארווירקלאכן זייער אידעאל, פון שאפן, בויען, אן אייגן לאנד. מיר אלע זשעלעכאווער זיינען שטארק צעווייטיקט פון דעם פארלוסט פון אונזער ליבע צילה..מיר אלע, פילן מיט אייער פיין און צער, און איר זאלט קיינמאל מער נית ווייסן פון קיין פיין אין אייער משפחה.... רעדאקציע

****

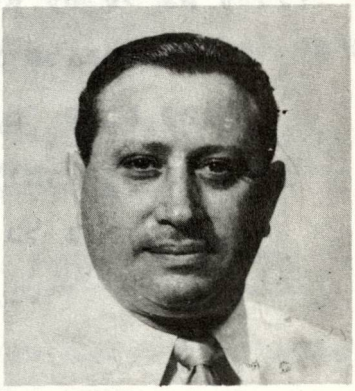
דערהאלטן פארן סמיטענדיע-פאנד (סקאלערשיפ,אדער בעקא)

פון דער גרופע אין ניו יארק -דורך מלכהלן 385 ישראל פונט
פון די פרוכטענבערגס בעת זייער באזוך
אין ישראל -- צוזאמען 175 560 פונט

דערהאלטן פאר דער לי-קאסע :פון קארלא,בראנקילא 173 ישראל
אויסטראליע-אשלאק און בארשחסקי 3892 -- -- פונט
דרומלעוויטש -פראנקריך 70 "
קאסטע ריקע-צירל בראן 1324 "
בערל העפנער 35 "
גדליהו גאלדשטיין 50 צוזאמען 5644 פונט

****

דערהאלטן פון יצחק בארנשטיין פאנאמא,פארן בולעטין 15 דאלאר
(ניט קיין זשעלעכאוער- בלויז א פריינט....)

די טראגעדיע פון שיקזאל

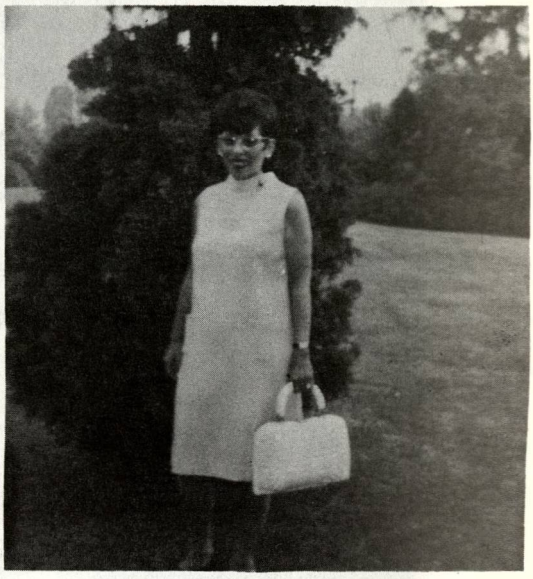
אט איצט באצאלט פאר א יאר בולעטין- און שוין מער ניט דא...א הארץ-אפשטעל און אויס מענטשלאך לעבן.

יצחק בארנשטיין איז געקומען פון באגאטא כמעט אין דער זעלבער צייט וואס מיר זיינען געקומען פון די שטאטן. אונזער הויז,

****

איז געווארן זיין כמעט צווייטע היים. ער האט דאן געוואוינט בי א יד קירש. געהאט יארן פון שווערן מוטשענישׂ,בין דערגריכט א פינף פינאנציעלער שטופע -קומט דער טויט און מאכט א סוף צו אלץ.

בארנשטיין איז געווען און פארבליבן אינגעזאפט,אינגעווארצלט אין ייִדישן לעבן. געווען זייער סענסיטיוו צו אלץ אין ישראל וואו אויך אין אלע לענדער וואו ייִדן וואוינען. אויך זיין קערפער איז געפירט געווארן איצט אף דער חיליקער ערד. טיערע העלן און משפחה זיינער-זייט געטרייסט און וויסט ניט מער פון קיין צער.

געשטאַרבן סילוויע וועיר

אין ינגען עלטער,איז אוועק פון אונז די פרוי פון יאנקל וועיר־ זשביצקי(זשעק וועיר) . סילוויע איז געווען אן אידעלע נשמה און ארויסגערופן צו זיך רעספעקט און ליבשאפט פון יעדן איינעם. זי לאזט איבער א מאן מיט צוויי טיערע זין,און א משפחה,בריידער שוועגערס און א גרויסע משפחה אומעטום...

נים פאראן די ווערטער צו טרייסטן דיך,טיערער יאנקל און אייערע טיערע קינדער ווי אויך דער משפחה. דער טיפער ווייטיק וועט זיך פילן אסך,אסך יאָרן . זיי געטרייסט און ווייסט נים מער פון קיין צער.

רעזאקציע פון בולעטין

די בריידער און משפחות,קוזינען און קוזינעס און אלע לאנדסלי אומעטום זינען מיט אייך אין אייער טרויער.

די זשעלעזאוער גרופע אין ניו יאָרק טרויערט אפן פריצייטיקן טויט פון אונזער טיערע סילוויע וועיר. ווייסט נים מער פון קיין צער און אומגליק.

מלכהלע פרוכטענבערג

אונזערע טיפע מיטגעפילן צו די משפחות ראזענבערג אין וועסטזעלע און וועיר אין ניו יאָרק. זיי געטרייסט טיערע פריינד און ווייסט נים מער פון קיין צער און אומגליק.

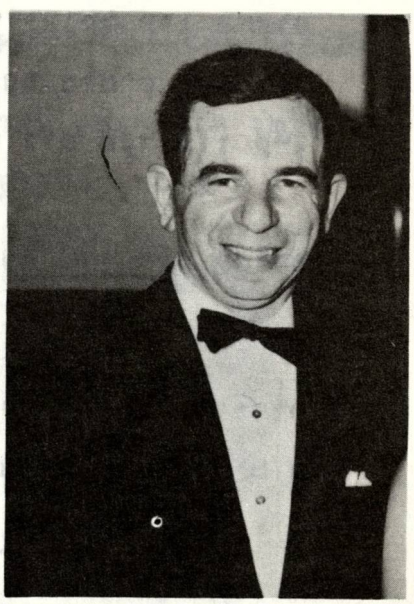
זשעלעזאוער גרופע בראנקילא קאראלא

חאדעס און שמעון וויערזשביצקי אין ארובא טיערע פריינד מיר זינען שטארק געטראפן פון אייער און אונזער אומגליק..איר זאלט קיינמאל מער נים ווינן פון קיין צער אין אייער משפחה..

מאיר יחיאל - קאראלא לוקאוויצקי בראנקילא

טרויער און פיין אין אונזער משפחה אין קאסטע ריקע.

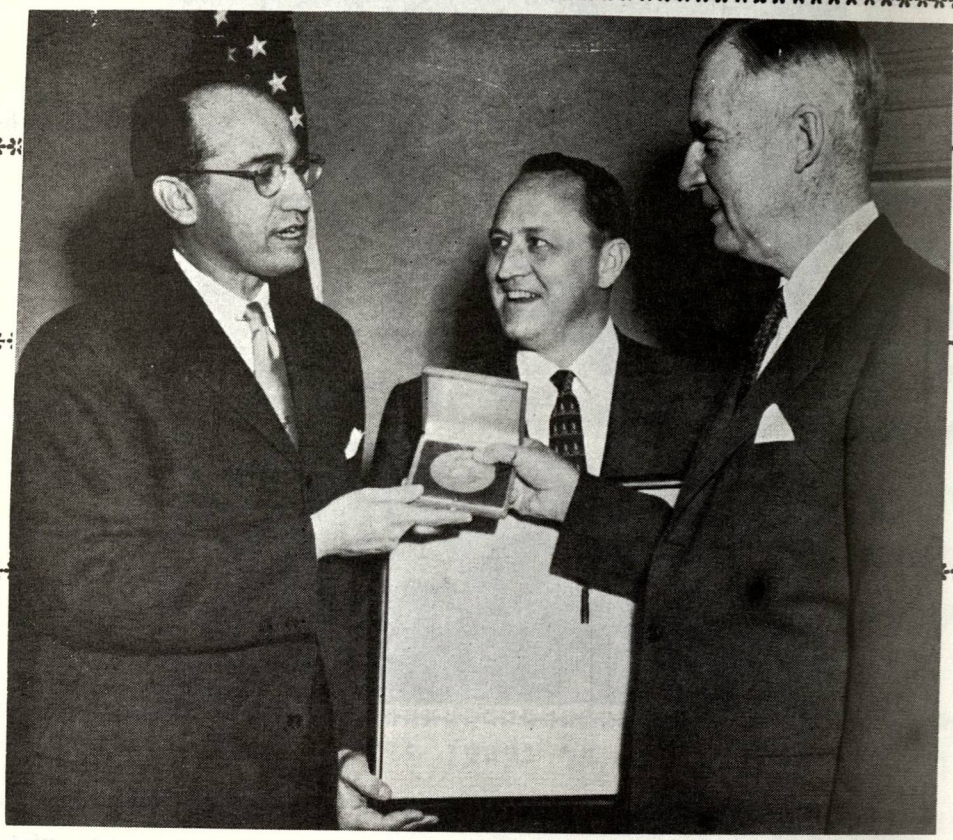
אין סאן כאסע,קאסטע ריקע,איז געשטארבן די פרוי פון אונזער טיערן פריינט בן ציון טישלער־טינא טישלער..אינגאנצן אלט געווען 43 יאר...דער גאנצער ישוב איז געווען איינגעהילט אין טיפן טרויער. און צו זעען ווי דער קליינער יתום,8 יאר אלט האט געזאגט קדיש־ האבן מיר אלע,גרויס און קליין,ביטער געוויינט.... זייט געטריסט טייערע טישלער משפחה און וויסט נית מער פון קיין צער... אלע זשעלעכאווער זינען מית אייך אין אייער אומפארגעסלאכן פיין.... רעדאקציע און די זשעלעכאווער גרופע סאן כאסע צירעלע סעקרעטארן....

געשטארבן זשעק בוימאייל אין עלטער פון 57 יאר אין אויסטראליע. ער איז א זון פון אונזערע לאנדסלייט: חיים שמעון און רייזל בוימאייל. זשעק איז דער דריטער,און לעצטער זון וואס איז אומגעקומען אין פאר־ לויף פונדו לעצטע עטלאכע יאר. געבליבן, א שוועסטער פדידע,איר מאן הערשל און צווי זין און אייניקלאך און א פיינע וירדיקע פרוי אניטא....מיר דריקן אויס אונזער

****

טיפסטן מיטגעפיל צו דער פרוי,קינדער און משפחה,איר זאלט קיינמאל מער נית וויסן פון קיין צער ...זשעק איז געווען באליבט בי יעדן איינעם... דער טאטע נעבעך פון עטלאכע און אכציק יאר (בי־ז 120) האט באדארפט גיין צו די לויות פון זינע דרי זין...איינע פון די פיינלאכסטע מאמענטן אין א מענטשנס לעבן....זייט געטריסט- אין־ב אזא זאך איז מעגלאך- און וויסט נית מער פון קיין צער. טייערע פרידע און הערשל,עלקעלע דיק - מיר זינען מית אייך אין אייער אומפארגעסלאכן און אומטריסטבארן שווערן אומגליק..שאלעק,אסתר דימאנס לואינס און אלאן און אניטא אלטמאן....

דר סאלק קריגט א מעדאל פון געזונטהייטס-מיניסטער
פאר זיין דערפינדונג וואקסין צו פארהיטן קינדער-פאראליז,פאליא.

דא זעען מיר דעם געזונטהייטס-מיניסטער,מאריאן פאלסאן און קאנגרעסמאן,דיוויסאן, וי זי פרעזענטירן דר סאלק מיט דער אויס-צייכענונג פאר זיין דערפינדונג צו פארהיטן די שטערבלאכע קראנקייט..

*****

דר סאלק האט געקראגן אויסצייכענונגען פון זייער פיל רעגירונגען: פראנקרייך,גוואטעמאלע א א. דר סאלק איז פארהיראט און האט דריי ינגעלאך. עטלאכע יאר האט דער דאקטאר געארבייט,שטודירט,עקספערי-מענטירט,מאנכעסמאל 16 שעה טעגלאך...ביז ער האט דערפונדן די מעדיצין,וואס האט פארהיטן טויזנטער קינדער און גרויסע פון דער דאזיקער קראנקייט וואס האט פרעזידענט רוזוועלט פאראליזירט דעם גאנצן אונטערשטן טייל פון זיין קערפער.

דער בייטראג פון א יידישן דאקטאר פאר דער מענטשהייט...

דר סאלק מיט זײן משפחה ב

אין יאָר 1789 האָט שוין אונגלישער דאָקטאָר געצויגן די אויפ־
מערקזאמקײט צו דער קראנקײט פּאָליאָ "קינדער פּאראליזע.
און אין יאָר 1840 האָט דער דאָקטאָר יעקב הײנע אויסגעפונען די
סימפּטאָמען פון פּאָליאָ,עפּעקטירטע נערוון־צעלן...
אין יאָר 1908 האָט דר לאנדשטײנער אויסגעפונען,אז פּאָליאָ איז
א רעזולטאט פון א גוויסן ווירוס. אין יאָר 1927 ווערט דורך דער
משפחה רוזוועלט,געשאפן אן אינסטיטוט צו שטודירן און אויסגע־
מיטלן ווי אזוי צו הײלן פון דער דאָזיקער קראנקײט.
רוזוועלט אליין,איז פּאר יאָרן געבליבן פּאראליזירט דעם
אונטערשטן טייל פון זײן קערפּער.
אין יאָר 1953 אין אזניוועריפּעס פון פיטסבורג, באריכטעט
דר סאלק זײן מעדיצין צו נייטראליזירן פּאָליאָ "וואקסין ---
און מיט טויזנטער איינשפריצונגען זײנען גערעטעוועט געווארן
קינדער וואָס וואָלטן פּארבליבן פּארקריפּלט אָפּן גאנצן לעבן..
און דער קאמף גייט נאָך אָן.....

בראזיל ----

א העלד פון זשעלעכאוו - שמואל גאלדפעלד

ש.טשעטשינארזש

זין מאטע איז אומגעקומען אין רוסיש-יאפאנעזישן קריג און זין מאמע איז געבליבן מיט זעקס קינדער....איז די מאמע געווארן א זיצערקע אין מארק..פארקויפט פארשידענע זאכן צו דערנערן די קינדער יתומים..שמואל-איז געבליבן א ינגל פון דער גאס...אן א היים,אן ---,א מאטן וואס זאל אף אים אכטונג געגעבן,זיך באקענט מיט נאך קינדער פון דער גאס,וואס האבן זיך דערנערט פון וואס זיי האבן צוגעכאפט פון אנדערע... "קינדער פון דער גאס " האבן מיר געזעען אין דער עפאכע פון לעצטן אומקום פון א מיליאן און א האלב ---

****

אבער,ווי נאר עס האט זיך ארגאניזירט א,פראפעסיאנעלער-פארין אין זשעלעכאוו איז ער געווען פון,די כמעט,די ערשטע צו וועלן א מיטגליד.. איך בין שוין דאן געווען אין בראזיל,ווען מין האט צו מיר געשריבן,אז שמואל-דאס געווזענע גאסנ־ינגל- איז געווארן איינער פון די טעט־קסטע און ענערגישסטע קעמפער... ער האט זיך געקויפט א לאסט וואגן און געפירט,אומזיסט,קראנקע,ארימע מענטשן קין וואלרשע זיך ראטעווען. שוין נים רידנדיק וואס ער האט געהאלפן זין איגענער ארימער מאמע מיט די קינדער... *********

ווען די נאצים זינען אריין אין אונזער שטעטל- האט ער זיך אנגעשלאסן אין דער פאליצי־נים חלילה צו מאכן פראפיטן פאר זיך(וואס צו זייער שאנד,מאנכע האבן דאס געטאן...) נאר כדי ארויסצוקריגן אינפארמאציע צו העלפן ראטעווען די יעניקע וואס זינען שוין געווען אפן צעטל אומצוברענגען...און ינע,אנמגלי־קלאכע האבן זיך געקאנט ראטעווען אין צייט... *********

ווען די נאצישע מערדערעס האבן שוין מער נים באדארפט דעם ראט מיט דער פאליצי,נו,האבן זיי אלע 21 אין צאל ארויסגעפירט אפן בית־עולם צו דערשיסן איינעם נאכן אנדערן...שמואל,האט נים געוואלט קיין איין מינוט,זיך ארויפגעווארפן מיט זין גאנצער קראפט אפן עלטסטן פון די מערדערס,איים איבערגעבייסן זין גארגל מיט זינע שארפע ציין--

****

און נײט אָפגעלאָזט בײז ײנער מערדער אײז געפאלן טויט....אפן פלאץ...דערווײל,אײז געוואָרן א צעמישענישׂ און עטלאכע פון ײנע,צום טויט פאראורטײלטע־זײנען זײ צעלאָפן און זײ געראטעוועט פון טויט.

ײסל לוקאָוויצקי־וואָס וואוינט היינט אין קאָסטע ריקע,וואָס האָט זײ שפעטער,אָנגעשלאָסן אין דער פארטיזאנען־גרופע,אײז אויך איינער פון ײנע,וועמעס לעבן ער האָט צו פארדאנקען,אָט דעם אָרימען געוועזענעם גאסנישנגל פון אונזער שטעטל...

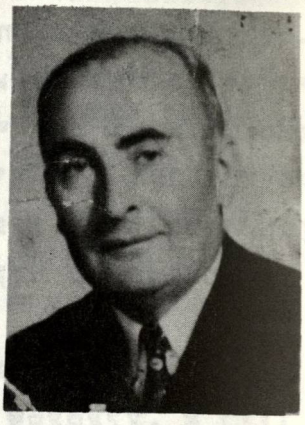
זאָל זײן נאָמען פאריבּיקט ווערן צווישן ײנע קדושים וואָס האָבן געגעבן זייערע לעבנס נקמה צו נעמען (כאָטש א קליינעם טײל) פארן פארגאָסענעם ײדישן בלוט פון אונזערע זעקס מיליאָן....

****

****

טייערער פרײנט שאָלעק.

איך שיק אײך צו א קליין ארטיקעלע וועגן שמואל גאָלדפאָלדס העלדישן איבערמענטשלאכן טאט. פאראן נאָך,בין זיכער,וואָס דארפן באשריבן ווערן פון ײנע וואָס געדענקען די דאָזיקע געשיענישן : חיים אנקערמאן און אנדערע.. וועגן די פרומע ײדן - האָט שוין באָראָקוויטש געשריבן אביסל,אָבער,אײך בין זיכער,אז ער האָט נאָך וואָס צו דערצײלן פאר די קומענדע דורות... נײט אלע זײנען געגאנגען ווי "שאָף צו דער שחיטה" דערהאלטן דעם נומער 17 - באמת,א פראכט. נאטירלאך,זײנען מיר אלע,אומעטום,דאנקבאר אונזער חשובן און ליבן פרײנט דר קלעפפיש וועמעס נעמען,קוזין און קוזינע ווערן דערמאָנט צווישן די גרעסטע און ענערגישסטע קעמפער אין צײט פון געטאָ־אויפשטאנד....בײדע(אויך מאך נײט קײן טעות) זײנען געווען מיטגלידער פון"בונד"....בײדע הויכע אינטעלעקטואלן...און אײַצט זײך באקענט מיט זײן אומגעקומענער משפחה - זײנען מיר,אז ער געהער צו אײנע פון די ווײכטיקסטע און שעפערישסטע פאמיליעס וואָס דאָס ײדישע פוילן האָט ארויסגעגעבן... מיר דאנקען אײך טייערעע און חשובע פרײנט ,דר קלעפפיש ,שאָלעק און אנדערע וואָס איר האָט געמאכט פון אונזער בולעטין,כמעט א וועלט מיט ווײסן און אינפאָרמאציע...מיר גרויסן זײך און וואונטשן אײך אסך ײאָרן פון וואוימען דאָס ײדישע וואָרט...זײט געשטארקט... טשעטשינארזש

רייד בעהאלטן פון אונזער ליבן פריינט שמעון בובערעק כיי דער שמחה לכבוד די בעסט ,אברהם און פראדיל ראכווערבער אין באנאטא .

==========

==========

טייערע בעסט און ליבע לאנדסלייט, פונקט ווי אלץ אין לעבן קומט א מאמענט פון אפשטעל,פון אפגעבן זיך א דין וחשבון,פונקט אזוי היינט מיט אונזערע בעסט...בלויז דריי וואכן בעוועז מיט אונז און דורך דער קורצער צייט האבן מיר אלע בעלעבט ווי אין א חלום,אן אויפוועק פון אמאליק לעבן אנגעפיקעוועט מיט יידישער שעפפערישקייט,יידישע חלומות און אמת יידיש לעבן וואס איז, ליידער פארשניטן בעווארן אף שטענדיק..א שאד און א וויטיק.

==========

מיר האבן בעפילט,אז זייער זיין דא איז אריין אונז טיף אין אונזערע נשמות. שווער מיר אין ווערטער אויסצודריקן וואס עס מיינט דערזעען יובנט-פריינט,שוין ניט בעזעען באנאצע פיר-צענדליק יאר..און,באט מיינער,ווי פיל האט זיך בעענדערט די וועלט,פעלקער,אונזער פאלק,דורך דער צייט...א דריטל,דער שעפפערישסטער טייל פון אונזער פאלק פארשניטן אף אייביק.... האבן די בעסט,אונזערע טייערע,ווידער אויפגעוועקט א טיפן און ביטערן וויטיק אין אונז און א פרייד זיי צו זעען און ווידער דערזעען אונזער אייבן יובנט לעבן,יובנט טרוימען פון יענער האפערדיקער צייט.... יא,מיינע טייערע בעסט,איר האט אונז ווידער איבערגעטראגן אין יענער וועלט פון טרוימען און האפענונגען וואס מיר אלע האבן בעשפונען,יעדער אף זיין שטייגער...

==========

העכער פערציק יאר,צעשיידט אין פארשידענע טיילן,מיר אין קאלטן קאלאמביע, איר-אין ארגענטינע,און דאך זיינע מיר ניט בעוועז אינבאנצן צעשיידט. עפעס אומזעכארע פעדים האבן אונז בעהאלטן צו-זאמען...אפשר,זאגט זיך אין די הייליקע ביכער אונזערע,אז דער שר האומה האט פון פארויס באשטימט צו צעשפרייטן אונזער פאלק, אין פארשידענע פלעצער,לענדער,טאמער,חלילה,בייט אונטער איין יידישער צענטער,וועט באלד בעשאפן וועלן א צווייטער"...אט אזוי מיט אונז.. זיינען מיר זשעלעכאוועד צעשפרייט אין גאנצע פיר

קאנטינענטן,און דאך צעמענטירט אין איין משפחה - זשעלעכאוועך-
א נאמען וואס האט זיך דערווארבן א שיינעם נאמען ניט בלויז בייי
אונזערע אייגענע-וועמען אונזער חבריש הילף האט בעהאלפן שאפן,
אנהויבן א נייי און אנשטענדיק לעבן - נאר אויך אין דער יידישער
קולטורעלער וועלט...א נאמען וואס גיט יעדן פון אונז,ככוד און
שטאלץ צו זיין אן אנטיילנעמער אין דער דאזיקער מענטשלאכער,
ארבייט... ==========

און,ספעציעל,אונזערע היינטיקע בעסטע זיינען א ככוד פאר אונז
אלעמען.. כוינעס אייערעס איז ניט קיין קליין שטעטעלע. א ריזן
ישוב פון א האלבן מיליאן יידן...דער צווייטער אין יידישער
שעפפערישקייט אין דער וועלט..בענוג צו דערמאנען בלויז עטלאכע
פירער פון ישוב; טורקאוו,יעקב כאטשאנסקי זל,שכנה רעזניק,
יאנאסאוויטש,אקרוטני,ראזשאנסקי און נאך....פרעסע,פארלאגן,און
הונדערטער יידישע ביכער וועלן דערטן אריסגעגעבן ווערלאך,א
נעץ פון קינדער שולן-יידיש און העברייאיש,פארטייען פון אלע
שאטירונגען,קאאפעראטיוון און אינסטיטוציעס --א קאכיק,זאפטיק
יידיש לעבן....און אויב דערטן איז דעם דאזיקן יידישן ישוב,
קאן אונזער אברהם און אויך פראדיל פארנעמען אן אנגעזעענעם
פארדינסט פלאץ אין יענעם בעזעלשאפטלאכן לעבן,ווי ער ווערט
מיט רעכט,בערופן,דער דינאמישער אברהם---איז דאס פאר אונז,דא
אין קאלאמביע ווי אויך אומעטום,וואו אונזערע וואוינען - אן
אמהער ככוד און שטאלץ...שטאלץ,וואס מיר האבן אין דער נייער
היים ניט פארשניטן אונזער אמאליק שעפפעריש לעבן,נאר מיר -
זעצן וויישער פאר דעם באלדענעם פאדים,ווי אונזער חשובער און
פארערער פון אונזער קלאסיקערוויסענכערג,קארנבאלד,האט בא-
צייכנט אונזער משפחה זשעלעכאוו...
==========

די דאזיקע כלל-טויער,ווערן בעכוירן מיטן פלאם,פלאטער אין די
נשמות זייערע,פאר בעזעלשאפטלאכע ארבייט..אן דעם פינטעלע,פון
זייער אינערלאכן באוואוסטזיין,וואלטן זיי ניט בעקאנט מקריב
זיין,מאנכעסמאל,זייער אייגן לעבן,זייער פריוואטן וואוילזיין,
כדי זיין אין ברען פון דער ארבייט לטובת הכלל.. מען מוז האבן
דעם אינערלאכן פונק,בעוואלט זאגן בעטלאכן פונק,זאלן מיר מיינע
אטאאיסטישע פריינט מוחל זיין.... אסך אמאליקע קלארע זאכן
זיינען דורך דער צייט פארבלאסט בעווארן א היפש ביסל...
==========

****

און,עס איז ניט קיין צופאל,וואס אונזערע בעסט האכן געמאכט זייער ערשטן אפשטעל,סטאנציע,בראד אין פאנאמא,וואו עס וואוינען אונזערע טייערע אסתר און שאלעק.. מיר וועלן היינט דורכלאזן דאס קאפיטל,פאנאמא,היינט דיידן מיר הויפטזעכלאך,וועגן אונזערע בעסט פון ארגענטינע... אלך האב בעפילט א ברויס פארגעניגן פון זייער ערשטן אויסוואל.. פאנאמא,איז פאר די לעצטע 5 יאר געווארן דער צענטער פון אונזער שריפט וואס האלט אונז אלע, אומעטום,פארייניקט און צעמענטירט...

==========

כאטש,טייער פריינט,איך וויל ניט מיסברויכן מיט מיין צייט, אבער,עס וויל זיך אויסלאדן אזויפיל אינערלאכע איבערלעבונגען דורך די דריי וואכן וואס אונזערע בעסט זיינען דא מיט אונז,אז איך מוז דאס ארויסברענגען פאר אייך. און כין איבערצייגט,אז אויך איר,צוהערער,פילט דאס זעלבע...

==========

אט א ידיעה,די ראכווערגערס זיינען דא..און אפן מאמענט,ווערט מען עפעס צעטומלט,ארויס פון טאג-טעגלאכקייט,עפעס קומט פאר, איך וואלט דאס בערופן - א טיאנק אין הארץ...אן אינערלאכער-צייטער...עפעס ניט בעווינלאכעס קומט מיט דיר פאר,וואס דו קאנסט דיר ניט דערקלערן אפן מאמענט... נאטירלאך,מען פוצט זיך אויס, איך און מיין פרוי אין די בעסטע קליידער,עפעס יום-טובדיקעס, דערפילט מען זיך צו באגעגענען פריינט,שוין ניט בעזעען שוין העכער פערציק יאר...ווי זעען זיי אויס...די פראדיל,א כרען פון אמאל וואו די כרעטער פון דער כינע האכן געצייטערט אונטער אירע פיס,איר שטעל... עס וויל זיך ציען און שפינען דעם אמאל.... אבער,לאמיר וואונדערן און זיי זעען...

==========

דאס דערזעען זיי,דאס ארומכאפן זיך,מען ווערט אן ווערטער,עס רידט זיך ניט כיי טיפע איבערלעבונגען... ואו איז פאראן דאס פאסיקע ווארט איבערצוגעכן די דינסטע אינערלאכע איבערלעבונגען? שוויבט מען,און אין שוויבענדיש רידט זיך....מער ווי אין ווערטער.

==========

און וידער אוועק אויף,דו דערזעסט זיי,דיך,אונז אלעמען אין דער אמאליקער ראס--אין דעם זאפטיקן,האפערדיקן אמאל...וואו יעדער פון אונז,אף זיין שטייגער האט בעהאפט,געשטרעבט און בעקעמפט פאר א ליכטיקן מארגן פאר אלע פעלקער,פאר אונזער בעפיינקט פאלק....

****

און איך רייד און פיל ווי אלע פארזאמלטע זיינען מיט מיר אף מיין שפאציר ערגיץ וויייט,ווייט...זיי שפאנען מיט אין דעם שוין לאנג פארשוואונדענעם שטעטל,דאס אינזל פון פאראנקערט יידיש און שעפּערייש לעבן... און ווער קאן אויסלאדן אלץ וואס עס ווילט זיך רייד ן ? בלויז א וואונק,א דערמאן,און ניט מער...

==========

אונזער שריפט,אנגעהויבן פון אונזער ליבן און אייניציקן טיערן לייבוש,זיין הילפס-ארבייט,איז א קאפיטל וואס ווען עס וועט אמאל פארצייכנט ווערן,וועט עס לייכטן אין אונזער לעבן,אין לעבן פון יענע יחידים פון אונזער שטעטל,אחוץ די ברויסע שרייבערס און די באונים -נאר פון יענע פו פאלק וואס האבן זיך דערהויבן איבער די ראנדן פון אונזער שטעטל און האבן דערהויבן אונז אלעמען,צו א בעוואלטיקער הויך פון מענטשלאכקייט....די הארץ-צענטראלע, לייבוש,ווארט נאך אף דעם באשרייבער,היסטאריקער וואס זאל דאס הערלאכע קאפיטל פאררייבן פאר דורות...

==========

אונזער שריפט,א בולעטינדל פון 4 שפעטער פון 6 און 8 זייטלאך... ארויסגעוואקסן צו אן אנזעען פון א בכבודיקן זשורנאל וואס האט זיך בעשאפן א נאמען אין דער קולטור וועלט...שרייבט אונזער חשובער פריינט קארנבאלד אין "פארווערטס" ----

====דער"זשעלעכאווער בולעטין " וואס איז אן אוניקום אין דעם מין און בעהערט צו די שענסטע יידישע אויסגאבן.....

עס איז א כבוד ניט בלויז פאר די שרייבערס פון בולעטין,נאר אויך פאר אייך אלע וואס מאכט מעגלאך,אז אזא שריפט זאל אנהאלטן גאנצע 20 יאר...עס איז אונזער שטאלץ און מיר דארפן זיך מיט דעם גרויסן...

==========

לאמיר ניט פארגעסן אונזער ליבן פריינט שאלעק וואס לייגט אריין א וועלט מיט ארבייט צו פארשענערן און פארכעסערן יעדן נומער... לאמיר אלע באטראכטן דעם בולעטין ווי א דענקמאל נאך אונזערע טייער נאנסטע וועמעס לעכנס זיינען אזוי ברוטאל פארשניטן געווארן.

==========

איר מיינע טייער פריינט איר האט אריינגעשריבן א הערלאך קאפיטל אין ארבענטינער ישוב און מיר זיינען שטאלץ מיט אייך און איר האט בעבראכט א דריי וואכן יום טוב אין כאגאטא..פארט בעזונט און כרענגט אונזערע וואריימע בריסן אלע אונזערע פריינט אומעטום וואו זיי בעפונען זיך

==========

****

איך טראכט,אז באר אמאל,כיין איך מיט די ראכווערגערס בעווען
אף פארשידענע באריקאדן...פאליטישע שונאים...יעדער האט גע -
שטרעכט כרענגען די באולה פאר דער מענטשהייט אף זייך אופן....
האבן מיר קיין צו גרויסע פריינט ניט בעקאנט זייך...אבער,די
וועלט האט זיך "אביסעלע " בעכיטן דורך דער צייט,און וועד האט
דאך בעקאנט פארויסזאגן אט די אלע טראגישע בעשיענישן,און די
קאטאסטראפע פאר אונזער פאלק און די שוהפוה פון קאמוניזם מיט
וויסטן,פינצטערן יידן-אומכרענג ? אט אזוי זעט אויז טאקע
אונזער וועלטל...האבן מיר,אמאליקע פאליטישע שונאים זיך בעגעכן
וואריימע הענט און זיך דערמאנט די רייד פון אונזער קלובן הלל;
אם אין אני לי מי לי---אויב ניט מיר,טא וועד דען ? יידן האבן
אין דער וועלט וויניק אמהע פריינט...כלויז מיר,יידן זיינען
די פריינט,אומעטום אין אלע וויניקעלאך פון דער וועלט...

==========

און צום סוף,א הארציקן דאנק אונזערע טייערע דרעזנערס וואס האבן
געמאכט זייער "האטעל" מיט אלע באקוועמלאכקייטן פאר אונזערע בעסטע
און בעמאכט מעגלאך אונזער היינטיקן אמהן,אומפארגעסלאכן יום-
טוב וואס וועט זיך לאנג,זייער לאנג בעדענקען...זייט הארציק
בעגריסט טייערע פריינט,פארט בעזונט און,נאכאמאל,כרענגט אונ-
זערע וואריימע הארציקע גריסן אלע זשעלעכאווער=ס= "משפחה -
זשעלעכאד" וויי מען רופט אונז מיט ליבשאפט....

==========

==========

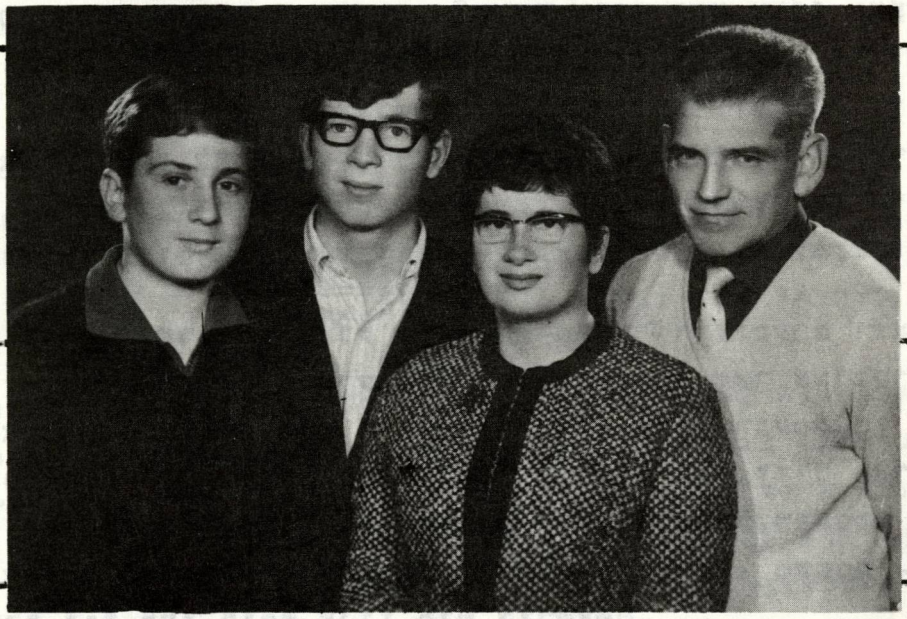
טייערע פריינט... מלכהלע פרוכטענבערג

מיר ווילן דערמאנען אלע וואס האבן נאך ניט איינגעצאלט פארן יאר
1969 זאלן דאס גלייך טאן און אונז ניט פארשוערן אונזער ארבייט.

דאס מאל האבן מיר ווידער עטלאכע רייזענדע לאנדסלייט: אחוץ די
ראכווערגערס,וואס זיינען שוין עטלאכע חדשים אונטערווענגס(זיי
האבן באשלאסן אפצונעמען פאר דער גאנצער צייט....) האבן אויך
די אלטמאנס געלאזט אין וועג אריין. א גליקלאכע רייזע און ברענגט
אונז א דויערנדן שלום -וואס די וועלט,און ספעציעל,אונזער ישראל
דארף אזוי נויטיק האבן... פארט געזונט און קומט געזונט....

****

די פאמיליע בירענבוים (זי איז אן אינזיקל פון שלמה - קיוואסקי) מיר האבן געשריבן וועגן איר בוך "דער בטחון שטארבט דער לעצטער" האבן איצט געמאכט א רייזעלע אין די שטאטן..לאמיר האפן אז זי וועלן זיך טיילן מיט זייערע אינדריקן און אויך לאנדסלייט וואס זיי האבן באגעגנט אין די שטאטן... וי זאגט מען ; סקאצל קומט ; מיר האפן אייך זעען,גאר אין קורצן,אין הרצליה---

רמת גן --- **צו אונזער חשובן פריינט הרב דר העשיל קלעפפיש**

דערהאלטן דעם נומער 17 בולעטין געווידמעט אייך.אייער אנטייל אין אונזער שריפט איז פאר אונז אלע א גרויסער כבוד.די ארטיקלן,אלע, זיינען זייער באלערנד און אינטערסאנט.דער הויכער ניוואו,ווערט אפגע- שאצט,אפילו פון נים זשעלעכאווער. עס איז מיר איצט אוממעגלאך צו געבן א ריכטיקע אפשאצונג פון אלע אייערע ארבייטן,איצט- מיר וועלן דאס פרובירן טאן שפעטער..מיר האבן בים לעצטן צוזאמענקום,געריידט פון אייער ,באמת,וויכטיקע ארבייט וועגן"טויזנט יאר ייִדיש לעבן אין פוילן"...מיר אלע וואלטן אומגעדולדיק אף א המשך פון דעם קאפיטל שעפעריש לעבן פון ייִדן אין פוילן...זשעלעכאווער ייִדן האבן שטענדיק געהאט גרויס רעספעקט פאר תלמידי-חכמים ; רעליגיעזע און וועלט- לאכע.

אייך!חשובער פריינט קלעפפיש, באטראכטן מיר!מיט רעכט!וי איינער פון אונזערע גאר גרויסע תלמידי-חכמים!און מיר זיינען שטאלץ מיט אייער מיטארבייטערשאפט!

אין נאמען פון אלע זשעלעכאוועך אין ישראל דאנקען מיר אייך האַרציק פאר דערהויבן אונזער שריפט אף א הויכן ניוא....

מיר וואונטשן אייך אסך שעפפערישע יארן און געזונט;

בכבוד רב אריה לעדערמאן

סעקרעטאר זשעלעכאוועך גרופע תל אביב ישראל

טייערער און חשובער פריינט קלעפפיש.

באמת,איך פיל מיך ניט בארופן צו שרייבן קריטיק וועגן לעצטן נומער בולעטין געווידמעט אייער פערזיינלאכקייט.....

אייערע אלע ארטיקלן זיינען א קואל פון געואלטיקן אלגעמיינעם און יידישן וויסן. איר באשיינט אונזער שריפט וואס ווערט

געלייענט פון זייער פיל ניט זשעלעכאוועך דא אין אויסט.

ארטיקלן וועגן יידישן שאפן דערהויבן און פירן אונז אריין אין א וועלט פון שיינקייט,דערהויבנקייט --- מיט איין וואָרט,אין א וועלט וואס פאר פילע פון אונז איז געווען אומבאקאנט....

זייט געשטארקט טייערע און חשובער פריינט!!!!

איר וועט פארשטיין דאס "ניט דערזאגטע"...

גדליהו אשלאק סעקרעטאר מעלבארן אויסטראליע

** Resistance,Rebelion.. ********** Albert Camus

אלבערט קאמוס ---- אײנער פון די גרעסטע אינטעלעק-
טועלע פראנצויזישע שרײבער . געבוירן אין יאָר 1913 אין אלזשירי
בײ אן אָרימען ארבײטער. און גאנץ פרי אָנגעהויבן שרײבן. נאָך קײן
30 יאָר נײט - שוין געווען באַוואוסט מיט עטלאכע ביכער וואָס האָבן
אים שוין געשאפן א נאָמען אין דער ליטעראַרישער וועלט : „די פלאָג",
די „עקזיל„דער פאל און אויך עטלאכע פילאָזאָפישע עסײען. ספעציעל,
זײן עסײ „דער רעבעל„ אײנער פון די טיפסטע עסײען וואָס איך האָב ווען
געלײענט. ער איז אויך געווען אײנער פון די טעטיקסטע אין דער אונטער-
ערדישער באַוועגונג אין דער צײט פון היטלעריזם. געווען דער רעדאקטאָר
פון „קאָמבאַט„-קאמף- און דאָרט פארעפנטלאכט פלאמפײרדיקע ארטיקלן
קעגן נאצים.
****
אין יאָר 1957 געקראָגן דעם אינטערנאציאָנאלן „נאָבל-
פרייז„פאר ליטעראטור. גאָר ײנג,אין 1960 איז ער אומגעקומען אין
אן אויטאָמאָביל-צוזאמענשטויס. פאַרלאָרן האָט פראנקרײך,און די ליי-
טעראַרישע-אינטעלעקטועלע-וועלט אײנעם פון אירע גרעסנהאפטע גאָר
גרויסע גײסטער...ווי זײנע עסײען: וועגן פרײהײט,סאָציאליזם און
קעגן גילויאָטינע באַווײזן.... דאָ גיבן מיר א קורצער עסי זײנער
וועגן רוסישן אריינמארש -סאָרד-אין אונגארן,אונטערן אויסרײד---
אז סאיז געווען א קאמף קעגן דער קאָנטעררעוואָלוציע פון דרויסן....

****

סאָציאליזם און די גיליאָטינע

אפסאָלוטער אמת געהער נײט צו קײנעם אין דער וועלט..ספעציעל צום
פארטײ-מענטש וואָס איז איבערצײגט,אז נאָר ער פארמאָגט אים.
ספעציעל,ווען עס האנדלט זיך וועגן היסטאָרישע אמתן-וואָס מער אײנער
פראָקלאמירט,אז נאָר ער האָט דעם לעצטן אמת-איז דאָס א ליגן...
נאָך מער,ער ווערט א מערדער פון אמת. דער אונגארישער אויפשטאנד,
איז ,אין תוך,געווען אן אויפשטאנד קעגן דער גרויסער אומפארשעמטער
פארטײ-ליגן. און דערפאר,איז נויטיק געווען פאר דער קאָמוניסטישער
פארטײ און פרעסע,צו שטעמפלן אלע וואָס האָבן אנטײלגענומען אין דעם

אויפשטאנד -אלס פאשיסטן,אדער אונטערגעקויפט פון אויסלענדישן קאפיטאליזם.

****

און אין כמעט אין דער זעלבער צייט,האָט דער"צוזאמענרוף פאר וועלט שלום"גערופן פון די מערדער פון דער אונגארישער רעוואָלוציע,גערופן צו וועלט-שלום און געדראָעט כמעט אלע לענדער : פראנקרייך,ענגלאנד,אמעריקע, ישראל אריינגערעכנט- ס'איז אטאָמישע באָמבעס אין פאל וועו נויטיק...

****

דער אמת איז, אז קיין שום לאנד האָט ניט קיין מאָנאָפאָל אף דויערנדן שלום. די שטענדיקע ארמיען און די ביליאָנען וואָס וועלן אויסגעגעבן אף די צוגריטונגען מכל המינים-אָבער אזא לאנד ווי גאנדיס אינדיע- דער וועלט צדיק וואָס אלע האָבן צו אים אויפגעקוקט ווי א דערלייזער,א צוויטער יעזוס,אויך דאָס לאנד האָט ברומאל פארראטן אונגארן איז צייט פון איר קאמף קעגן אומקום... גאנדיס דעלעגאציע האָט ניט פארדאמט די רוסישע מערדער וואָס האָבן אריינגעשיקט מאנקן אויסצומאָרדן טויזנטער אונגארן,בלויז פארן"פארברעכן" --צו לעבן ווי זיי ווילן,איז א וועלט פון פריהייט ניט דיקטירט פון דרויסן...

לאָמיר דאָס גוט געדענקען וועגן לאנד פון גרויסן און נאָבעלן גאנדי, פירער און קעמפער און פארהיליקטער פון מיליאָנען איבער דער וועלט...

****

(וואָסער ראָל אינדיע פירט קעגן ישראל-איז א באזונדער ברומאל קאפיטל,וואָס וויזט וואָס עס קען וועלן פון גרויסע אידיען...)

קיינער דארף אונז היינט ניט באווייזן,אז א סאָציאליסטיש לאנד (איז נאָמען..) קען אויך פירן מלחמות און מאָרדן טויזנטער אייגענע חברים בלויז פארן "פארברעכן" צו פארלאנגען פריהייט..וואָס אן דעם איז דער סאָציאליזם א פארס,א ברומאלער פארראט,ניט מער...

(וועו דער עסי איז געשריבן אין יאָר 1967,איז נאָך דאָס קאפיטל טשעכאָסלאָוואקיע ניט געווען...)

די אינטעלעקטואלן און זייער אויפגאבע

א גרויסער טייל לינקע אינטעלעקטואלן וועלן אפטמאל צעמישט וועו עס האנדלט זיך וועגן אזעלכע פשוטע אמתן. זייער קעגנערשאפט צום קאפי-

טאליזם.די פרעסע,א בוך איז ניט רעוואלוציאנער,ביז עס קען באווייזן אז עס איז אמת.בלויז פריידיקן אליין-איז וויט ניט גענוג.פאקטן - בלייבן פאקטן. און ווער עס זאגט,אז דער הימל איז בלוי,וועט ער איז גרוי-איז א וויסטער ליגנער... די קאמוניסטישע פרעסע,און א וועלט מיט ביכער האבן געוואלט באווייזן,אז דאס גאנצע אונגארישע פאלק : ארבייטער,פויערים,אינטעלעקטואלן,סטודענטן,אלע,אלע זענען מיטאמאל געווארן פאשיסטן און בלויז קאדער,מיט זינע הענקער,אונטערשטיצט, פון דער רוסישער ארמי מיט רוסישע טאנקען-- בלויז זי,און נאר זי זינען די אמתע פארשטייער פון סאציאליזם...

און אין דער זעלבער צייט ווען טויזנטער זינען אויסגעמארדערט געווארן,ינגע קינדער געהאנגען,האט די פראנצויזישע קאמוניסטישע פארטי און אויך אנדערע בארעכטיקט דעם ברוטאלן פינצטערן ליגן...

אך און ווי,וואלט געווען צו אונזער פראנקרייך,ווען מיר זאלן דורכמאכן אזא קאפיטל ווי אונגארן איצט...מיר,וואס האבן אזויפיל בלום פארגאסן אונטער דער הערשאפט פו נאציזם-אז מיר זאלן פארלירן אונזער פרייהייט צו דער רוסישער דיקטאטור...

עס האט נאך ניט פאסירט אין דער מענטשלאכער געשיכטע,אז אין א לאנד וואו עס איז פאראן בלויז אין פארטי--אז זי זאל זין גוטהארציק צו אנדערש טראכנטדיקע..דיקטאטור קען ברענגען צו מער דיקטאטור און דערשטיקן יעדעס פריי-אנדערש דענקענדע ווארט...

דער לינקיזם איז אין פולשטענדיקן דעקאדענץ...עס וועט נאך נעמען ציט...די רוימישע אימפעריע-דעקאדענץ האט געדויערט קנאפע דרי הונדערט יאר...אבער עס מוז קומען א סוף צו ליגנס---וואס פירן צו דערשטיקן דעם מענטשנס פרייהייט. אן פרייהייט,קען דער מענטש ניט שאפן,לעבן און אטעמען....

****

סאציאליזם מוז האבן פרייהייט...אף דעם איז געבוים די אידיע פון סאציאליזם. אן פרייהייט,ווי זי וועלט היינט פראקטיצירט אין אלע קאמוניסטישע לענדער ,איז דאס א סאציאליזם אף דער גיליאטינע

ניט מער

****

בראנקילא--- געשטאַרבן אין בראנקילא ס. וואסערמאן,אן ערנסטער און געטרייער מענטש מיט א פיינפילנדיק הארץ. ברוך וואטענבערג האָט געריידט בײם אָפענעם קבר עטלאכע וואָרטער וועגן זײן לעבן און טעטיקייטן וואָס האָט ארויסגערופן טרערן בײ אלע...ער איז געווען באליבט בײ יעדן. מיר דריקן אויס אונזער טיפסטן מיטגעפיל און צער צו זײן משפחה...זאָל אים די ערד גרינג זײן...

****

דערשלאָגן בײזן בײַן פון די שרעקלאכע ידיעות פון אונזערע טייערע פרײנט וואָס זײנען אוועק פון אונז--- טינע טישלער,יצחק בארנשטײן,פרוי מאָרדערמאן און אונזער טייערע און ליבע נעמי בן שלום... אונזער משפחה האָט געהאט גרויסע פאַרלוסטן אין יאָר 1969 אוועק פון אונז אזויפיל טייערע און ליבע פרײנט... ווילן מיר אין נאָמען פון אונזערע דאָ אין קאַלאָמביע אויסדרוקן אונזער טיפסטן מיטגעפיל מיט זייערע משפחות איר זאָלט מער קיינמאָל מער נים וויסן פון קײן צער...

סענקרעטאריו קאראלא לוקאַוויצקי

****

אונזער טיפסטן מיטגעפיל צו דער משפחה יהודה בן שלום,און אבראמאָוויטש צו די שוידערלאכע פאַרלוסטן זייערע פון זייערע נאָענטע און טייערסטע : נעמי בן שלום,די פרוי פון אבראמאָוויטש און מ. אבראמאָוויטש אין פראנקרייך.. א ביסער יאָר געווען פאר דער משפחה... איר אלע,מיינע טייערע,זאָלט מער נים וויסן פון קײן צער.

משה שיפמאן און משפחה ברוקלין

טיף דערשלאָגן זײנען מיר אלע דאָ אין ניו יאָרק פון די טייערע פרײנט מאָרדערמאן און בן שלום--מיר האָבן געלימן זייער גרויסע פאַרלוסטן דאָס יאָר. מיר אלע זײנען אין טיפן מרויער פאר די לעצטע עטלאכע חדשים : וועגזועלע,ניו יאָרק,ישראל,בראנקילא,קאָסטע ריקע און פאנאמא --- אומעטום זײנען פון אונז אוועק טייערע הארציקע חח און פרײנט...אלע משפחות,אומעטום-- אונזער טיפן מיטגעפיל און וויסט,אז אומעטום,וואו עס איז נאָר פאראן א זשעלעכאווער,מרויערט מיט אייער פיין און אייבקן אומגליק...

פאוואלטערן מלכהלע

נעמי טוט....שוועך דאָס צו גלויבן. דעם ערשטן טאָג ראש השנה
איז שול אין קאָסטע ריקע,זיך דערוואוסט די דאָזיקע שוואַרצע בשורה.
געדענק אויך מין טייערער פרײנט,אין דיין בריוול די ווערטער :
„איך ווײס און זע א שוואַרצן וואָלקן איבער מין קאָפ און ווײל זיך
אליין אָפנארן...“

מיר אלע האָבן געוואוסט וי קראנק זי איז געווען פאר יאָרן. א קרענק
וואָס האָט פארצערט אזויפיל מענטשלאכע לעבנס און מיט אונזער גאנצן
ווינטן,זינען מיר נים אומשטאנד צו קאָמפן קעגן דעם ביטערן סוף...
געוואוסט,אז די דינאמישע און ליכטיקע געשטאלט און פערזאָן,נעמי,
האָט געשטיקט ווייטיקן איז זיך,כדי די נאָנסטע זאָלן נים פילן שלעכט.
געווען איז דעם דערהויבונג... איר פערזאָן האָט געוואַרימט און דער-
פרישט. געווען ליכטיקע וואַרימקייט וואָס בלויז געצילטע מענטשן פאר-
מאָגן דאָס... זיך באקענט מיט די בן שלוסס נאָך דעם אומגליק פון
זייער ינגסטן ליכטיקן זון...בן שלום האָט זיך נים געקאָנט באהערשן
פון דעם ווייטיק בײז היינטיקן טאָג. זי,נעמי,האָט ארויסגעוויזן א
וואונדערבארן כוח נים ארויסצואוויזן,נים ווי טאָן אנדערע...זיכער,
האָט געפינקט אינעוויניק,און דאָך געווען שטארק,דינאמיש....

נאָך נים פאראן דער גרויסער קינסטלער וואָס זאָל קאָנען אונז
געבן אן אינעוויניקסט בילד פון מענטשן וואָס ליידן אף דער אומהיל-
בארער קרענק. דאָס לעצטנס געליענט אין סאָלטשעניצינס בוך„קענסער
אנשטאלט“...אוממעגלאך צו באגריפן די פין און אגאָניע... ווען
מען ליענט דאָס בלויז,בפרט,דאָס אליין דורכצואוויטיקן.... און די
ארומיקע ווערן פארצערט צו זעען און זין אוממעכטיק צו העלפן...

וואו געפון איך דאָס וואָרט צו טרייסטן... ? נאָך נים באשאפן
געוואָרן איז דער שפראך אזא וואָרט,אזא קינסטלער וואָס זאָל זיך דער
גרונטעוון איז דעם אינעוויניקסטן,נשמהדיקן טייל...

אָבער,מין האָרציקער טייערער יהודה...מיר אלע פילן אומעטום,
דין גרויסן בראָך און אומגליק,צוויענדיקן...און מיר אלע האָבן
געמומען א טיפן אנטייל און פילן דין טיפן צער און אגאָניע...
שטארק זיך טייערער פרינט,וי שוער דאָס זאָל נים זין....

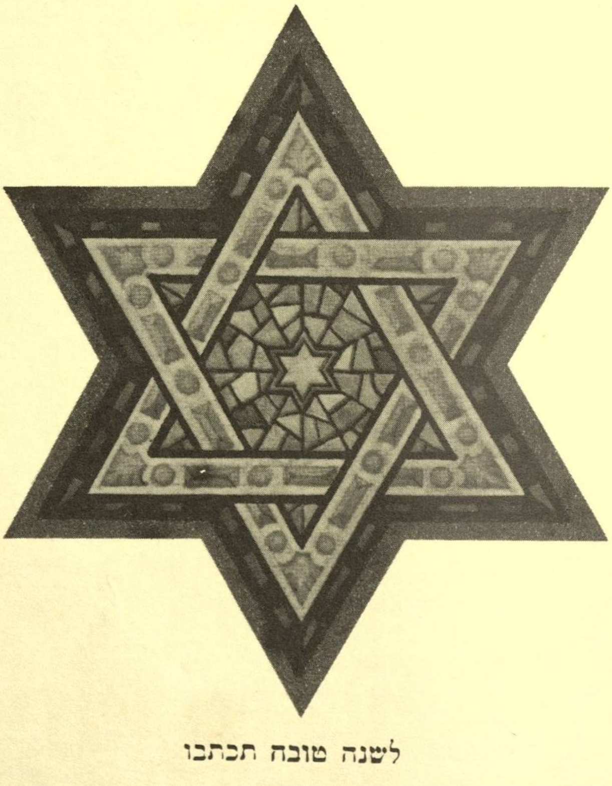
יתגדל ויתקדש...

שאלעק און אסתר

זשעלעכאָװער בולעטין נומער אכצן...

טײערע פרײנט,מיר שטײען שוין מיט די װאליזקעס אין די הענט, דער בולעטין איז שוין בײם דרוקער..עס נעמט עטלאכע װאָכן,אמאָל א דרײ חדשים ביז ער װעט פארטיק. װעלן אונז אלע פרײנט,װעמעס ארבײטן זײנען ארײנגעקומען צו שפעט,אנטשולדיקן...זײ װעלן אלע זײן געדרוקט אין קומענדן נומער װען מיר װעלן,בשלום,זײן צוריק פון ישראל. זײ,די פרײנט פון ישראל שוין אזױפיל מאָל״אָפּגענארט· אז מיר שטעען זיך שוין... זײט אלע טײערע פרײנט געגריסט צום נײעם יאָר...און זאָל עס זײן אביסל בעסער װי דאָס פארגאנגענע... א גוט און פרײלאך יאָר.און זאָל זײן שלום אף דער װעלט.

אונזערע טײערער לײבוש האָט דורכגעמאכט א קלײנע אָפּעראציע, ער פילט שוין בעסער און מיר אלע װארטן,מיט אומגעדולט,אף זײנע קאפּיטלאך,זשעלעכאָװער הילפס ארבײט״,צװאנציק יאָר. א געשיכטע װאָס נאָר ער אלײן קאָן דאָס טאָן,לזכר די קומענדע דורות... ברידערלאכקײט,מענטשלאקײט,װאָס דארף זײן א מוסטער פאר אלע מענטשן,אומעטום. נאָך אמאָל,א גוט און פרײלאך יאָר.

לשנה טובה תכתבו

M. FRUCHTENBERG

2823 WEST 12th STREET

CONEY ISLAND BROOKLYN N Y

IMPRESO EN PANAMA POR I. BARCENAS